

FELSŐFOKÚ SZOCIÁLIS KÉPZÉSEK MAGYARORSZÁGON

2015

Készítették: Balogh Erzsébet, Budai István, Goldmann Róbert, Puli Edit, Szöllősi Gábor

Kedves Olvasó!

Az összegző tanulmány az ÁROP-1.2.22-2013-2013-0001 azonosító számú „A jelenlegi szociális ellátórendszer folyamatainak átalakításához szükséges módszertanok kidolgozása” című projekt keretében készült az Emberi Erőforrások Minisztériuma Szociális Ügyekért és Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkársága részére. A főhatóság felkérése három képzési területre vonatkozott: 1. szociális szakképzés, 2. felsőfokú szociális képzések, 3. szociális továbbképzés, alap- és szakvizsgarendszer. Mindhárom témában 2015 áprilisa és szeptembere között egy-egy munkacsoport vizsgálódott, és azok alapján készítette el tanulmányát.

A felsőfokú szociális képzések vonatkozásában a megrendelő az alábbi szempontokat határozta meg:

- A képzések rövid története: a szociális felsőoktatás rövid történetének és rendszerének bemutatása a hazai újraindulástól napjainkig. Milyen szakokon (felsőoktatási szakképzés, alap- és mesterszakok, másoddiplomát adó szakirányú továbbképzések, doktori programok), mikor és hol indultak képzések?
- A képzések jog(szabályi) háttere: milyen törvények, rendeletek szabályozták és szabályozzák jelenleg a szociális felsőoktatást?
- A képzések számokban: felvételi keretszámok, jelentkezések és felvettek adatai, a képzésekben részt vevők száma, a különböző képzési formákban végzettséget szerzők adatai.
- A képzőhelyek: a szociális felsőoktatást nyújtó képzőhelyek és e képzések rövid bemutatása.
- Irányok, trendek: milyen új elképzelések, tervek fogalmazódnak meg a szociális felsőoktatásban?

A vizsgálatot folytató munkacsoport a fentieket kiegészítendő még három szempontot vett fel:

- A képzések legfontosabb eredményei és hatásai.
- Dilemmák és kritikus pontok, például: a szakmai szükségletek és képzések összefüggései, a felsőfokú képzés kettős legitimációjából adódó problémák, az egyes képzési formák közötti kapcsolatok stb.
- A felsőfokú szociális képzések fejlesztésére vonatkozó javaslatok, különösképp a főhatóság számára.

A szociális ellátásban és a szociális képzésekben dolgozó szakemberek tudják, hogy a képzések 25 évvel ezelőtti újraindulása óta – viszonylag teljességre törekvően – lényegében nem készült átfogó elemzés. Természetesen voltak különböző vizsgálatok, elemzések, készültek tanulmányok. Jelentősen érintette a felsőfokú szociális képzéseket a Fraternité Rt. által 1996-ban „A szociális szakemberek iránti keresletről” szóló tanulmány, a „Felsőfokú szociális képzések az Európai Unióban” című, 2000-ben készült összeállítás. Ilyennek tekinthető a Magyarországi Szociális Munkást és Asszisztentst Képző Iskolák és Oktatók Egyesülete (Iskolaszövetség) által kiadott két dokumentum: az 1997-ben megjelent „Nyíregyházi mérföldkő”, amely a képzés teljességével foglalkozó konferencia dokumentumaként értékelhető, továbbá a szociális terület szakember-ellátottságának jellemzőiről szóló, 2006-ban lefolytatott kutatás és dokumentuma (I. irodalomjegyzék).

Következésképp: igen fontos, hogy a most 25 éves felsőfokú szociális képzésekről legyen egy átfogó képünk, amely segítségével vissza tudunk tekinteni a megtett útra, amely megmutatja a hallatlan nagy munkával elért eredményeket, ugyanakkor a nehézségeket, problémákat, dilemmákat és a külső korlátozó tényezőket is. Ahhoz, hogy az eddigi folyamatokat több szempontból újragondolva próbáljunk számvetéseket tenni és minőségi dialógusokat folytatni a képzések küldetéséről, a szociális szakmában betöltött szerepéről a továbblépés és a fejlesztések vonatkozásában.

A tanulmány elkészítői köszönetet mondanak mindazoknak a kollégáknak, képző stáboknak, tanszékeknek, akik/amelyek nyitottsággal és megértéssel fogadták az adatok összegyűjtésével kapcsolatos megkeresést, fontosnak tartották és szívesen vették a személyes találkozókat, és nem kevés munkával készítettek és bocsátottak rendelkezésre adatokat, dokumentumokat, értékeléseket, javaslatokat. Bízunk abban, hogy a tanulmány megismerése valamennyiünket a jóízű szakmai párbeszédre, a konstruktív eszmecserére és vitákra ösztönzi, és amely minden, képzésben közreműködő szakember jóvoltából a minőségi felsőfokú szociális képzéseket tudja szolgálni a jövőben.

A projekt és rajta keresztül a megrendelő a tanulmány alábbiakban bemutatott változatát kapta meg.

(A tanulmány készítői)

Tartalomjegyzék

Bevezetés	5
A felsőfokú szociális képzés rövid fejlődéstörténete	7
A felsőfokú szociális képzések jogi szabályozása	11
A képzés számokban	23
A képzőhelyek/iskolák főbb jellemzői	44
Legfontosabb eredmények, hatások	52
Dilemmák és kritikus pontok	57
Innovációk, fejlesztési trendek, tervek	62
Összegzés – javaslatok	64
Irodalom	66
Mellékletek.....	71

1. Bevezetés

A tanulmány célja

A hazai felsőfokú szociális képzések állapotának, a munkaerőpiaccal kapcsolatos szerepének felmérése, bemutatása és elemzése: az egyes felsőfokú szociális szakok, képzőműhelyek kialakítása, fejlődése, beágyazódása a hazai felsőoktatás rendszerébe és az egyes képzőintézmények tevékenységébe, a személyi és az infrastrukturális háttér helyzete stb. A képzések továbbfejlesztésével kapcsolatos összefüggések, következtetések és javaslatok megfogalmazása.

A vizsgálat a hazai felsőfokú képzőhelyek (iskola, műhely) egészére, a 25 képzőhelyre terjedt ki; az ott folyó felsőfokú és felsőoktatási szakképzésekre, az alap- (BA) és mester- (MA és MSc) szakokra, a szakirányú továbbképzési szakokra és a doktori iskolákra. A felmérésben alapvetően az oktatásban és a gyakorlati képzésben közreműködő oktatók, szak- és tanszékvezetők vettek részt. Két képzőműhely nem vállalta a részvételt, egy iskolától a kutatási idő rendkívül szűkre szabott volta miatt nem sikerült adatokat szerezni, egy egyetem két képzőhelye pedig együttesen vett részt a vizsgálatban.

Alkalmazott módszerek

A vizsgálat a felsőfokú szociális képzésekről megalkotandó viszonylag teljesebb és pontosabb áttekintés és összefoglaló érdekében több vizsgálati módszerrel élt, így:

- a szakirodalom elemzésével;
- a korábbi és a vonatkozó jogszabályok elemzésével;
- a felsőoktatás hivatalos adatbázisainak (a korábbi Oktatási Minisztérium – OM, Emberi Erőforrások Minisztériuma – EMMI, Oktatási Hivatal – OH, felvi.hu stb.) elemzésével;
- a 21 db mély/fókuszcsoporthoz tartozó interjú felvételével és elemzésével (5 interjú összefoglalóját l. a 13–17. mellékletben);
- az egyes képzőhelyektől megkapott önértékelések, SWOT-analízisek elemzésével (erre 16 iskola vállalkozott).

A képzőintézmények döntő többsége pozitívan fogadta a vizsgálatban való közreműködésre történő felkérést, ami kifejeződött az interjúk felvételénél (több helyen az adott képző stáb fontos személyiségei voltak jelen) és az önértékelő dokumentumok összeállításakor. Az interjúk nyílt-őszinte légkörben zajlottak, igazi szakmai találkozók és eszmecsere-k voltak, amelyeken kifejeződött az interjúalanyok szakmai elköteleződése, felelősségtudata, lelkesedése, önreflektivitása, kritikai hozzáállása és reális javaslattétele. Az interjúalanyok szívesen beszéltek képzésükről, fontosnak tartották, hogy egyszerre képesek a szakterületen érvényesülő elvárások teljesítésére, valamint – az előbbit nem csorbítva – sajátos küldetésük teljesítésére. A vizsgálatban való közreműködőket és a rendelkezésre bocsátott anyagok elkészítőit igen nagy köszönet illeti.

Várható eredmények

- A kormányzat és más érintettek átfogó képet kapnak a felsőfokú szociális képzések kialakulásáról, fejlődéséről, szerkezetéről, jogszabályi környezetéről, eredményeiről, nehézségeiről, kritikus pontjairól, fejlesztési terveiről.

- A kormányzat és más érintettek megfelelő mennyiségű és minőségű információhoz jutnak a felsőfokú és egyúttal a teljes szociális képzéssel kapcsolatos döntéseik meghozatalához, a képzések fejlesztésre és korszerűsítésére irányuló stratégia alakításához.
- Az adatok megalapozzák egyrészt a felsőfokú szociális képzések, másrészt a szociális szolgáltatások közötti viszonyrendszer értékelését, ezen alapulón pedig a két terület szinergikus kapcsolatát szolgáló közpolitikai döntéseket.

A tanulmány az idő- és a terjedelmi korlátok, továbbá adatok meglétének korlátozottsága és viszonylagossága miatt csak részben képes átfogni a felsőfokú szociális képzések teljes egészét, annak gazdagságát, különlegességeit, finom jellemzőit, a témakörök legfontosabb vonulatait, így alapvetően nem tér ki pl. a képzés tartalmi, metodikai és a végzetek bevéálásának kérdéseire. A most összegyűlt igen gazdag dokumentumállomány viszont kiváló forrása lehet további ilyen és hasonló irányú kutatásoknak, ugyanakkor erőforrásként is szolgálhat a további szakmai diskurzusok és viták folytatásához, fejlesztő szándékú produktumok elkészítéséhez, jogszabályok, intézkedések meghozatalához.

2. A felsőfokú szociális képzés rövid fejlődéstörténete

A szociális szakma újjáalakulása

Magyarországon az 1989-es rendszerváltozást követően elinduló felsőfokú szociális képzések ígéretes és néhol göröngyös utat jártak be, míg eljutottak a mai felsőoktatási képzési formákig és rendszerig (Balogh, R. Fedor 2015).

Az államszocializmus időszakában mind a szociológia, mind a szociálpszichológia veszélyes tudományterületnek számított, hiszen ebben a korszakban a társadalomtudományok művelése során valójában nem lehetett fontos társadalmi, szociális kérdéseket feszegetni. Idővel viszont a politikai aktoroknak be kellett ismerni, hogy a pártideológia szerinti szocialista embertípust nem sikerült minden esetben tökéletesen nevelni. Az új gazdasági reform bevezetésével megkezdődött a válságba került állami szociálpolitikai rendszer megreformálása a szocializmus politikai reformkísérletének részeként (Hegyesi 1995). Mivel például egyre több olyan iskolás gyerek volt, akikre nemigen hatottak a szocialista tanok, egyre több problémát okozva ezáltal az iskolán kívül és belül is. Ennek kezelésére kezdődhetett meg a nevelési tanácsadó rendszerének kiépülése: 1972-ben megalkották a nevelési tanácsadók országos szabályozását, így hivatalossá tették a kialakult intézményrendszer működését (Győri 1996, Pik 2001). A nevelési tanácsadóknak még ebben az évben, 1972-ben hozták létre először a családgondozói státuszt, amelynek szakemberei a problémás óvodás- és iskoláskorú gyerekek családjában jelentkező problémák megoldásában nyújtottak segítséget. A munkaköröket ekkor még pedagógus-, egészségügyi, illetve pszichopedagógusi végzettséggel rendelkezők töltötték be (Pik 2001). A családgondozók feladata elsősorban a család- és gyermekvédelem területe volt, később a szociális szervezők az időseknek és a fogyatékkal élő személyeknek nyújtottak segítséget. Lényegét tekintve már egy leendő szociális szakma tagjai voltak a családgondozók, de a specializált szakterületek, a más-más szakmai koncepciók, a függelmi és fenntartói viszonyok eltakarták, hogy mindannyian szociális munkát végeztek (Hegyesi 1995).

Már az 1960-as évek végén Kemény István kutatásaiban először mutatta ki a szegénységet Magyarországon. Az ő kutatási módszerét alkalmazta egyik legismertebb tanítványa, Solt Otília, aki 1979-ben megalapította a Szegényeket Támogató Alapot (SZETA), a korszaknak a legmeghatározóbb, legjelentősebb civil mozgalmát (Pik 2001). Tagjai elsődlegesen szociális munkát folytattak, de később tevékenységük politikai jellegűvé is vált (Hegyesi 1995). 1980-ban a Magyar Tudományos Akadémia Pszichológiai és Szociológiai Intézetének irányításával – Pataki Ferenc és Ferge Zsuzsa vezetésével – két vizsgálat indult a társadalmi beilleszkedési zavarok (TBZ) és a szociálpolitika reformja témakörökben (Hegyesi 1995). Ferge (1985) és Bánfalvy (1991) már az 1970-es évektől a növekvő társadalmi beilleszkedési zavarok mögött strukturális összefüggéseket állapított meg (Pik 2001).

E kutatási munkálatok később azokat a szakmai műhelyeket hozták létre, amelyek életre hívták a szociális szakembereket, és olyan alternatívákat tudtak létrehozni a hatalmon lévőknek, amelyek megalapozhatták egy „új” szakma kialakulását (Győri 1996). Minden kutatás kiemelte a súlyos szakemberhiányt, és ezzel együtt a szakemberképzés szükségességét (B. Aczél 2002). A kutatások eredményeképpen 1985-ben kísérleti jelleggel létrejöttek a családsegítő központok (Hegyesi 1995). Mindeközben Hegyesi és Talyigás (1984) a szociálpolitika reformja kutatásban megállapította, hogy a szociális képzés lehetséges bevezetése mögött már egy sor olyan, a szociális munkáról szakmai képpel rendelkező szakember volt hazánkban – többek között szociológus, pszichológus, pedagógus, pszichiáter –, akik készek voltak a szociális képzésekben való részvételre.

A felsőfokú szociális képzések elindulása

A gyermekvédelem különböző területeinek szakemberképzését a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán (BGGYTF) 1973-ban elindult pszichopedagógus szak vállalta fel, amely a nevelési tanácsadók megjelenéséhez köthető (Győri 1996). Ugyanott indult el 1975-ben a szociális szervező szakos képzés, amely az idősek és fogyatékkal élő személyek segítségével foglalkozó szakemberek képzését vállalta fel. 1975 és 1994 között a kiadott oklevelek száma közel 800-ra volt tehető (Budai, Csoba, Goldmann 2006). 1985 őszén Ferge Zsuzsa irányításával az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Szociológiai Intézetén belül, a Szociálpolitikai Tanszéken elindult a szociálpolitikus szakos levelező képzés, amelyben már szerepelt a szociálismunka-tantárgy oktatása is (Hegyesi 1995).

1987 szeptemberében a művelődésügyi miniszter a szociális szakemberképzés beindítása céljából három gesztori bizottságot állított fel. A gesztorok 1988 végére készültek el jelentéseikkel, és ezekkel megalapozták azt a munkát, amely a Szociális és Egészségügyi Minisztérium által 1989 nyarán létrehozott Szociális Szakképzési Bizottság (a továbbiakban: SZKB) Ferge Zsuzsa és Bánfalvi István elnökletével tovább folytatott. A szociális képzések bevezetése iránt három típusú felsőoktatási intézmény mutatott érdeklődést: a tudományegyetemek szociológiai-szociálpolitikai tanszékei, a pedagógusképző és az egészségügyi főiskolák. Az SZKB egy szociológiai megalapozottságú általános képzésre vonatkozó koncepció mellett döntött. Mindeközben már az 1989/1990-es tanévben két helyen, kísérleti jelleggel indult el a felsőoktatásban szociális képzés: Szekszárdon az általános szociális munkás, Esztergomban a szociálpedagógus szak (Győri 1996).

A soproni konferencia jelentősége és hatásai

Az SZKB kezdeményezésére 1990. február 2–6. között megrendezésre került a soproni konferencia. Az akkor alkalmazott munkamódszer a mai napig példa nélküli. A minisztérium szakemberei, a felsőoktatási intézményben oktatók, a gyakorlatban dolgozók és nemzetközi szakemberek közösen vettek részt a konferencián és munkacsoportjaiban a szociális képzés tartalmának kialakításában, a nemzetközi standardokat is figyelembe vevő tantervi irányelvek megalkotásában. Ez a széles körű egyeztetés, közös érdek és közös munka eredményezte azt, hogy az akkor elfogadott irányelvek biztosították a képzések tartalmi azonosságát. Ugyanakkor mégis biztosított némi szabadságot a különböző felsőoktatási intézményeknek arra, hogy saját arculatukra is formálhassák képzéseiket. A tantervi irányelvek 8 félévben, 3540 órában határozták meg a főiskolai szociálismunkás-képzés időtartamát (Az általános szociális munkás képzés tantervi irányelvei, 1990). A képzés tartalma hat alapvető tudománycsoportra tagolódott: a szociális munka elmélete-gyakorlata, társadalomismeret, jog, pszichológia, társadalom- és szociálpolitika, népegészségügy. A képzési idő 35%-a a gyakorlati képzést jelentette, 35%-a pedig a képzőintézmények által meghatározható, előszakosodásra vonatkozó tantárgyait. A képzési idő 4 ciklusra bontott szociálismunka-tárgycsoport köré szerveződött: 1. a szociálismunkás-identitás kialakítása, pályakép, 2. a csoportviszonyokban való jártasság, 3. családsegítés és esetmunka, 4. integrálás, szintetizálás (Hegyesi, Talyigás 1990, Hegyesi 1995).

A soproni tantervi irányelveknek megfelelően indultak el az 1990/1991-es tanévben nappali tagozaton az általános szociálismunkás-képzések Szekszárdon, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, Nyíregyházán – a Debreceni Orvostudományi Egyetem Egészségügyi Főiskoláján, a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán, Pécsen – a Janus Pannonius Tudományegyetemen, Szombathelyen – a Pécsi Orvostudományi Egyetem Egészségügyi Főiskoláján és Szegeden – a Szegedi Orvostudományi Egyetem Egészségügyi Főiskoláján (Talyigás, Hegyesi 1990).

A soproni konferencia kivételes lehetőség volt, és ezzel jól tudott élni a szociális képzés megalkotását felvállaló szakmai kör. Az irányelvek a felsőfokú szociális képzés alapvető viszonyítási pontjává váltak (Budai 2010, Szabó 2005). Az SZKB az 1990. áprilisi ülésén megtárgyalta a szociálpedagógus-képzés helyzetét is, sikeresnek nyilvánította az Esztergomban folyó képzést, elkészülhettek a szociálpedagógus-képzésre vonatkozó képesítési követelmények is (Budai, Csoba, Goldmann 2006).

A képzések fejlődésének további fontos állomásai

A felsőfokú szociális képzések jogszabályi keretekbe történő formálását a 6/1996. (I. 18.) Korm. rendelet jelentette, amely főiskolai általános szociális munkás és szociálpedagógus szakot, valamint egyetemi szintű szociális munkás és szociálpolitikus szakot különböztetett meg. E kimeneti szabályozásnak megfelelően a felsőfokú szociális képzések legalizálódtak, hivatalosan is önálló képzési ágat képeztek (Budai 1999).

1996-ban Nyíregyházán a DOTE Egészségügyi Főiskola és az Iskolaszövetség (a továbbiakban: ISZ)¹ szervezésében megrendezésre került – a szakmai berkekben csak – Sopron II-nek nevezett konferencia. Ekkorra már a hazai szociális munka és szociálpolitika szembesült azzal, hogy a képzés indulása óta a világban és idehaza végbement változások jelentősen hatottak a szociális képzésekben. Például növekedtek a tantermi és a terepi képzések közötti távolságok, zártabbá váltak a képzések, csökkent a képzőintézmények együttműködése, viták folytak a szakmai identitás és a szakemberkép körül stb. A konferencia a fentiekén túl érintette a szakmai követelmények, a képzőrendszer felépítése, a képesítési követelmények, a tantervek, a munkakörök – az ismeretek és készségek összefüggései, a gyakorlati képzés, az érdekérvényesítés, az akkreditáció stb. témaköreit. Deklarálta ugyan, hogy a szakmai képességfejlesztés irányába kellene vinni a képzést, de teljes körűen nem sikerült a szociális munkás identitását, szakmai személyiségét középpontba állítani a képzést alkotó tudományterületek diszciplináris megközelítésével szemben (Budai 2010).

A felsőoktatási alapképzési szakok képesítési követelményeinek a kreditrendszerű képzéshez való illesztését a szociális képzések területén a 77/2000. (IV. 13.) Korm. rendelet szabályozta, amelynek értelmében a hallgatóknak a 4 éves főiskolai szintű képzésben 240, az 5 éves egyetemi szintű képzésben pedig 300 kreditpontot kell teljesíteni.

A bolognai rendszer bevezetése és hatásai

Az 1999-ben kibocsátott, az európai oktatási miniszterek által aláírt Bolognai Nyilatkozat hozta a következő nagy változást a felsőfokú szociális képzésekben. Összhangba kellett hozni a képzőintézményeknek a szociális képzésekre vonatkozó szempontjait az európai szociális képzések átalakításához. Két nemzetközi szervezet, a Szociális Munkást Képző Iskolák Nemzetközi Egyesülete (IASSW) és a Szociális Munkások Nemzetközi Szövetsége (IFSW) végezte el a munkát. A fejlesztési elvárásokat és irányelveket meghatározó Global Standards for Social Work Education and Training című dokumentumot az Adelaide-ben, 2004-ben közösen megrendezett világkonferencián fogadták el (Budai 2006). Az ISZ által kiadott „A szociálismunkás-képzés alapelvei” című dokumentum (2006) pedig segítette a hazai felsőfokú szociális képzések strukturális átalakulását. A bolognai rendszerű képzés szerkezetének megfelelően a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény rendelkezései a szociális alapképzések esetén 7 féléves, 210 kredités képzést jelent, a korábban meghatározott

¹ Az 1990-ben létrejött Magyarországi Szociális Szakembereket Képző Iskolák és Oktatók Egyesülete (Iskolaszövetség) neve több változáson ment át, jelenleg: Magyarországi Szociális Szakemberek Képzéséért Egyesület (Iskolaszövetség).

tudományterületekhez igazodva, a mesterképzés pedig 4 féléves, 120 kreditet jelent. A keretfeltételek a felsőfokú alap- és mesterképzésről szóló 289/2005. (XII. 22.) Korm. rendeletben kerültek szabályozásra, az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 15/2006. (IV. 3.) OM rendelet pedig meghatározza az egyes szakok, képzési és kimeneti (a továbbiakban: kkk) követelményeit. Az alapszakot elvégzett hallgatóknak lehetőségük van mesterszakon tovább folytatni tanulmányaikat (szociális munka, szociálpolitika, egészségügyi szociális munka, szociális munka-szociális gazdaság, közösségi és civil tanulmányok szakokon, illetve egyéb társadalomtudományi képzésekben). A mesterszakot elvégzők pedig PhD-szintű képzésben folytathatják tanulmányaikat (1. melléklet).

A 2010-es évek felsőoktatásban történt változásainak hatásai

Új hallgatói finanszírozási rendet vezetett be a 2011. évi nemzeti felsőoktatásról szóló CCIV. törvény (Nftv.), amely 2012-től új kihívások elé állította a szociális képzéseket is. Az életbe lépő új szabályozás értelmében közel 50%-kal csökkentett államilag finanszírozott helyen és jelentős képzési költségekkel kezdhették meg a hallgatók a tanulmányaikat. A hallgatók innentől állami ösztöndíjjal, állami részösztöndíjjal támogatott és önköltséges képzési formában folytathatják tanulmányaikat. Az állami támogatásban részesülő hallgatókkal az állam beiratkozás előtt szerződést köt, eszerint az állam vállalja a hallgató képzésének megfelelő arányú finanszírozását, a hallgató pedig vállalja kötelezettségeinek teljesítését.

A 2013-as év a társadalomtudományi képzési területen újabb változást hozott. A 423/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet 3. mellékletének értelmében a felsőoktatási alapszakra történő jelentkezés feltételeként meghatározott tantárgyakból emelt szintű érettségi vizsgát kell tenni (angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol nyelv, magyar nyelv és irodalom, matematika, társadalomismeret, történelem). Új képzési lehetőségként jelent meg a 2013/2014-es tanévben a felsőoktatási szakképzés, amely a felsőoktatási intézmények által folytatott felsőfokú szakképzettséget adó szakképzés. 2013. szeptembertől az egymásra épülő képzési szintek így a következők: felsőfokú szakképzés – alapképzés – mesterképzés – szakirányú továbbképzés – doktori képzés (1. melléklet).

3. A felsőfokú szociális képzések jogi szabályozása

A 2. fejezet már több ponton érintette a jogi szabályozás változásait, mintegy a képzések történetének mérföldköveiként említve azokat, ami annál is inkább indokolt, hiszen Magyarországon a jogalkotás egyike volt a szociális képzések alakulását leginkább befolyásoló tényezőknek. A jogi szabályozás szerepe ennél tágabb összefüggésben is vizsgálható, tekintettel arra, hogy a szociális munka és a szociális képzések között rendkívül szoros a kapcsolat, így az egyik terület szabályozása szükségszerűen kihat a másik területre is. A jelen fejezet célja annak feltárása, hogy milyen elemekből tevődik össze a szociális munka hazai szabályozási rendszere, ezek az elemek egyenként és összességükben miként hatnak a felsőoktatás szociális képzéseire, és – végső soron – milyen mozgástér nyílik a kormányzat számára a szabályozás megreformálására.

A szociális munka Európa-szerte egyike az alapvető közszolgáltatásoknak, és egy ilyen közfeladat esetében érthető, hogy az államok sokféle jogi garanciával veszik körül úgy a szociális munkát, mint a szociális képzéseket. A szociális munka alapvetően nem tartozik az Európai Unió hatáskörébe, és bár egyes pontokon megjelennek uniós szabályok (lásd pl. Európai Szociális Karta²), szabályozása alapvetően a tagállamokra tartozik. Ettől függetlenül erőteljes konvergencia figyelhető meg a nemzetállami szabályozások terén, nem függetlenül különböző európai törekvésektől. A terület másik sajátossága, hogy annak garanciarendszere komplex, melyben a jogi szabályozáson túl szerephez jutnak olyan tényezők, mint a tudományos és egyetemi autonómia, a szakmai önszabályozás, illetve a standardizáció és a minőségbiztosítás.

A szociális munka, illetve a szociális képzés Európa-szerte jogi szabályozás tárgya, ami arra ösztönzi a kutatókat, hogy összehasonlítsák az egyes jogrendekben alkalmazott szabályozás jellemző vonásait. Egy komparatív kutatás azt vizsgálta, hogy az egyes tagállamok hol tartanak abban a folyamatban, mely során a szociális munkát ún. szabályozott szakmává teszik (Hussein 2011). Hasonló a tárgya Lyons írásának is, mely a szakmai képzés és a szakmai szabályozás összefüggésének vizsgálatára három szempontot alkalmazott (Lyons 2007):

- a hivatalos elismerést, állami védelmet és más szakmákhoz való viszonyt;
- a képzés, beleértve a szakmába való belépés kérdését, valamint a specifikus tudás létrehozását;
- a szakmai szervezetek, beleértve az etikai standardokat és a szabályozást.

E fejezet a továbbiakban a két kutatás logikáját követve tekinti át a szociális munka és a szociális képzések hazai szabályozásának fő vonalait.

A szakma hivatalos elismerése, más szakmákhoz való viszonya

A szakmába való belépés szabályozása

Noha minden felsőoktatási szak biztosít valamilyen szakképzettséget, a szociális szakok esetében különösen erős hangsúlya van a meghatározott szakmai tevékenység gyakorlására való felkészítésnek. Ezeknél a gyakorlatorientált szakoknál a képzőintézményeknek és hallgatóiknak közös érdeke, hogy a szakképzettség közvetlenül hasznosítható legyen a munkaerőpiacon; ami nemcsak azt igényli, hogy a kompetenciák kielégítsék a gyakorlati szükségleteket, hanem azt is, hogy a szakképzettség birtokában jogszerű lehetőség legyen a szakmai feladatok ellátására. A szociális

² 1999. évi C. törvény az Európai Szociális Karta kihirdetéséről.

képzések tehát sok szálon függenek attól, hogy a jog miként szabályozza a szakmát és annak művelését.

A szociális munka szabályozásának alapvető kérdése, hogy a jog elismeri-e a szociális munkás szakmát, és ha igen, akkor miként határolja el más szociális szakmáktól. A kérdés vizsgálatánál tekintettel kell lenni arra, hogy a jog nem feltétlenül a szakmát szabályozza, hanem esetleg valamilyen más, kapcsolódó jelenséget; érdemes ezért röviden áttekinteni a terminológiát, mely olykor inkább szociológiai, máskor inkább jogi természetű:

- szakma: egyrészt a munkatevékenység valamely fajtájához szükséges ismeretekre (kézségekre stb.) utal, másrészt arra a tevékenységfajtára, melyhez ezek az ismeretek szükségesek;
- hivatás: azokra a szakmákra utal, melyeket a többi szakmához képest valamilyen szempontból magasabb rendűnek tekintenek;
- foglalkozás: a munkatevékenység jellegére, típusára utal (és kevésbé az ahhoz kapcsolódó kompetenciákra);
- munkakör: a munkavállaló feladataira, azok munkajogi természetű rögzítésére utal;
- szakképzettség: azokra az okiratokra és a mögöttük elhelyezkedő tartalmakra utal, amelyeket jogszabály előfeltételként határoz meg valamely szakmai tevékenység gyakorlásához.

A hazai jog ezek közül alapvetően a munkakör és a szakképzettség kategóriáit használja fel a szociális munka és a szociális képzések szabályozására, míg a szakma, a hivatás és (érdemét tekintve) a foglalkozás jogon kívüli jelenségek maradnak. Szociális munkás szakma természetesen van Magyarországon, hiszen vannak magukat szociális munkásként azonosító szakemberek, akik az Európában és világszerte létező hivatás tagjainak tekintik magukat. Léteznek továbbá képzések, tudományos és szakmai ismeretek, szakmai szervezetek, etikai normák és más attribútumok, melyekben megtestesül a szociális munkás szakma, illetve hivatás.

A hazai jog direkt módon nem ismeri el a szociális munkás szakmát, indirekt formában azonban megtalálhatók az azt elismerő szabályok. A direkt szabályozás hiányát jelzi, hogy nincs külön törvény a szociális munkáról, és más törvény részeként sem találni annak átfogó szabályozását. Azoknál a közszolgáltatásoknál, melyek tartalmilag szociális munkát involválnak (azaz elsősorban a szociális és gyermekjóléti ellátások esetében), a jog szinte sehol nem nevezi szociális munkának a szolgáltatásokat, illetve az azok tartalmát képező tevékenységet. Nem védett a szociális munka, illetve szociálismunkás-megnevezés sem, így azokat bárki használhatja; kivéve azt az esetet, ha valaki azt a hamis látszatot kelti, hogy rendelkezik szociálismunkás-oklevéllel (szakképesítéssel).

Indirekt módon azonban fellelhető a hazai jogban is a szociális munka szabályozása. Az első indirekt eszköz a felsőoktatási szakok és szakképesítések felsorolása³, amely egyértelművé teszi, hogy vannak szociális képzések, melyekben lehetőség van szociális szakképesítések megszerzésére. Az idetartozó szakképesítések a szociális munkás, a szociálpedagógus, az okleveles szociális munkás, az okleveles szociálpedagógus, az okleveles szociálpolitikus és az okleveles egészségügyi szociális munkás. A szakképesítéseket a szakma nemzetközileg elterjedt felfogásával összevetve a hazai helyzet úgy írható le, hogy a szociális felsőoktatás a (tágra értelmezett) szociális munkás szakmára nyújt felkészítést; ezen belül pedig olyan önálló szakmák vannak jelen, mint a (külön jelző nélküli) szociális munka, a szociálpedagógia és a szociálpolitika.

³ 139/2015. (VI. 9.) Korm. rendelet a felsőoktatásban szerzhető képesítések jegyzékéről és új képesítések jegyzékbe történő felvételéről.

A másik indirekt eszköz a munkakörök szabályozása, melyről lentebb, a szakmába való belépés kérdéseinél lesz szükséges részletesebben is említést tenni. A szociális munka jogi elismerése szempontjából annak van jelentősége, hogy a jogszabályok nevesítik a szociális, illetve gyermekjóléti szolgáltatások szakmai munkaköreit.⁴ A két jogszabályban nevesített munkakörök azonban sem egyenként, sem összességükben nem azonosak a szociális munkás szakmával, legalább három okból:

- A tudomány sokkal szélesebben vonja meg a szociális munka határait, mint amire egy-egy munkakör kiterjed, így az egyes munkakörök csupán a szociális munkának adminisztratív úton körülhatárolt részterületei.
- A szakmai munkakörök esetében a jogalkotó maga alkotott elnevezéseket azok jelölésére; a normaszövegből⁵ szinte teljesen hiányzik a szociális munkás (szociálpedagógus, szociálpolitikus stb.) munkaköri megnevezések, helyettük család gondozót, szociális munkatársat, szociális és mentálhigiénés munkatársat és hasonló munkaköri megnevezéseket találunk. Ezért a munkaköröknek a szociális munkával, illetve az azt végző szociális munkással történő azonosítása nem közvetlenül a jogszabályból fakad. (Amikor a szakma képviselői javasolták a szociálist munkás-kifejezés alkalmazását, a jogalkotó azzal az indokkal zárkózott el ettől, hogy a „szociális munkás” csak egy felsőoktatási szaknak a neve, ezért nem lehet így elnevezni a munkaköröket. Látni kell azonban, hogy a jogalkotó más szakmák esetében gond nélkül alkalmazta a végzettség megnevezését a munkakörre is: például az orvos, gyógypedagógus, gyógytornász esetében. A helyzet nem elsősorban a szakmai presztízs miatt visszás, hanem azért, mert a mesterségesen létrehozott munkakörökhöz nem tartozik sajátos szakmai tartalom.)
- Van számos olyan munkakör, mely nemcsak szociálist munkás-szakképzettséggel, hanem egyéb szakképesítéssel is betölthető, így vita tárgya lehet, hogy a munkakörök a szociális munkás szakmához tartoznak, vagy tartoznak-e egyáltalán bármely szakmához.

A szociális munka állami elismerését érintő kérdés a szociális szakma jog általi tagolása is. Világszerte a szociális munkások a szociális terület legjelentősebb szereplői, akiket általában felsőfokú képzés keretében képeznek ki; ugyanakkor a szociális szakterület szakmastruktúrája számos országban tagolt, melyben különféle szintű szakképzettségek és speciális kompetenciákat tartalmazó szakképzettségek vannak jelen. Magyarországon is ez a helyzet, a jogi szabályozás azonban csak részben képes ennek kifejezésére. A szakképesítések oldalán a szabályozás elég egyértelmű, hiszen minden szakképesítés elismerése jogszabályhoz kötött, úgy a felsőoktatás⁶, mint a szakképzés⁷ keretében szerezhető szakképesítések esetében. Másrészt viszont a jog adós a szakképesítések és a szakmai tevékenységek egyértelmű, határozott szakmaiságot biztosító összekapcsolásával. (Megjegyzendő, hogy van olyan tendencia is, hogy a szociális szakmát azonosítsák a szociális ágazat szakirányú szakképzettséggel rendelkező munkavállalóinak összességével [„személyes gondoskodást végző személy”]. Ez esetben az ágazat az összekötő, nem pedig az azonos szakképzettség vagy az azonos szakmai tevékenység.⁸)

⁴ 1/2000. (I. 7.) SZCSM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről; 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről.

⁵ 1/2000. (I. 7.) SZCSM r., 15/1998. (IV. 30.) NM r.

⁶ 139/2015. (VI. 9.) Korm. rendelet.

⁷ 150/2012. (VII. 6.) Korm. rendelet az Országos képzési jegyzékről és az Országos képzési jegyzék módosításának eljárásrendjéről.

⁸ 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról 92/D–92/G §.

A jelentősebb tisztázatlanságok a következők:

- A szociálismunkás- és a szociálpedagógus-szakképzettségek viszonya. (A jelentős hasonlóságot mutató képzések eredményeként külön-külön szakképzettségek szerezhetőek, melyeket szinte teljes egészében ugyanabban a munkaerőpiaci szegmensben lehet felhasználni. A helyzet feloldását nem a munkaerőpiac felosztása, hanem a speciális kompetenciák speciális feladatokra történő alkalmazása jelentené.)
- Az alap- és mesterképzés szintjén szerzett szakképzettségek viszonya. (Míg a képzés tudatosan különbséget tesz a két képzési szint és az ott szerezhető kompetenciák között, a szakmai tevékenységet szabályozó jogi normák nem fejezik ki ezt a különbséget. Indokolt lenne kiválasztani azokat a feladatokat, melyek ellátásához mesterképzés szintjén szerzett, „okleveles” szakképzettség szükséges.)
- A szakterületnek a speciális kompetenciák iránti igénye, illetve a képzések speciális kínálatának a szakképzettségek körében történő elismerése. (A hazai szociális szakok alapvetően általános szakembert képeznek, és csak szűk körben jelennek meg speciális kompetenciák, például a mesterképzési szakok szakirányaiban. A képzőintézmények kísérleteznek szakirányú továbbképzések létrehozásával, ezeknek azonban csak kis részét intézményesítette a jogszabály a munkakörök képesítési feltételei körében. Tág tér nyílik a specialisták képzésének és alkalmazásának együttes fejlesztésére, többek között a jog eszközeivel.)

A más szakmához való viszony alapvető kérdése, hogy a jog miként határolja el a szociális munkás kompetenciáit más szakemberek kompetenciáitól. Másként fogalmazva: az egyes képzésekben szerezhető szakképzettségek a felhasználás során elhatárolhatóak egymástól, vagy pedig összemosódnak a határaik. Az első esetben, ha valaki meghatározott szakmai tevékenységet akar művelni, akkor el kell végeznie a kifejezetten erre felkészítő képzést, mely megadja számára a szakma művelésére egyedül feljogosító szakképzettséget. A másik esetben többféle, egymással versengő út vezet ahhoz, hogy valaki elláthasson egy tevékenységet; többféle képzés, többféle szakképzettség ad lehetőséget ugyanazon tevékenység megkezdésére.

Mivel Magyarországon nincs átfogó szabályozása a szociális munkának, így nincs olyan általános érvényű rendelkezés sem, amely meghatározná, hogy melyek azok a specifikus feladatok, melyek kifejezetten a szociális munkás szakmai kompetenciájába tartoznak. Ezért a már említett munkaköri képesítési feltételek képezik a fő eszközt a szociális munkásra tartozó, illetve a mások által is végezhető szakmai feladatok elhatárolásának. A hazai szociális és gyermekjóléti szolgáltatások esetében a szabályozás⁹ először – pragmatikus okokból – lehetővé tette ugyanazon szakmai munkakörök sokféle szakképesítéssel történő betöltését, ami nehezítette a szakmák közötti különbségtételt, különösen pedig a szociális munkának önálló szakmaként történő megjelenését. Később fokozatosan specifikusabbá vált a szabályozás, segítve azt, hogy egyes szakmai munkakörök – lényegében – szociálismunkás-munkakörökké váltak.

Kisebb jelentőségű a szakma elismerése és megkülönböztetése terén a foglalkozások statisztikai osztályozása. A foglalkozások hivatalos megnevezését tartalmazó lista, a Foglalkozások egységes osztályozási rendszere (FEOR-08)¹⁰ keretében négy csoportban található szociális foglalkozásokat, mégpedig a vezető foglalkozásúak, a felsőfokú képzettséghez kapcsolódó szociális szolgáltatási

⁹ 1/2000. (I. 7.) SZCSM r., 15/1998. (IV. 30.) NM r.

¹⁰ <https://www.ksh.hu/docs/szolgaltatasok/hun/feor08/feorlista.html>

foglalkozások, az egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások, valamint a szolgáltatási foglalkozások csoportjai keretében. A szociális felsőoktatás szempontjából különösen a második csoportnak van jelentősége. A FEOR 2. főcsoport a felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozásokat tartalmazza, melyen belül a 23 Szociális szolgáltatási foglalkozások, 231 Szociális szolgáltatási foglalkozások csoportban két foglalkozást nevesít, mégpedig a 2311 Szociálpolitikus és a 2312 Szociális munkás és tanácsadó foglalkozásokat. Említeni szükséges a 2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások főcsoporton belül a 24 Oktatók, pedagógusok, 249 Egyéb szakképzett oktatók, nevelők csoportokat, melyen belül található a 2499 kódszámú „Egyéb szakképzett oktató, nevelő” elnevezésű foglalkozás. A KSH által kiadott magyarázat szerint idetartoznak a 249-es alcsoportból a máshová be nem sorolható szakképzett oktatók, nevelők, közöttük említi a szociálpedagógust is.

A szakmába való belépés szabályozása

A szociális képzésekben dolgozók számára szinte evidencia, hogy a szociálismunkás-diploma a kizárólagos és egyben elégséges feltétele a szociális munkás szakmába történő belépésnek. A helyzet azonban sem másutt, sem Magyarországon nem ilyen egyszerű, hiszen a „szakmába történő belépést”, azaz a szakmai tevékenység megkezdését különféle, többnyire a jog által is szabályozott feltételhez szokás kötni.

Azokat a módszereket, ahogyan az egyes országokban a szakmába történő belépést szabályozzák, több szempont szerint lehet kategorizálni. Az egyik tipológia, mely a szakma gyakorlásának megkezdésére jogosító aktus természetét vizsgálja, három modellt különböztet meg (Krueger, Kleiner 2008):

- nyilvántartásba vétel (registration),
- tanúsítás (certification),
- engedélyezés (licensing).

A másik tipológia azt vizsgálja, hogy a jog a szociális munka gyakorlását (tevékenységszabályozás) vagy pedig az ilyen munkakörök betöltését szabályozza (munkaköri szabályozás). A tevékenységszabályozás esetében alkalmazási viszonytól és munkakörtől függetlenül csak az folytathat szociális munkási tevékenységet, aki teljesíti a jogszabályi feltételeket. (Az ilyen típusú szabályozás kiterjedhet a szakmai név védelmére, a szabad foglalkozás keretében végzett tevékenység szabályozására, valamint a nem tipikus ágazatokban dolgozó szociális munkások tevékenységének szabályozására is.) A második szabályozási mód esetében a jog csak pontosan meghatározott munkakörök esetében határozza meg azt, hogy ki láthatja el a szociális munkát involváló tevékenységeket.

A hazai modell úgy jellemezhető, hogy a jog erős munkaköri szabályozást alkalmaz, amihez hozzákapcsol egy utólagos, gyenge hatású nyilvántartásba vételt. Ebben a modellben azonban nem csak ennek a két kérdésnek a szabályozására kerül sor, mert a modell működőképességéhez szükséges a következő kérdések szabályozása is:

- milyen szakképesítések léteznek, milyen ezeknek a szintje és egymáshoz való viszonya;
- milyen az a képzés, melynek teljesítése biztosítja a szakképesítés megszerzését;

- miként szerez jogosultságot egy képzőintézmény (esetünkben egy felsőfokú képzést folytató intézmény) a szakképesítést adó képzés folytatására;
- milyen munkakört milyen szakképesítés birtokában lehet betölteni;
- vannak-e további feltételei a munkakör betöltésének;
- vannak-e feltételei a munkakör megtartásának.

A hazai modellt kiegészítő elemek:

- szakvizsga-kötelezettség teljesítése vezetői megbízatás betöltéséhez¹¹;
- továbbképzési kötelezettség teljesítése a szociális szakmai munkakör további betöltéséhez¹²;
- külföldön szerzett bizonyítványok és oklevelek elismerése.¹³

A modell alapvető eleme a munkaköri képesítési feltételek meghatározása. A szociális munkát involváló legnagyobb területek a közszolgáltatások területére esnek, ahol az állam a szolgáltatásokkal kapcsolatos garanciák részeként meghatározza az ott folyó szakmai tevékenység alapvető kereteit. Ennek a hazai jogban alkalmazott alapvető formája a munkakörök nevesítése és betöltésük feltételeinek meghatározása. A Kjt. 85. § (2) és (4) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján a 257/2000. (XII. 26.) Korm. rendelet, az 1/2000. (I. 7.) SZCSM rendelet és a 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet határozzák meg, hogy milyen ágazatspecifikus munkakörök léteznek a szociális, illetve gyermekjóléti szolgáltatások területén, és hogy azok betöltéséhez milyen képesítésre van szükség. Az 1/2000. (I. 7.) SZCSM rendelet és a 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a szociális szakembereket foglalkoztató legnagyobb rendszer, a szociális és gyermekvédelmi ellátások területén töltik be a kapuőrfunciót; nem szabályozzák viszont a szociális munkások más ágazatok területén történő elhelyezkedését. A szakmai munkakörök betöltésének feltételeként a jogszabály meghatározott szakképzettség meglétét írja elő, melyhez bizonyos esetekben egyéb feltétel (pl. szociális szakvizsga) kapcsolódhat.

A szabályozás úgy értékelhető, hogy viszonylag gyenge a megfeleltetés a felsőoktatásban szerzhető szociális szakképzettségek és a munkaköri képesítési feltételek között. A főbb problémák a következők:

- a képesítési feltételek nem a szakma egészébe történő belépést, hanem az egy-egy részterületére való belépést szabályozzák;
- a szociális munkások tágabb körén belül alig differenciálódik az egyes szakképzettségekkel és a különböző szintű szakképzettségekkel betölthető munkakör;
- a többféle szakképzettséggel betölthető munkakörök esetében kétséges, hogy valóban olyan tevékenységről van szó, mely megkívánja valamely konkrét szakma kompetenciáinak alkalmazását.

A személyes gondoskodást végző személy törvényben meghatározott adatait működési nyilvántartásba kell venni. A működési nyilvántartás célja a személyes gondoskodást végző személy szakvizsgáztatásának, továbbképzésének megszervezése, valamint a képzési követelmények

¹¹ 1/2000. (I. 7.) SZCSM r. 6. §, 15/1998. (IV. 30.) NM r. 3. §.

¹² 9/2000. (VIII. 4.) SZCSM rendelet a személyes gondoskodást végző személyek továbbképzéséről és a szociális szakvizsgáról.

¹³ 2001. évi C. törvény a külföldi bizonyítványok és oklevelek elismeréséről.

teljesítésének ellenőrzése.¹⁴ Ez a nyilvántartásba vételi kötelezettség tehát nem annyira előfeltétele, mint szükségszerű következménye a szakmai tevékenység megkezdésének.

A szakma gyakorlására jogosító képzés szabályozása

Magyarországon komplex rendszere van a szociális szakmák gyakorlására jogosító képzéseknek, melyet kiterjedt jogi szabályozás regulál.¹⁵ A szabályozás azonban csak nagyon kevés ponton tartalmaz olyan rendelkezéseket, melyek kifejezetten a szociális képzésekre vonatkoznak.¹⁶ A felsőoktatás szociális képzései tehát osztoznak abban a jogi szabályrendszerben, amely a felsőoktatás egészére vonatkozik. Ez azonban nem jelenti szükségszerűen azt, hogy a felsőoktatás egyes normái ne gyakorolnának sajátos hatást a szociális képzésekre.

A képzések fejlődéstörténetének áttekintése során látható volt, hogy a hazai szociális felsőoktatás rendszerváltás körüli fejlődése idején hogyan jelentek meg az első olyan normák, melyek a szociális felsőoktatást szabályozták. Az utóbbi negyedszázadban a felsőoktatás, benne pedig a szociális felsőoktatás jogi szabályozásának alakulására európai fejlemények gyakoroltak kiemelkedő hatásokat; különösen a bolognai folyamat, az Európai képesítési keretrendszer kialakulása, továbbá a szakmai képesítések elismerésére irányuló folyamat szabályozása.

A másutt már említett bolognai folyamat célja az Európai Felsőoktatási Térség létrehozása, az azt lehetővé tevő megoldások alkalmazása révén. Ilyenek különösen: a többciklusú képzési rendszer, a kreditrendszer, az európai szintű mobilitás. A magyarországi felsőoktatási rendszer 2006-ban állt át a többciklusú képzésre (Kiss 2002).

Az Európai képesítési keretrendszer olyan közös referenciakeret, mely elősegíti a tagállamok változatos oktatási és képzési rendszerei által kibocsátott szakképesítések összehasonlítását. Európai jogi alapját az Európai Parlament és a Tanács ajánlása (2008. április 23.) képezi. A csatlakozó államok ugyanezt a formát követve határozták meg azt, hogy az országban létező képesítések melyik szintnek felelnek meg. Hazai jogunkban kormányhatározatok rendelkeztek a Magyar képesítési keretrendszer kidolgozásáról és bevezetéséről.¹⁷ A felsőoktatás terén a 139/2015. (VI. 9.) Korm. rendelet adta ki a felsőoktatásban szerzhető képesítések jegyzékét, hangsúlyozva a képesítési keretrendszer követelményeihez történő igazodás kötelezettségét.

A más országban szerzett képesítések elismerésére korábban is léteztek nemzetállami megoldások, de az Európai Parlament és a Tanács 2005/36/EK Irányelve¹⁸ olyan rendszer kialakítását segítette elő,

¹⁴ 1993. évi III. tv. (Szt.) 92/E. §.

¹⁵ Különösen a 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról (Nftv.), 87/2015. (IV. 9.) Korm. rendelet a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról, 139/2015. (VI. 9.) Korm. rendelet a felsőoktatásban szerzhető képesítések jegyzékéről és új képesítések jegyzékbe történő felvételéről, 230/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet a felsőoktatási szakképzésről és a felsőoktatási képzéshez kapcsolódó szakmai gyakorlat egyes kérdéseiről, 423/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet a felsőoktatási felvételi eljárásról, 15/2006. (IV. 3.) OM rendelet az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről.

¹⁶ Például Nftv. 108. § 1a. pont, 15/2006. (IV. 3.) OM r.

¹⁷ 2069/2008. (VI. 6.) Korm. határozat az Európai képesítési keretrendszerhez való csatlakozásról és az Országos képesítési keretrendszer létrehozásáról, 1004/2011. (I. 14.) Korm. határozat az Országos képesítési keretrendszer létrehozásáról és bevezetéséről, 1229/2012. (VII. 6.) Korm. határozat a Magyar képesítési keretrendszer bevezetéséhez kapcsolódó feladatokról, valamint az Országos képesítési keretrendszer létrehozásáról és bevezetéséről szóló 1004/2011. (I. 14.) Korm. határozat módosításáról.

¹⁸ Az Európai Parlament és Tanács 2005/36/EK Irányelve (2005. szeptember 7.) a szakmai képesítések elismeréséről.

mely a tagállamok között megkönnyíti a szakmai képesítések elismerését. A hazai jogban a külföldi bizonyítványok és oklevelek elismeréséről szóló 2001. évi C. törvény szabályozza a direktíva szerinti elismerést.

A fent említett európai programok az azokban megfogalmazott konkrét eszközökön is túlmutató hatást gyakoroltak a magyar felsőoktatásra, és benne a szociális képzésekre. A közös keretek felerősítették a különböző országokban folyó képzések közötti konvergenciát: a jobb összehasonlíthatóság a korábbinál erősebb ösztönzést jelentett a képzések szervezői számára, és erősebb hivatkozási alapot teremtett a nemzeti kormányok felé. Például a bolognai folyamat elindulása előtt az európai országokban a szociális munkásokat eltérő szinteken képezték, mostanra Európa-szerte általánossá vált a többciklusú képzés.

A szociális képzések helye a magyar felsőoktatás jogi szabályozásában

Szaklétesítés

A szakok létesítése tekintetében a szociális felsőoktatás jogi szabályozása nem mutat speciális jellemzőket. A törvény felhatalmazása¹⁹ alapján kormányrendelet²⁰ szabályozza – egyebek között – az alap- és mesterképzés képzési területeit, szakjait, valamint a létesítéssel és indítással összefüggő eljárási rendet. A szakok létesítésével kapcsolatban az alapvető kérdés az, hogy – az adott jogi keretek között – miként befolyásolják a szakok létesítését vagy megszüntetését a munkaerőpiaci szükségletek, a szakmafejlesztési törekvések, az intézményi érdekek, illetve a politikai szempontok.

A szociális szakok típusai és azok alapvető tartalmai a rendszerváltás éveiben alakultak ki, és ezek a fejlemények máig tartó hatást gyakoroltak – egyebek mellett – a jogfejlődésre. A bolognai rendszer bevezetésekor az addigi utat követve jöttek létre az alap- és mesterszakok. A jogszabály, illetve a kapcsolódó közpolitikai szándék meggátolta az alapszakok indokolatlan bővülését, kevésbé volt viszont biztosítva a mesterképzési szakok, illetve a szakirányú továbbképzések esetében az, hogy a képzőhelyek törekvéseire és a szakma gyakorlati igényeire válaszolva fejlődjen a szakstruktúra.

Indokoltnak tűnik, hogy a szakok indításával kapcsolatos törekvéseket komplex szempontok alapján értékeljék. A most hatályba lépett 139/2015. (VI. 9.) Korm. rendelet 3. § (6) bekezdése szerint új alapképzési szaknak és szakképzettségnek a jegyzékbe való felvételét megelőzően a miniszter teljes körűen felülvizsgálja az adott képzési terület képzési szerkezetét. Javasolható a szociális képzések esetében az ennél szélesebb körű mérlegelés, mely tekintettel van a szakterület szakképesítésekre irányuló szükségleteire is.

Szakindítás

A szakindítás tekintetében sem található speciális, csak a szociális képzésekre vonatkozó szabályok. A képzések indításának nyilvántartásba vétele céljából indított eljárás az Nftv. 67. § (3) bekezdés c) pontja által szabályozott hatósági eljárás, amely a felsőoktatási intézmény kérelmére indul, és amelyben az Oktatási Hivatal (OH) jár el. Komoly súlyú minőségi garancia, hogy a szakindítási

¹⁹ Nftv. 110. § (1) bekezdés.

²⁰ 139/2015. (VI. 9.) Korm. rendelet a szakok létesítéséről, a felsőoktatásban szerezhető képesítések jegyzékéről és az új képesítések jegyzékbe történő felvételéről.

eljárásban az Oktatási Hivatal köteles beszerezni a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) szakvéleményét.

A szakindítás rendszere a szociális képzések esetében egyaránt generál makro-, illetve mikroszintű problémákat. Makroszintű kérdés, hogy a létező mechanizmus miként osztja el a szakindítási jogosultságokat az egyetemek között. Az támogatandó, ha a szakindítás nem válik monopóliummá, és szerepe van benne az egyetemek autonóm döntésének; hiányzik viszont a rendszerből egy olyan elem, amely biztosítaná, hogy földrajzilag kedvező eloszlásban, a hallgatók érdeklődésének és a munkaerőpiac igényeinek megfelelő számban működjenek szociális képzést folytató intézmények.

A mikroszintű kérdés az, hogy a döntési mechanizmus képes-e kiküszöbölni azt, hogy gyenge minőségű szociális képzések induljanak. Az elmúlt évtizedekben a MAB rendkívül fontos és pozitív szerepet töltött be ennek biztosításával. A MAB határozatait áttekintve (lásd MAB honlapja) látható, hogy számos felsőoktatási intézmény a túlélés érdekében megpróbálkozott szociális szakok indításával, ehhez azonban gyakran hiányoztak az elemi feltételek is. A szűrés legfontosabb mérőeszközei a képzési és kimeneti követelmények (kkk), valamint a MAB bírálati szempontjai. Noha ezek általában véve szükségesek és megfelelően alkalmazhatóak, nagyon kevés az olyan tartalmuk, mely a szociális képzések speciális szükségleteit fejezné ki.

A szakok követelményei és a képzési programok tartalma

A szakok tartalmát országosan a képzési és kimeneti követelmények (kkk), intézményi szinten a képzési programok határozzák meg.²¹ Jelenleg az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 15/2006. (IV. 3.) OM rendelet, valamint a felsőoktatási szakképzések képzési és kimeneti követelményeiről szóló 39/2012. (XI. 21.) EMMI rendelet tartalmazzák a kkk-kat. Folyamatban van ezek átalakítása, melynek alapvető célja a követelményeknek az Európai Képesítési Keretrendszerhez, közvetlenebbül pedig a Magyar képesítési keretrendszerhez történő hozzáigazítása. Az átalakítást támogató dokumentumok a keretrendszerekben meghatározott szinteket és az azokhoz megfogalmazott szintleíró jellemzőket veszik alapul. Készültek mintadokumentumok is, ilyen például „A társadalomtudományi képzési terület tanulási eredmény alapú, szintleíró kimeneti jellemzői” nevű minta, mely a szociális szakokra is irányadó. A mintában felsorolt szintleíró jellemzők megfogalmazása során láthatóan az olyan társadalomtudományi szakokat vették alapul, mint például a szociológia; az még nyitott kérdés, hogy a szociális képzések esetében sikerül-e úgy meghatározni a kompetenciákat, hogy megfelelően igazodjanak a szociális munka jellemzőihez.²²

Az Nftv. – helyesen – jelentős autonómiát biztosít az egyetemeknek képzési programjuk kialakításához. A képzési program részeként a tantervet felsőoktatási szakképzésben, alap- és mesterképzésben a miniszter által kiadott kkk alapján, szakirányú továbbképzésben szabadon készíti el a felsőoktatási intézmény.²³ Az egyetemi autonómia tisztelete mellett felmerül az a kérdés, hogy az országos követelmények (képzési és kimeneti követelmények) és a helyi programok között nem hiányzik-e egy olyan szabályozási szint, amely a jogszabály és az egyetemi autonómia között elhelyezkedve fogalmazná meg az egyes szociális szakokon elvárható vagy ajánlható képzési tartalmakat és képzési módszereket. Ezen a szinten a szakterületen érdekelt szereplők – egyetemek, terepintézmények, munkáltatók, szakmai szervezetek stb. – konszenzusa lehetne a szabályozás létrehozója.

²¹ Nftv. 15. § (1) bekezdés.

²² <http://www.mrk.hu/kkk-atalakitas/>, letöltve 2015. szeptember 16.

²³ Nftv. 15. § (1) bekezdés.

Terepgyakorlat

A szociális szakok esetében különösen nagy a jelentősége a terepgyakorlatnak, részben a szakmára való felkészítésben betöltött szerepe, részben pedig a jogszabályi előírások miatt. A szakmai gyakorlatra vonatkozó, 2012-től megjelenő és időnként módosuló jogszabályi rendelkezések komoly fejtörést okoznak a felsőoktatás szociális képzőhelyeinek.²⁴

Az nem újdonság, hogy a szociális munka és a szociálpedagógia alapszakok az úgynevezett gyakorlatigényes alapképzési szakok²⁵ közé tartoznak, hiszen programjuk mindig is sok gyakorlatot tartalmazott, és a többciklusú képzési rendszerre történő áttéréskor a két alapszakot rögtön gyakorlatigényes szaknak minősítették. A szakmai gyakorlatok szervezésével kapcsolatban a 2012-től bevezetett jogszabályi előírások viszont gyökeresen megváltoztatták az ilyen szakokon képzést folytató intézmények helyzetét. A jogalkotó a gyakorlat szabályozásakor²⁶ a piaci gazdálkodó szervezeteknél folyó szakmai gyakorlatot tekintette ideáltipikusnak, és ennek megfelelő szabályozást hozott létre. Ilyen elem volt például a gyakorlati helyeknek az Országos Gazdasági Kamara általi minősítése, a hallgatói munkaszerződés, illetve a hallgató díjazása. Rövid idő alatt kiderült, hogy ez a modell nem minden szakon alkalmazható. Ez volt a helyzet a szociális alapszakok esetében is, ahol a szakmai gyakorlatot szinte kizárólag közszolgáltató intézményben, sőt legtöbbször állami költségvetésből finanszírozott intézményben szokták megszervezni. Az előállt helyzetben a kormányzat nem azt választotta, hogy megfinanszírozza a költségvetési intézmények szakmai gyakorlattal járó költségeit, hanem azt, hogy a költségvetési intézményeknél szervezett szakmai gyakorlatot kivette az általános szabályok alól.²⁷

A 2015. évi CXXXI. törvénnyel módosított Nftv. 108. § 1a. pontja a szociális munka alapszakon is lehetővé teszi a duális képzést; ám ennek megvalósíthatósága a jelenlegi jogszabályok, finanszírozási viszonyok és szakmai elvárások mellett kétséges. Kérdéses, hogy kivitelezhető-e és méltányos-e a költségvetési intézménynél duális képzés keretében díjazás nélkül foglalkoztatni a hallgatót. Problémát jelent az is, hogy a duális képzés gyakorlatait a Duális Képzési Tanács által meghatározott keretek között kell folytatni, ám a tanács jelenleg érvényes elvárásainak²⁸ nagy része inadekvát a szociálismunkás- és szociálpedagógus-képzés esetében.

A szakmai tevékenység gyakorlásának szabályozása

Etikai, fegyelmi és alkalmassági kérdések szabályozása – A szakma önszabályozása

A szociális munkát átfogóan szabályozó jogszabály hiánya nemcsak a szakma jogi elismerésére, hanem a szakmai tevékenység gyakorlásának szabályozására is hatással van. Természetesen vannak Magyarországon jogi normák, melyek szabályozzák a szociális és gyermekjóléti ellátásokat, az igazgatási feladatokat, a szociális szakemberekkel kapcsolatos egyes kérdéseket, a képzéseket és a szakképesítéseket; azonban nem áll rendelkezésre külön jogszabályban megjelenő koherens

²⁴ 230/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet a felsőoktatási szakképzésről és a felsőoktatási képzéshez kapcsolódó szakmai gyakorlat egyes kérdéseiről.

²⁵ Nftv. 15. § (3) és 85. § (3) bekezdései.

²⁶ Nftv. 44. § és 230/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet.

²⁷ Nftv. 44. § (3a) bekezdés.

²⁸ A duális felsőfokú képzés alapelvei, <http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/felsooktatasi-felelos-allamtitkarsag/dualis-kepzesi-tanacs>, letöltve 2015. szeptember 16.

szabályozás a szociális munkások személyéről és szakmai tevékenységéről. Ez a szabályozási helyzet érinti a képzéseket is: a jogi normák garantálhatják vagy szűkíthetik a szociális munkások szakmai autonómiáját, befolyásolva azt, hogy a képzésektől milyen szakembert vár a munkaerőpiac; itt dől el az, hogy a szociális munkás inkább professzionista, aki szakmai kompetenciáit mozgósítva cselekszik, vagy inkább jogalkalmazó, akinek dolga a jogszabályban előírt feladatok teljesítése.

A szociális munkás függő vagy autonóm helyzete, illetve a szociális munkás feladatainak teljesítése

Mint már láttuk, a hazai jog csak a képzés és a szakképesítés körében nevesíti a szociális munkást (szociálpedagógust, szociálpolitikust stb.), másutt egyéb megnevezéseket használ, így csak indirekt módon azonosíthatók a szociális munkásokra vonatkozó szabályok. Ezzel a fenntartással vizsgálhatjuk, hogy a jog miként szabályozza a szociális munkás helyzetét, illetve tevékenységét.

A szociális munkás helyzetével kapcsolatos egyik alapvető jogi kérdés az, hogy a jog miként teremti egyensúlyt a munkáltató utasítási joga és a hivatás gyakorlójának autonómiája között. A hazai jog az előbbit maximalizálja, az utóbbit csak szimbolikus módon ismeri el. Az 1/2000. (I. 7.) SZCSM rendelet 6. § (9) bekezdése szerint „a személyes gondoskodást nyújtó intézményben foglalkoztatott személy feladatait az intézmény szervezeti és működési szabályzatában és a munkaköri leírásban foglaltak szerint végzi”. Nyilván a munkajogi, illetve a közalkalmazottakra vonatkozó szabályok precízebben alakítják a munkáltató és a munkavállaló viszonyát, de kétségtelen, hogy a szociális szakemberek, különösen pedig a szociális munkások (szociálpedagógusok, szociálpolitikusok stb.) esetében nem állnak rendelkezésre specifikus jogi garanciák a professzionális autonómia biztosítására.

A jogi szabályozást illetően az a kérdés, hogy a szociális munka mely aspektusait lehet vagy szabad a jog által szabályozni, és melyeket nem (Szöllősi 2005); és a szociális munka végzésének módja nem feltétlenül tartozik a jogi szabályozás körébe. A szociális munka lehet tudományos kérdés (amit tankönyvben leírnak, képzésben oktatnak); szakmai kérdés (amilyen gyakorlatot a szakma kialakít és követendőnek tart); a szakember szakmai autonómiájának, reflektív interpretációjának tárgya; vagy az ellátást igénybe vevő elvárásainak a terepe. Hatályos jogunk részben az elsajátítandó kompetenciák oldaláról, részben pedig a szociális szakember feladatai felől közelíti meg a szabályozási területet; az első törekvés helyeselhető, a másik megoldás Magyarországon túlzott mértékű.

A képzés szabályai felől nézve a feladat az autonóm munkára képes szakemberek képzése. A felsőoktatást szabályozó jog explicit módon deklarálja, hogy a felsőoktatás képzései keretében az általános, valamint a szakterületre jellemző kompetenciákat kell elsajátítani. A Magyar képesítési keretrendszer, valamint a kkk a képzési szinteken megszerzendő kompetenciákat, tudásokat, képességeket, attitűdöket, valamint az autonómiát és felelősséget rögzítik mint teljesítendő követelményeket.²⁹ Ezekből a szabályokból az következik, hogy a szociális szakokon olyan szakembereket kell képezni, akik rendelkeznek a szakmai tevékenység gyakorlásához szükséges tudásokkal, képességekkel, attitűdökkel, és ezeket autonóm módon és felelősen tudják alkalmazni. Ezekben a szabályokban racionális módon találkozunk a „megrendelő” állam igénye a többi szereplő – az egyetem és a szakma – autonómiájával. Másutt viszont azt találjuk, hogy a szociális munkás által ellátandó feladatokat a jogszabályok részletesen szabályozzák, és inkább jogalkalmazói tevékenységként, mint szakmai tevékenységként kezelik. A szociális, illetve gyermekjóléti ellátások

²⁹ Lásd 139/2015. (VI. 9.) Korm. r. 2. § (1) bekezdés.

hazai jogi szabályai³⁰ a feladatokat rendkívül részletesen írják le, kevés teret hagyva a szakember autonóm cselekvésének.

A szociális munkásokkal kapcsolatos etikai, fegyelmi, alkalmassági kérdések

A szabályozásnak ez a területe azért bír jelentőséggel, mert ez alapozza meg azt az autonómiát, mely alapján a szakma hivatássá válhat. A hazai jog nem rendelkezik a szociális szakembereket érintő etikai elvárásokról, és nem határoz meg számukra sajátos fegyelmi, illetve alkalmassági szabályokat. A szakmai etika szabályozása nem a jogra tartozó kérdés, azt más országokban és más szakmákban is szakmai testületek alakítják ki. A két szélső pont, a jogi szabályozás és a magánjellelű szabályozás között helyezkedik el az a megoldás, amikor a szakmai testületek által megalkotott etikai kódexnek jogszabály biztosít jogi relevanciát. Magyarországon a legnagyobb szociális szakmai egyesület, a Szociális Szakmai Szövetség alkotta meg az etikai kódexet és működteti azt.³¹

A szociális szakemberek alkalmasságának – kevés kivételtől eltekintve – nincsenek sajátos szabályai. (Megjegyzendő, hogy a szociális képzésbe történő felvétel, illetve a képzés során sem kerül sor alkalmassági típusú szűrésre.) Mint fentebb láttuk, a szakmába történő belépés feltételei a szakképesítés meglétére vonatkoznak, alkalmassági kritériumok nincsenek. Sajátos alkalmassági kritériumként értékelhető a továbbképzési kötelezettség teljesítése³², melynek elmulasztása esetén megszüntethető a szakember foglalkoztatásra irányuló jogviszonya.

³⁰ 1993. évi III. tv. (Szt.), 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (Gyvt.), 1/2000. (I. 7.) SZCSM r., 15/1998. (IV. 30.) NM r.

³¹ <http://www.3sz.hu/tartalom/etikai-kodex>, letöltve 2015. szeptember 16.

³² Szt. 92/D. § (4) bekezdés.

4. A képzések számokban

Nem egyszerű feladat napjainkban a hazai szociális felsőoktatás közel 25 éves múltjának rekonstruálása a számok tükrében. Míg az elmúlt másfél évtizedről többé-kevésbé teljes és jól strukturált adatbázisok állnak rendelkezésre a szociális felsőoktatás vizsgálói számára, az 1990–2000-es évekről meglehetősen hiányosak az adatok. Tanulmányunkban ezért elsősorban az ezredforduló utáni történésekre koncentrálunk, kiegészítve ezt néhány korábbi kutatásainkból ezen időszakra vonatkozó számadattal.

A felvételi keretszámok alakulása 1998–2003 között

A felvételi keretszámok vizsgálata azért lehet fontos, mert (elvileg) e számok a szakmapolitika, a kormányzati elképzelés egyfajta indikátorai. Normál esetben ugyanis tükrözniük kellene azon elképzeléseket, amelyek egyaránt figyelembe vesznek hosszú távú szakmafejlesztési koncepciókat és munkaerőpiaci keresletet. A számok ismeretében mondhatjuk, hogy ez az ezredforduló környékén valószínűleg nem teljesen így volt. A keretszámok sokkal inkább tükrözték a képzőhelyek oktatási minisztériumnál folytatott lobbiharcának eredményeit, mintsem egy tudatos humánerőforrás-stratégia körvonalait. 1998 és 2003 között a felvehető szociálpedagógus szakos hallgatók száma csaknem duplája volt a főiskolaszintű szociális munkás szakosoknak, amihez érdekes adalék, hogy a végzett munkaerő legnagyobb felvevőpiacán, a szociális és gyermekjóléti/gyermekvédelmi ágazatban, a képesítési előírások inkább szociálmunkás-végzettséget kívántak meg. A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézményekben foglalkoztatottak képesítési előírásai [1/2000. (I. 7.) SZCSM rendelet] akkori szabályozása szerint 18 olyan munkakör volt, ahol elfogadható végzettségként a szociális munkás volt nevesítve, míg ezzel részben átfedésben csupán 8, ahol a szociálpedagógus. 9 esetben bármely felsőfokú szociális alapvégzettség megfelelő volt, akárcsak a szociális és a gyermekvédelmi területen, ahol a jogszabály sehol sem tett különbséget a két végzettség között.

1. táblázat

Felvételi keretszámok szakonként

Szak	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Szociálpedagógus	1714	2247	2199	2015	2130	2314
Általános szociális munkás	940	1070	1250	1082	1279	1253
Szociális munkás	50	50	80	85	195	200
Szociálpolitikus	166	376	392	282	259	264

Forrás: Felsőoktatási felvételi tájékoztató 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002.

Az akkori két egyetemi szak keretszámai jóval a főiskolai szakoké alatt maradtak, bár a bővülés itt jóval dinamikusabb volt. Fontos sajátosság, hogy a felsőfokú szociális képzési rendszer jó esetben a szociális intézményrendszer kialakulásával egy időben, de többnyire inkább csak azt követően jött létre. A területen dolgozók közül sokan nem rendelkeztek(nek), nem rendelkezhetek adekvát végzettséggel. A képzések indításakor egyaránt célként jelent meg tehát az új szakemberek képzése

mellett a területen dolgozók „átképzése” is. Ez a hagyományos nappali képzési formában, munka mellett megvalósíthatatlan lett volna. A képzőhelyek a kezdetektől fogva nagy hangsúlyt fektettek a levelező, az esti és a távoktatásos tanrendű formákra. Bár e három nevéből ítélve jelentősen el kellene hogy térjen egymástól, a gyakorlatban többnyire csak a „konzultációk” gyakorisága jelentett különbséget. Sajátosságuk, hogy a kialakult képzési módszereik tulajdonképpen nemigen tértek el a nappali képzéstől, csak itt a tananyag-közvetítés kicsit össze volt tömörítve (1. táblázat).

Az esti és levelező tanrend szerinti képzések felfuttatása mögötti ideológiai háttérrel tehát a szociális területen nem megfelelő végzettséggel dolgozók „átképzése” szolgáltatva. Ez visszatükröződik abban is, hogy a szociális képzésekben meghatározó gyakorlat itt elsősorban a hallgatók munkatapasztalatára épült. Az idő előrehaladtával azt várhattuk, hogy e képzési formák háttérbe szorulnak, hiszen egyre kevesebb lesz a területen az „átképzendő”. A felvételi keretszámok 1998–2003 közötti alakulása mást sejtetett.

2. táblázat

Felvételi keretszámok képzési forma szerint

Képzési forma	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Esti	90	115	135	117	127	167
Levelező	1517	2160	2394	1911	2228	2506
Távoktatás	95	95	95	95	95	30
Nappali	756	865	787	784	837	864

Forrás: Felsőoktatási felvételi tájékoztató 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002.

A 2. táblázatból jól látszik, hogy míg a nappali képzés keretszáma a vizsgált hat évben alig 100 fővel nőtt, a többi forma keretszáma több mint ezerrel lett több. Így elméletileg³³ háromszor többen tanulhattak nem nappali képzésben. Az esti, levelező formákban egyre nagyobb számban jelentek meg azok, akiknek már semmilyen korábbi szociális területen szerzett munkatapasztalatuk nem volt, illetve olyanok, akik, bár a szociális ágazatban dolgoztak, nem diplomás munkakörökben szereztek munkatapasztalatot.³⁴ Ez azért volt aggályos, mert ezek a képzési formák akkori formájukban nem biztosították a későbbi szakszerű munkavégzéshez szükséges gyakorlat megszerzését. Az így végzett hallgatók – annak ellenére, hogy ugyanazt a diplomát kapták – nemcsak kevesebb elméleti tudással rendelkeztek, mint nappalin végzett társaik, de jóval kevesebb volt gyakorlati tudásuk is.

³³ A felvételi keretszámok nem jelentik automatikusan a ténylegesen felvett hallgatói létszámot. A jelentkezők száma, különösen az államilag nem finanszírozott és a költségtérítéssel képzéseknél, sokszor alulmúlja a keretszámot. De előfordulhat az is, hogy bár jelentkező volna elég, de a felvételhez szükséges minimális számú felvételi pontot kevesen érik el.

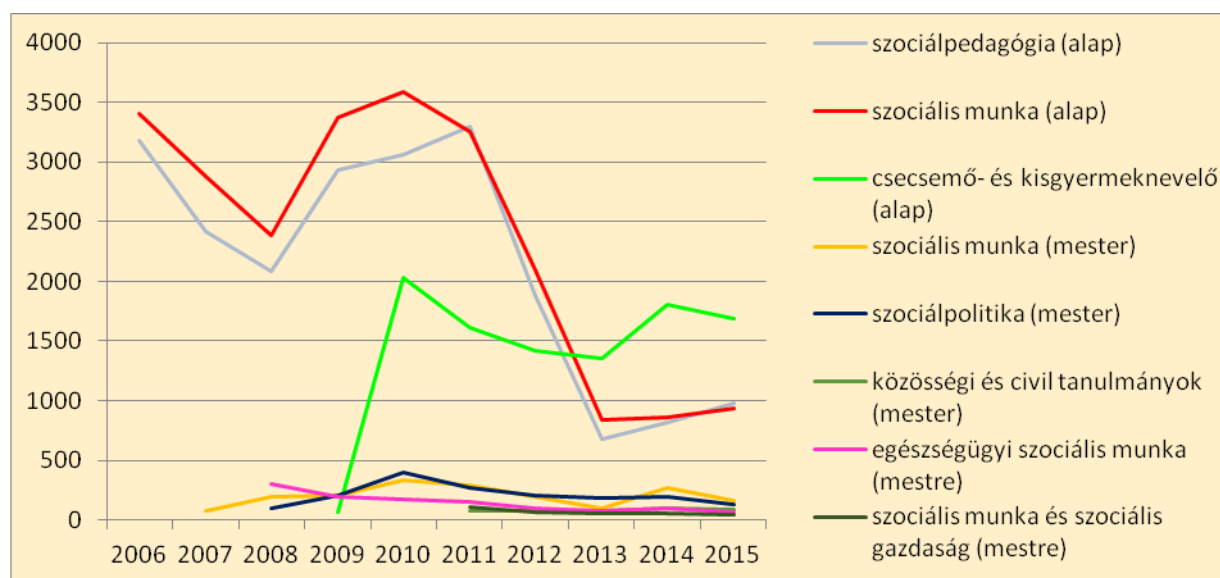
³⁴ Ezt részben alátámasztotta az is, hogy évente kb. 1000 nem nappali, államilag finanszírozott képzési hely volt. Az akkori szabályozás szerint államilag finanszírozott képzésben csak az első diplomájukat megszerzők voltak részesíthetők, tehát ha esetleg ők a szociális ágazatból is jöttek, biztos nem azokból a diplomát igénylő munkakörökből, amelyekre a képzések gyakorlata épült.

A szociális alap- és mesterszakokra jelentkezők számának alakulása 2006–2014 között

A szociális felsőoktatási alap-³⁵ és mesterszakokra³⁶ jelentkezőkről és a felvételt nyert hallgatókról a bolognai rendszerű képzés 2006-os beindítása óta vannak pontosabb adataink. 2006-ban a két induló alapszak népszerűsége a jelentkezők körében nagyjából hasonló volt, és azóta is teljesen együtt mozog. Az induláskor összesen 6500 felett volt azon felsőoktatásba jelentkezők száma, akik e szakokat is megjelölték jelentkezési lapjukon. Ez a szám 2008-ig meredeken zuhant 4500 fő alá, majd egy újabb emelkedés következett. A két szak 2010-ben és 2011-ben érte el népszerűsége csúcspontját. Szociális munka alapszakra 2010-ben 3584-en, szociálpedagógiára 2011-ben 3293-an jelentkeztek. A rá következő két év igen drasztikus visszaesést eredményezett. 2013-ra 1500 főre esett vissza a két alapszak valamelyikére összesen jelentkezők száma. A földcsuszamlásszerű népszerűségvesztés okai között minden bizonnyal nagy szerepet játszott a kötelező emelt szintű érettségi bevezetése. Az utóbbi két évben némi javulás tapasztalható, ha kismértékben is, de ismét nőtt a jelentkezők száma.³⁷

1. ábra

Az összes, szociális felsőoktatási szakokra jelentkezők száma 2006–2015 között (fő)³⁸

Forrás: http://www.felvi.hu/felveteli/ponthatarok_rangsorok

A mesterszakokra jelentkezők száma mindvégig jelentősen elmaradt az alapszakokétól, de a kettő egymáshoz viszonyított aránya a vizsgált időszak alatt jelentősen változott. Míg 2008–2010 között megközelítőleg heted-nyolcad annyian, 2013-tól már nagyjából harmadannyian jelentkeztek szociális mesterszakokra, mint a szociális munkás és szociálpedagógus alapszakra összesen. A legnépszerűbb mesterszak az induláskor az egészségügyi szociális munka volt, amit aztán a szociálpolitika, majd a szociális munka váltott fel.

³⁵ Szociális munka, szociálpedagógia és 2009-től csecsemő- és kisgyermeknevelő alapszakok.

³⁶ Mesterszakok alatt itt most a szociális munka, szociálpolitika, a közösségi és civil tanulmányok, az egészségügyi szociális munka és a szociális munka és szociális gazdaság szakokat értve.

³⁷ Bár a csecsemő- és kisgyermeknevelő képzések a besorolási területük szerint jelenleg a pedagógusképzéshez, azon belül is az óvodapedagógus, tanítói képzési ághoz tartoznak, mégis indokoltnak látjuk, hogy e tanulmány keretein belül is foglalkozunk velük, mert az itt szerzhető képesítésekkel betölthető munkakörök elsősorban a bölcsődékhez köthetők, amelyek már 1994-től a szociális ellátórendszer részét képezik.

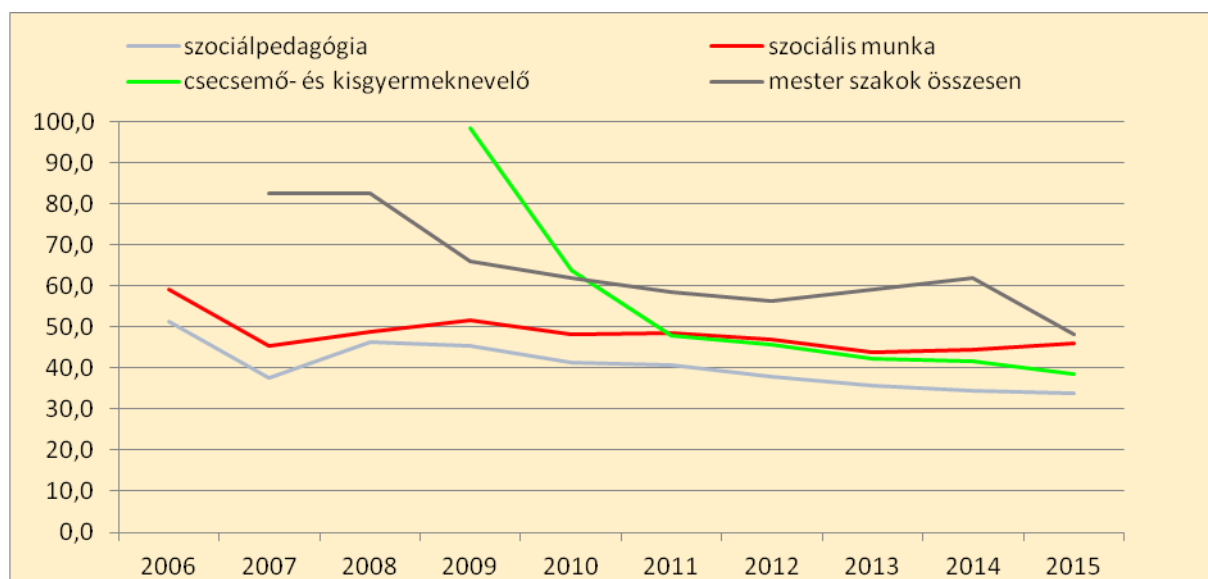
³⁸ A kisebbségpolitika mesterszak adatai nélkül.

2015-ben az alapszakok esetében összességében 40% alatt volt azok aránya, akik jelentkezési rangsorukban ezt a területet tették első helyre. A szociálpedagógia szakra jelentkezők kétharmadának ez a szak csak a második vagy többedik helyen szerepelt saját felvételi rangsorukban, de a szociális munka szakra jelentkezőknek is több mint fele máshova jelentkezett első helyen. Az indulás éveinek kedvezőbb értékei után a csecsemő- és kisgyermeknevelő alapszakra jelentkezőknek is mára közel 60%-a legszívesebben más szakon kezdené tanulmányait.

Az alapszakok fokozatos népszerűségvesztésére utal, hogy az utóbbi 6-7 évben mindegyik esetében fokozatosan csökken a jelentkezők között az első helyen e szakokat választók aránya (1. ábra).

2. ábra

A szociális felsőoktatási szakokra első helyen jelentkezők aránya 2006–2015 között (%)

Forrás: http://www.felvi.hu/felveteli/ponthatarok_rangsorok

A szociális mesterszakok esetében valamivel jobb volt a helyzet, de itt igen aggasztó, hogy míg a szakok indulásainak éveiben 80% felett volt a jelentkezők között az e szakokat első helyen megjelölők aránya, mára ez 50% alá esett.

Az összes jelentkező 80–90%-a – a vizsgált időszakban szinte alig változó mértékben – államilag támogatott képzési formára jelentkezett. Az elmúlt két évben az alapszakok esetében az arány még kismértékben nőtt is, így 2015-ben a szociálpedagógia szakot választók 93%-a, a szociális munka alapszakra felvételizők 89%-a szeretett volna államilag támogatott képzéseken tanulni. A mesterszakok esetében 2010-től 90% körül alakult az arányuk (2015-ben átlagosan 89,5%). Ennél jóval alacsonyabb a nappali képzési tanrendre jelentkezők aránya. A szociális munka alapszak esetében végig 60% közelében alakult. A szociálpedagógia szakra jelentkezőknél megfigyelhető volt némi ingadozás, de az utóbbi években itt is 60% körül alakult a nappali képzésre jelentkezők aránya. Mesterszakokon 2007-től 2012-ig egyenletesen nőtt ez az arányszám, de még így sem érte el egyik évben sem a jelentkezők 50%-át (2. ábra, 2., 3., 4., 5. melléklet).

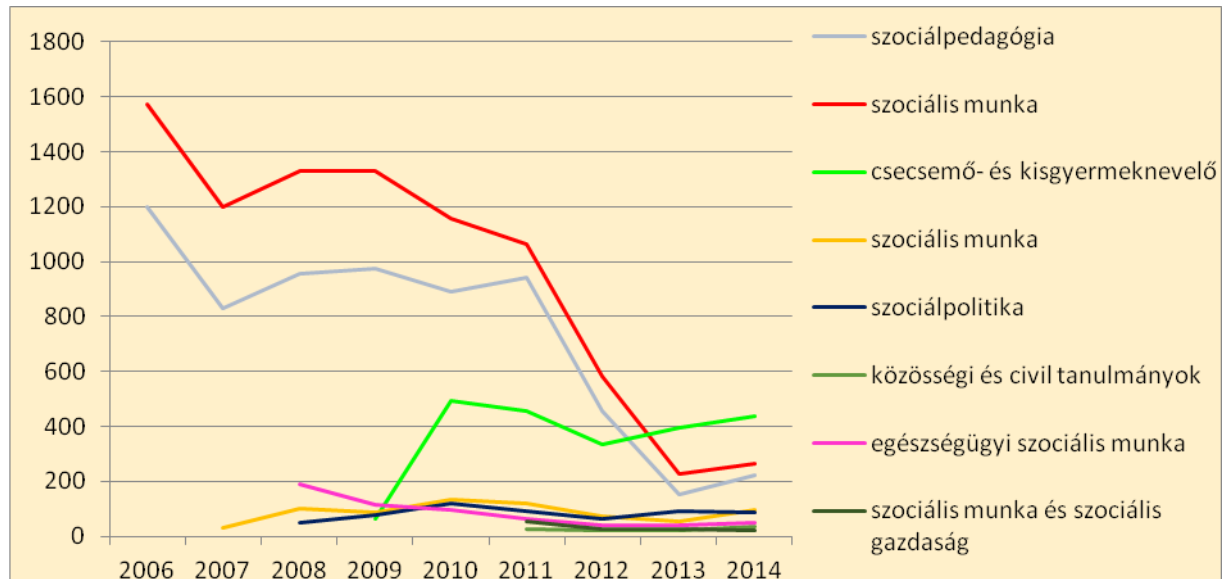
A szociális alap- és mesterszakokra felvett számának alakulása 2006–2014 között

A két legnépesebb alapszakra felvett hallgatók számában talán még drasztikusabbnak tűnik a visszaesés az elmúlt közel 10 évben, mint az összes jelentkező esetében. Míg a 2006-os induláskor

1572 szociális munka és 1200 szociálpedagógia szakos kezdhetette meg tanulmányait a képzőhelyeken, 2013-ban ennek már alig hetede-nyolcada, 226 és 153 fő.

3. ábra

A szociális felsőoktatási szakokra felvett hallgatók száma 2006–2012 (fő)³⁹

Forrás: http://www.felvi.hu/felveteli/ponthatarok_rangsorok

A felvettek között mindkét alapszak esetében duplájára nőtt a nappali hallgatók aránya (33–40-ről 70–80%-ra) és jelentősen visszaesett a költségterítéses hallgatóké (40-ről 10–20%-ra). Az összes szociális mesterszakra felvett hallgató száma 2008 és 2013 között 230 és 350 fő között hullámzott. 2008 és 2009 kivételével, amikor még az egészségügyi szociális munka szak „vezetett”, legtöbbször a szociális munka, majd ettől alig elmaradva a szociálpolitika szakon kezdhették meg tanulmányaikat. A nappali tagozatos hallgatók körükben mindvégig jóval alacsonyabb arányban voltak, mint az alapszakok esetében (2014-ben 28%), de az állami támogatottak 2009 óta igen magas, 2014-ben 93% feletti (3. ábra, 6., 7., 8., 9. melléklet).

Hallgatói létszámok

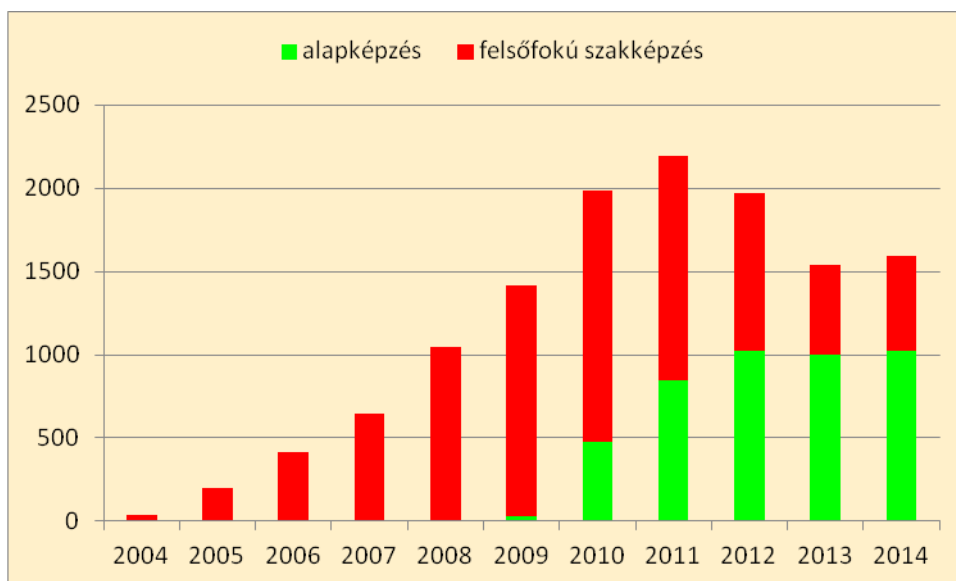
*Felsőfokú szakképzések:*⁴⁰ csecsemő- és gyermeknevelő-gondozó, csecsemő- és kisgyermeknevelő, csecsemő- és kisgyermeknevelő-gondozó szakképzések, valamint csecsemő- és kisgyermeknevelő alapszak. Csecsemő- és gyermeknevelő képzések 1993-ban indultak először az országban, akkor még középfokú OKJ-s szakképzésekként, kezdetben még az egészségügyi szakképzések közé tartoztak. Felsőfokú szakképzésként 2004-től lehetett ilyen szakokon tanulni. 2009-ben indult az első akkreditált alapképzési szak.

³⁹ A kisebbségpolitika mesterszak adatai nélkül.

⁴⁰ A 2009-ben induló csecsemő- és kisgyermeknevelő alapképzést a hasonló nevű felsőfokú szakképzésekkel való nagymértékű hasonlóság miatt itt tárgyaljuk.

A csecsemő- és kisgyermeknevelő szakokon tanuló hallgatók száma

2004–2014 (fő)

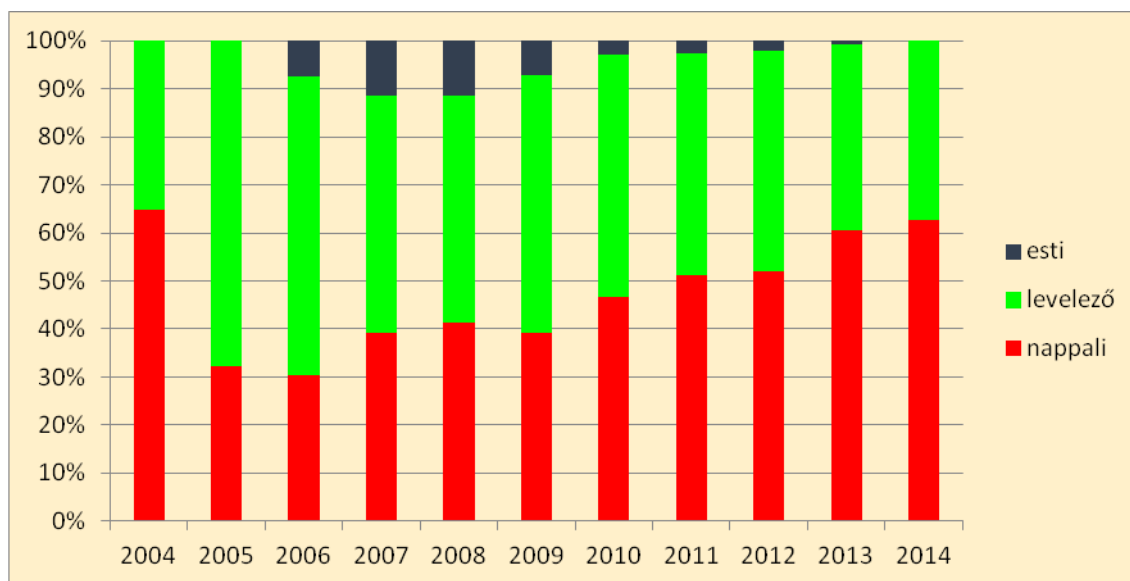
Forrás: az OH adatai alapján.

A képzésben részt vevők létszáma a kezdeti felfutást követően az utóbbi években stabilizálódni látszik. Felsőfokú szakképzésben 2004-től évről évre egyre nagyobb számban tanultak egészen 2010-ig, amikor a hallgatók száma elérte az 1500 fős csúcértéket. Innentől kezdve – részben az újonnan beinduló alapszaknak köszönhetően – fokozatosan csökkent a hallgatók száma a 2013-tól beálló 550 fő körüli értékig. A 2009-ben induló alapképzési szak 2012-re érte el az azóta is stabilnak mondható 1000 fő körüli létszámot (4. ábra).

A képzésben részt vevő hallgatók szinte kivétel nélkül nőek. 2014 októberében mindössze 9 férfi hallgató volt a kétféle képzési szint több mint 1500 diákjából. Hasonlóan kevés a külföldi diákok száma (11 fő). A hallgatók többsége államilag támogatott képzésben vesz részt. 2005-től 2008-ig 55%-ról közel 100%-ra nőtt arányuk, majd egy 2012-ig tartó csökkenés után 2014-re ismét 80% feletti értéket ért el.

Kevésbé volt hullámzó a nappali, esti és levelező tanrend szerint tanulók arányváltozása. A 2004-es igen alacsony létszámú induló évet nem számítva, 2005-től fokozatosan nőtt a nappali tagozatos hallgatók aránya 30%-ról 60% fölé. Az esti képzésben tanulók aránya 2007-ben volt a legmagasabb, de ekkor is éppen csak meghaladta a 10%-ot (5. ábra).

A csecsemő- és kisgyermeknevelő szakokon különböző tanrend szerint tanulók arányának változása 2004–2014 között (%)

Forrás: az OH adatai alapján.

Főiskolai és alapképzések

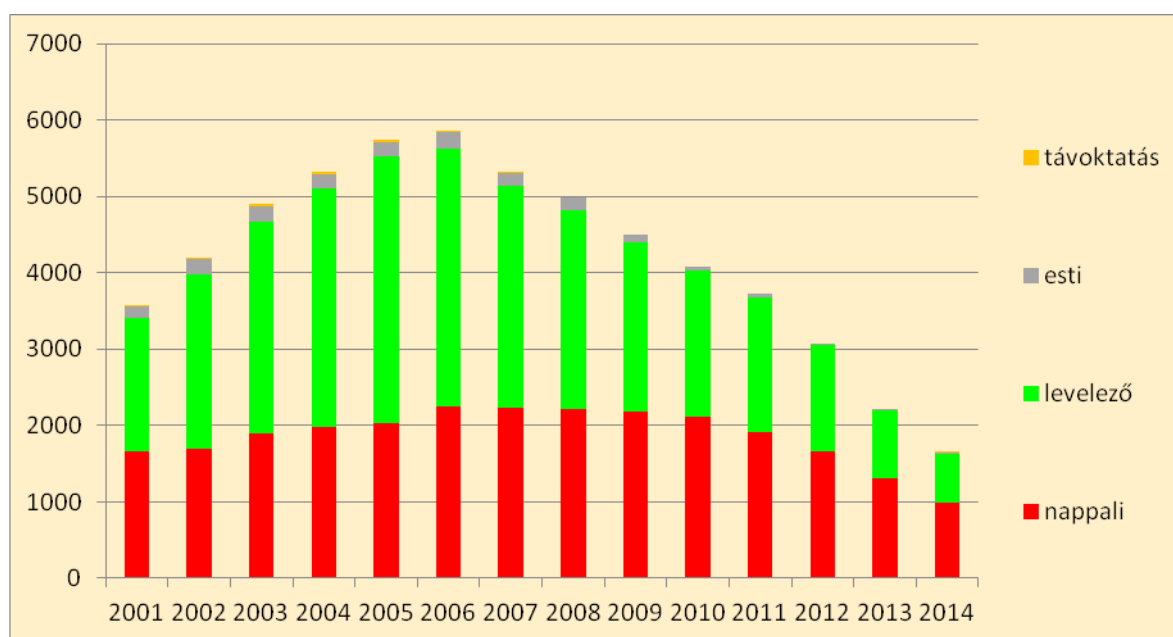
Szociális munka szak⁴¹

A főiskolai szintű szociálismunkás-képzésben 2001-ben már több mint 3500-an tanultak. A hallgatók száma 2006-ig folyamatosan nőtt, ekkor érte el csúcspontját 5858 fővel. Azóta megállíthatatlanul csökken a hallgatók száma, 2014 októberében már csak 1644-en tanultak ilyen szakon az országban.

6. ábra

A szociális munka szakokon tanulók számának változása tagozatok szerint

2001–2014 között (fő)

Forrás: az OH adatai alapján.

Mind az ezredforduló utáni képzési „boom”-ot, mind pedig az azt követő csökkenést elsősorban a levelező képzésben részt vevők számának változása okozta. A 2001-es 1700 fő körüli levelezői létszám 2005-re duplájára duzzadt, majd folyamatos csökkenés mellett 2014-ben már csak 638 ilyen hallgatót találunk a képzésekben. Jóval enyhébb formában ez a hallgatólétszám-hullámzás a nappali tagozat esetében is tetten érhető. Itt a 2001-es 1663 fős létszám 2006-ra 2252 főre duzzadt, majd pár éves stagnálás után 2011-től napjainkig 1000 fő alá csökkent. A nappali tagozatos hallgatók aránya így a 2005-ös 35%-ról 2014-re 60% fölé nőtt (6. ábra).

Érdekes módon az államilag támogatott képzési formában tanulók arányváltozásának tendenciái nem követték a létszámadatok trendjeit. Bár a „felfutás” éveiben (2001–2005 között) kismértékben csökkent az államilag támogatott képzésben részesülők aránya (67%-ról 54%-ra) – tehát a hallgatói létszám növekedésében szerepet játszott a költségtérítéssel elszaporodása is –, a 2008/2009-es tanévre ismét megközelítette a 2001-es értéket. Ezután 2012-ig újra csökkenni kezdett

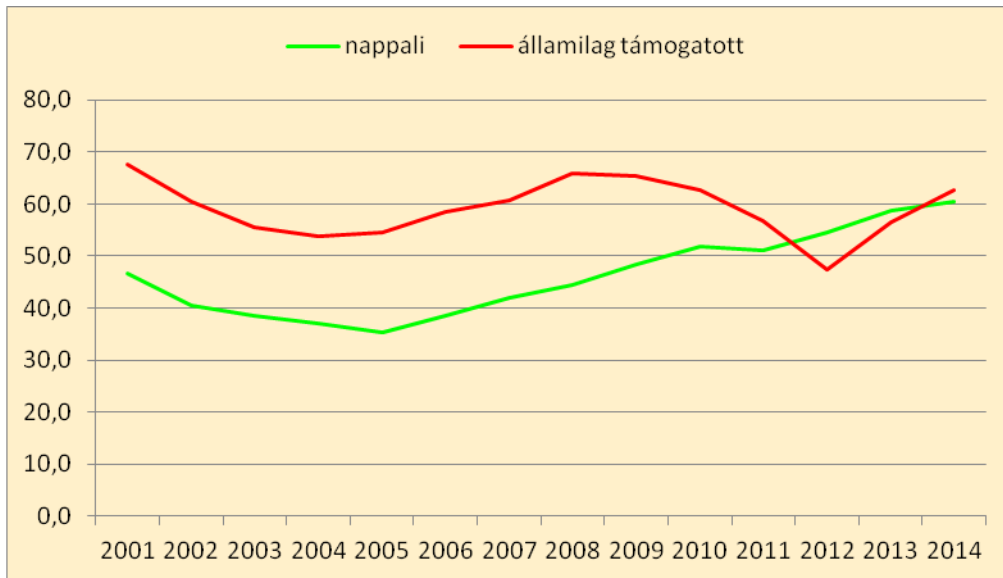
⁴¹ Az Oktatási Hivatal statisztikáiban 2003–2012-ig szerepel a főiskolai szintű szociális munkás szak megnevezés is, ami nyilvánvalóan azonos az általános szociális munkás szakkal, de tanulmányban néhol külön szerepelnek.

Az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetemen folyt zsidó közösségi szociális munkás, szervező szakon hasonló tartalmú képzés jóval kisebb képzési létszámokkal, amelynek új neve a bolognai képzési rendszerben felekezeti szociális munkás.

az államilag támogatottak aránya (ebben az évben már 50% alá esett), majd 2014-ig ismét 60% fölé tornázta vissza magát (7. ábra).

7. ábra

A szociális munka szakokon nappali, illetve államilag támogatott formában tanulók arányának változása 2001–2014 között (%)

Forrás: az OH adatai alapján.

A női hallgatók aránya évről évre 80% körül alakul.

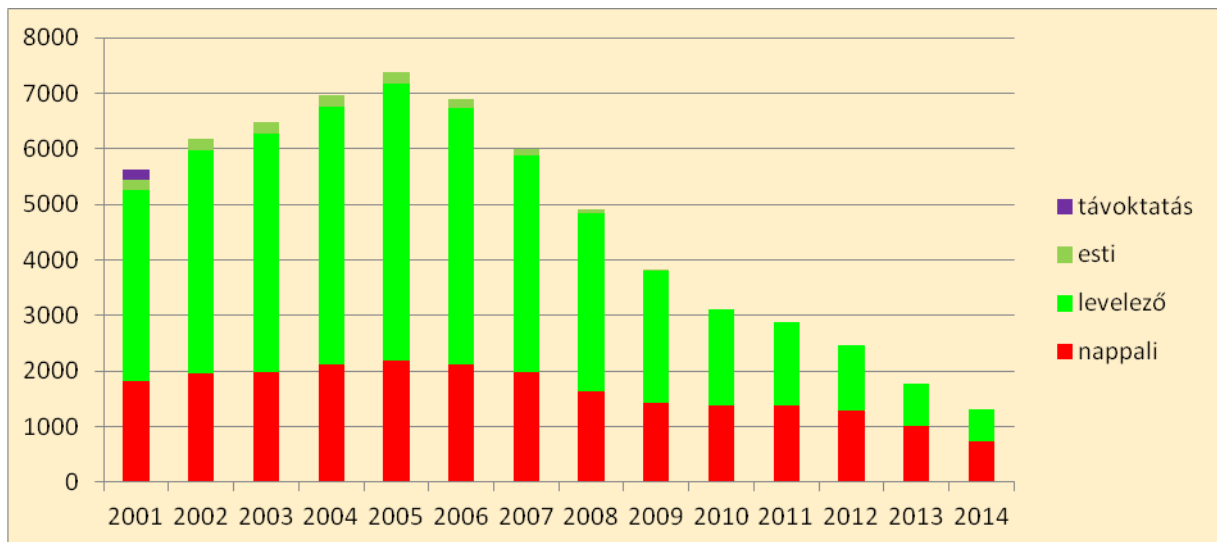
Szociálpedagógia szak

2001-ben már 5629 fő tanult ezen a szakon, 2000 fővel több, mint a szociális munka szakon. A hallgatói létszám növekedése egészen 2005-ig tartott. A „csúcspontban” 7300 feletti hallgató volt. Mára ez a szám jócskán megcsappant, a 2014/2015-ös tanévet csupán 1300-an kezdték meg (8. ábra).

8. ábra

A szociálpedagógia szakokon tanulók számának változása tagozatok szerint

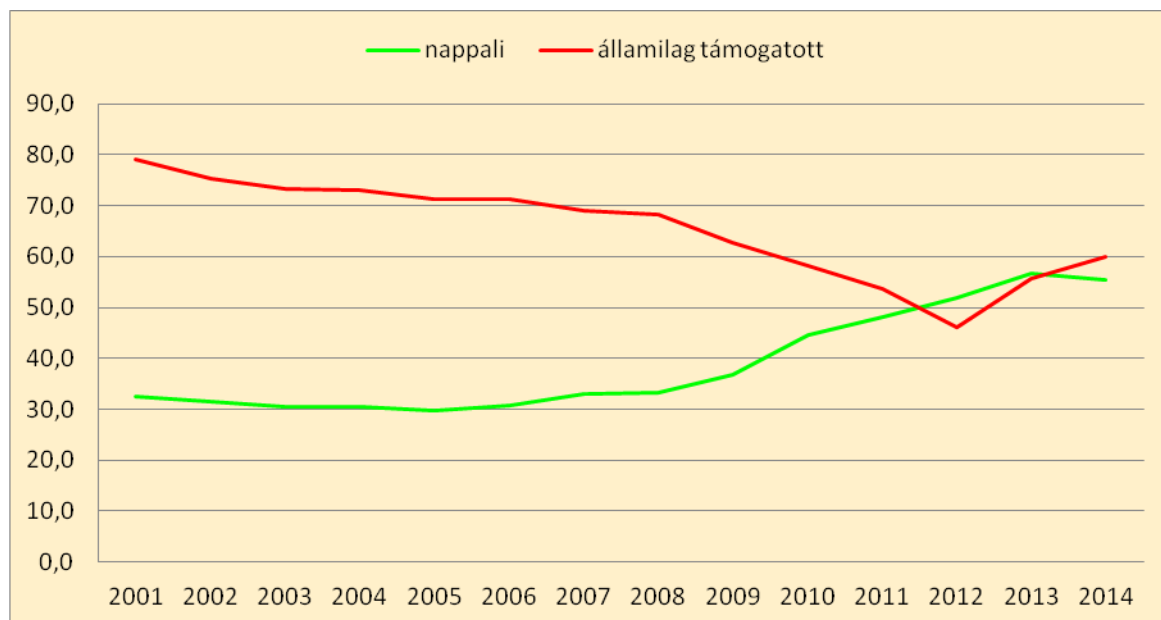
2001–2014 között (fő)

Forrás: az OH adatai alapján.

A 2000-es évek magas hallgatói létszámai az igencsak felfuttatott levelező képzéseknek voltak köszönhetőek. A levelező tagozaton tanulók száma ezekben az években több mint kétszerese volt a nappali tagozat hallgatóinak. A 2005-ben megindult létszámcsökkenés 2008-ig bár számosságában nem, de arányaiban még ugyanúgy érintette a két képzési formát, de 2008 után a nappali képzés visszaesése 2012-ig megtorpant, a levelező képzés pedig napjainkig folyamatos. Mára már többen tanulnak nappali tanrend szerint.

A szociálpedagógia szakokon nappali, illetve államilag támogatott formában tanulók arányának változása 2001–2014 között (%)

Forrás: az OH adatai alapján.

Az államilag támogatott hallgatók arányának változása meglepő módon pont ellentétes a nappali tagozatos hallgatók arányának változásával. A hallgatói létszámok 2001–2012 közötti növekedése, majd jelentős csökkenésétől függetlenül az államilag támogatott képzésben részesülők aránya ezen időszak alatt folyamatosan csökkent, megközelítőleg 80%-ról 50% alá. Tehát sem a létszámok felfutásának, sem azok csökkenésének nem volt oka a költségtérítéssel kapcsolatos képzések utáni kereslet ingadozása. Az elmúlt két évben az államilag támogatott képzésben részt vevők aránya ismét növekedésnek indult, akárcsak a szociális munka szak esetében. A szociálpedagógus-képzésekben részt vevő hallgatók között kicsit magasabb arányban találunk nőket, mint a szociális munkások képzése között. 2014 októberében a diákok 87%-a volt nő (9. ábra).

Egyetemi és mesterképzések

A bolognai képzési rendszer bevezetése előtt kétféle⁴² szociális egyetemi szakon tanulhattak a hallgatók. A 2005-ig évről évre növekvő létszámok egyöntetűen a szociálpolitikus szak irányába tolódtak el. Több mint kétszer annyian jártak erre a szakra, mint a szociális munkásra. Összességében 2001-ben 927-en, 2005-ben már 1230-an tanultak egyetemi szintű képzéseken. A bolognai rendszerű képzések bevezetésével alaposan átrendeződött ez a terület. A szociálpolitika egyetemi és mesterkurzusainak összes hallgatói létszáma jelentősen visszaesett, amit csak részben magyaráz, hogy a korábbi egyetemi képzésen 5 évfolyam volt, míg a mesterképzéseken már csak kettő. Ezzel szemben a szociális munkás kifutó egyetemi és különböző induló mesterszakjain 2008-ban már

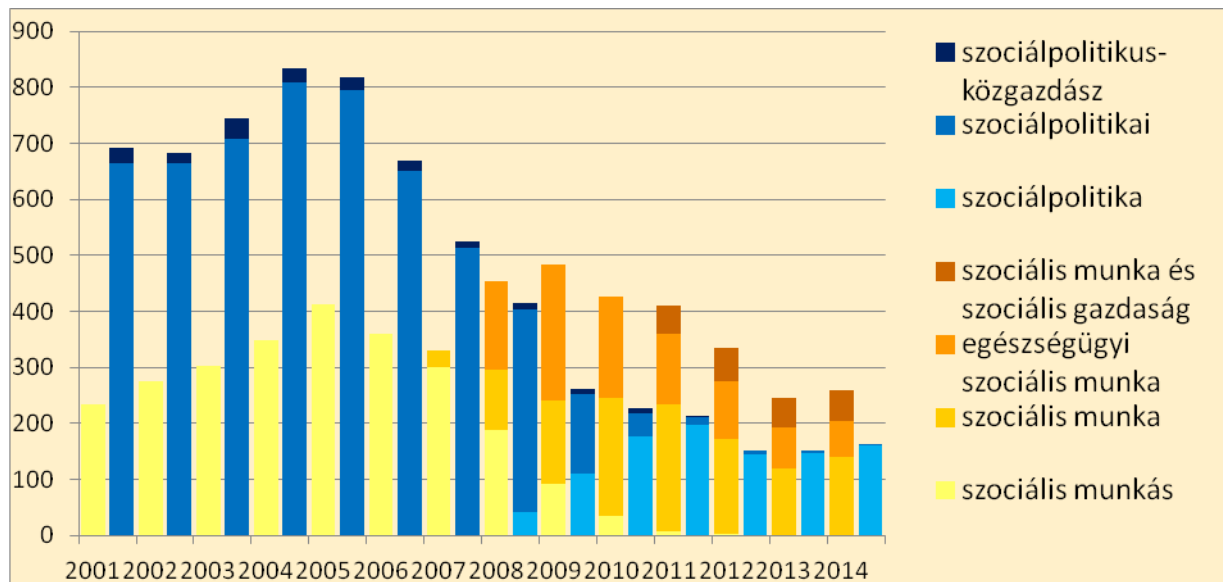
⁴² A több képzőhelyen folyó egyetemi szintű szociális munkás és szociálpolitikus szakos képzések mellett a Corvinus Egyetemen folyó szociálpolitikus-közgazdász képzésen megszerezhető diplomát az ágazati jogszabályok nem tekintik szociális alapvégzettségnek, így, bár néha mi is említést teszünk róla, nem tartjuk szociális egyetemi képzésnek.

többet tanultak, mint az ezt megelőző évek bármelyikében. 2009-ben a szociális munka szak „megelőzte” a szociálpolitika szakot is, és azóta máig minden évben magasabbak itt a hallgatói létszámadatok.

10. ábra

A szociális szakokon egyetemi és mesterképzésben tanulók számának változása

2001–2014 között (fő)⁴³

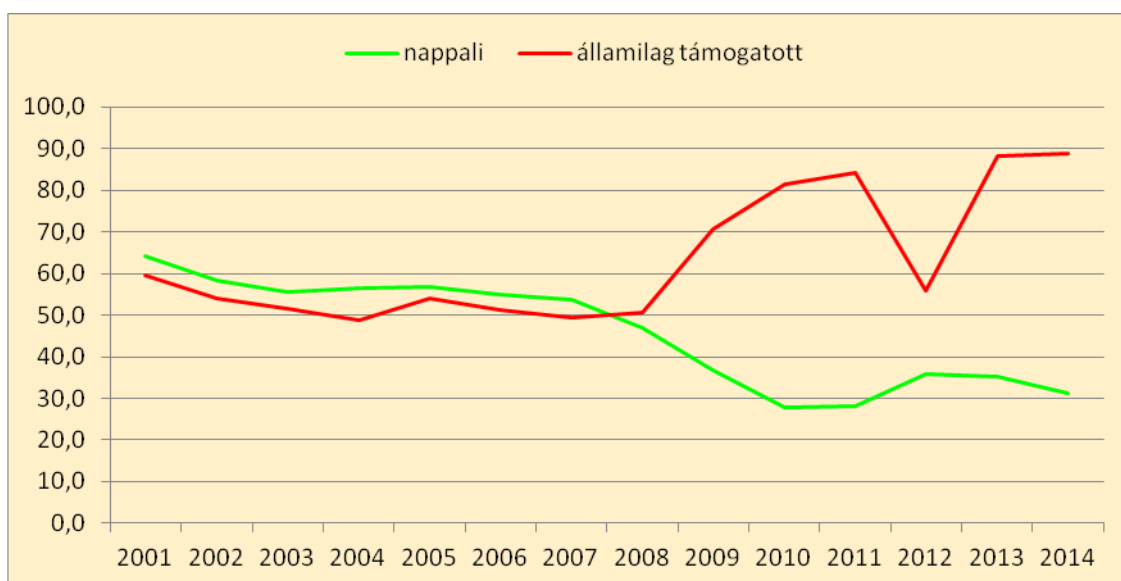

Forrás: az OH adatai alapján.

A mesterszakokon belül az indulás utáni első években az egészségügyi szociális munka szak volt a legnépszerűbb 2009-ben 243 hallgatóval. Mára a szociális munka mesterszak vette át a vezetést. Legtöbben ilyen szakra 2011-ben jártak (228 fő), 2014-ben 140 hallgató volt. Szociális munka és szociális gazdaság szakra a 2011-es indulás óta évente 50 körüli fő jár, míg az ugyanebben az évben induló közösségi és civil tanulmányok szak 2014-re érte el ezt a létszámot (10. ábra).

⁴³ A kisebbségpolitika és a közösségi és civil tanulmányok mesterszakok adatai nélkül.

A szociális egyetemi és mesterszakokon nappali, illetve államilag támogatott formában tanulók arányának változása 2001–2014 között (%)

Forrás: az OH adatai alapján.

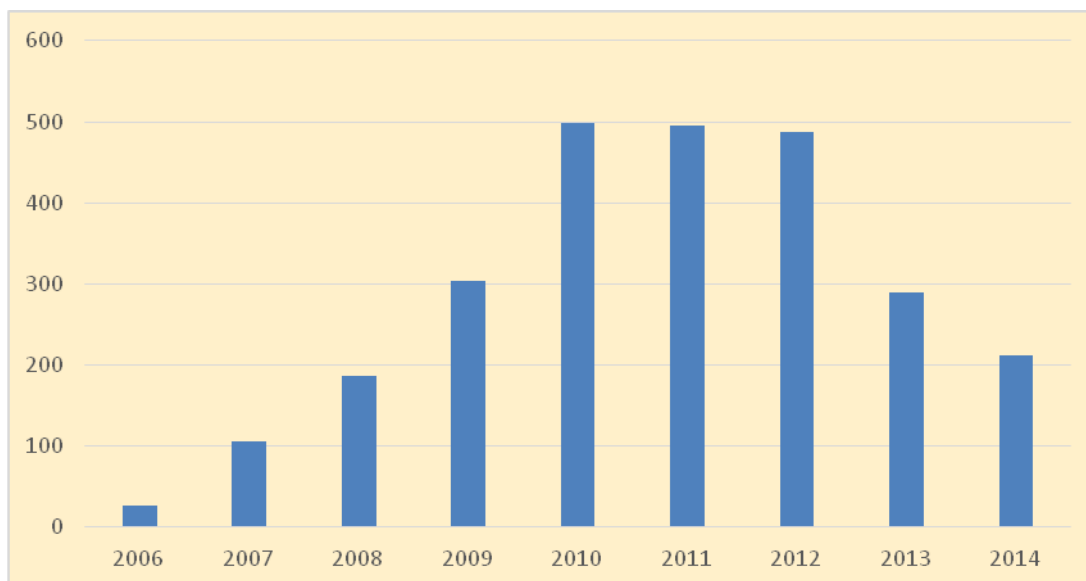
Az egyetemi és mesterszakon tanulók körében 2001–2011 között folyamatosan csökkent a nappali szakosok aránya. Ez a folyamat éppen ellentétes azzal, ami a főiskolai, illetve alapszakok esetében tapasztalható. A csökkenés a mesterszakok bevezetésével gyorsult fel igazán. Míg a 2000-es évek elején az egyetemi képzések esetében 60% körül alakult a nappalisok aránya, a 2010/2011-es tanévre, amikor már szinte csak a mesterképzésekben volt hallgató, 30% alá esett. Bár az ezt követő évben volt egy kismértékű növekedés, 2014-ben csak kevesebb mint minden harmadik hallgató volt nappali szakos. Az államilag finanszírozott képzésben tanulók aránya 2001 és 2008 között egy kismértékű visszaesést követően 50% körüli értéken stagnált. Ezután a mesterszakok bevezetésével egy időben 2011-ig meredeken emelkedett 80% fölé. Napjainkban a mesterszakokon tanulók csaknem 90%-a (88,8%) részesül állami támogatásban. A női hallgatók aránya 2001-től napjainkig 70%-ról 80%-ra nőtt. Legmagasabb arányban az egészségügyi szociális munka szakon (90%), legalacsonyabb arányban a szociálpolitika (75%) mesterszakokon találhatóak hölgyek (11. ábra, 10. melléklet).

Végzettek

Felsőfokú szakképzés

A leginkább szociális ágazathoz köthető csecsemő- és (kis)gyermeknevelő(-gondozó) felsőfokú szakképzések hallgatói közül 2006-ban végzett az első évfolyam. Innentől kezdve 2010-ig évről évre meredeken nőtt a képzettséget szerzettek száma. A 2010–2012 közötti években stabilan 500 fő körül alakult. Ezután meredek zuhanás kezdődött, ami a 2009-ben újonnan beindított hasonló nevű alapképzés megjelenésének volt betudható, ami fokozatosan átvette a felsőfokú szakképzés helyét. 2014-ig összesen 2064-en szereztek ilyen végzettséget (12. ábra).

A felsőfokú szakképzésben csecsemő- és (kis)gyermeknevelő(-gondozó) szakokon végzettséget szerző hallgatók száma 2001–2014 között

Forrás: az OH adatai alapján.

Egyéb szociális felsőfokú szakképzések közül 2014-ig csak a közösségi civil szervező szak jelenik meg az Oktatási Hivatal adataiban. Ezen a szakon 2012-ben 19-en szereztek végzettséget.

Korábbi főiskolai és egyetemi képzések

A különböző szociális felsőoktatási szakokon végzettséget szerzett hallgatók⁴⁴ számának alakulásáról a 2000-es éveket megelőzően nem állnak rendelkezésre pontos adatok. Egy 2000-ben végzett felmérésen alapuló becslés alapján, amely kiterjedt csaknem valamennyi akkori képzőhelyre⁴⁵, a magyarországi képzések újraindulását követő évtizedben 4000 fő kaphatott szociális diplomát.

3. táblázat

**Az 1989–1999 között oklevelet szerzettek száma az adott szakokon
(becslés az összes képzőhelyre) (fő)**

Szak	Nappali	Esti	Levelező	Távoktatás	Összesen
Általános szociális munkás	1120	110	750		1980
Szociális munkás	44		54		98
Szociálpolitikus	180		220		400
Szociálpedagógus	710	40	612	120	1482
Összesen	2054	150	1636	120	3960

Forrás: Goldmann Róbert saját adatgyűjtése, 2001.

⁴⁴ Ideértve az általános szociális munkás, szociálpedagógus főiskolai és okleveles szociális munkás, okleveles szociálpolitikus egyetemi végzettségeket, de figyelmen kívül hagyva a zsidó közösségi szociális munkás és okleveles szociálpolitikus végzettségeket.

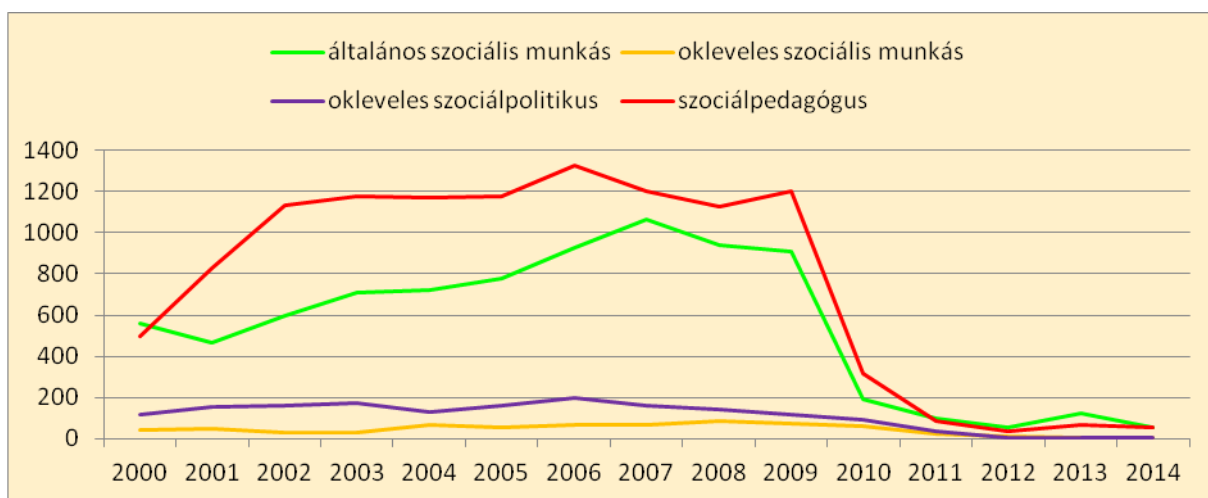
⁴⁵ Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola kivételével.

A diplomák felét az általános szociális munkás szakokon osztották ki, amit a szociálpedagógus szak követett. Egyetemi szinten négyszer annyian szereztek szociálpolitikus oklevelet, mint szociális munkást. A képzési formák közül akkor még a nappali képzés volt a leginkább elterjedt. Több mint minden második végzett hallgató ilyen tanrendű képzésben vett részt (3. táblázat).

2000 után jelentősen átrendeződött a helyzet. A „hagyományos” egyetemi, főiskolai képzések kifutásáig (2009–2010) az igen dinamikus előretörő szociálpedagógus szakos képzésből került ki a legtöbb diplomás. 2000 után 3000 fővel többen szereztek itt végzettséget, mint általános szociális munkás szakon. 2002-től minden évben 1100 fő felett alakult a frissen végzett szociálpedagógusok száma, míg általános szociális munkás szakon ez a szám csak 2007-ben tudta meghaladni az 1000 főt.

13. ábra

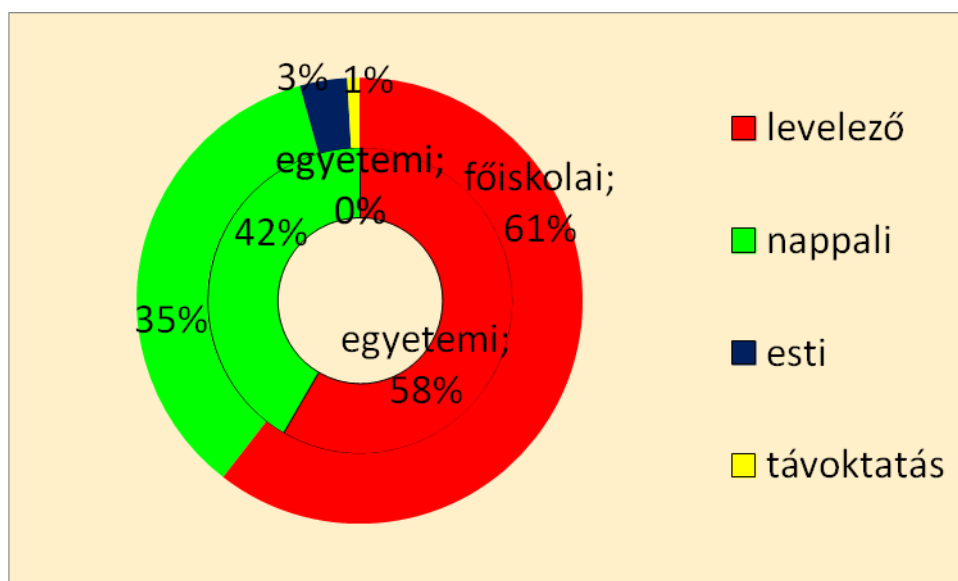
Egyetemi és főiskolai szociális szakokon diplomát szerettek száma 2000–2014 között (fő)

Forrás: az OH adatai alapján.

Az egyetemi szinten a két szak közötti arányok nemigen változtak. 2000-től napjainkig 652 szociális munkás és kicsivel kevesebb mint háromszor annyi, 1660 szociálpolitikus oklevél talált gazdára. Mind az egyetemi, mind a főiskolai szinten a levelező képzés vált a meghatározóvá. A végzettek megközelítőleg 60%-a járt levelező képzésre. A két főiskolai szintű szak esetében azonban van némi eltérés e tekintetben. Míg a diplomát szerzett általános szociális munkások 56%-a, a szociálpedagógusok 65%-a járt levelező képzésre (13. ábra).

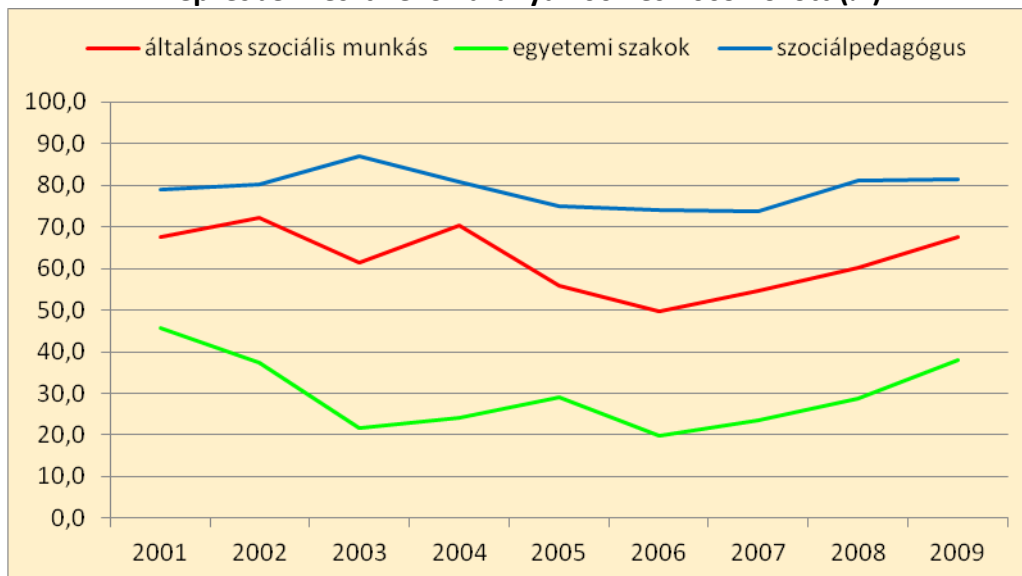
**Egyetemi és főiskolai szociális szakokon 2000–2014 között diplomát szerzettek
megoszlása tanrend szerint (%)**

Forrás: az OH adatai alapján.

A két főiskolai szakon a legtöbb végzett államilag támogatott képzésben vett részt, de a szociálpedagógusok között évente változó mértékben, 10–20%-kal magasabb volt az arányuk. 2001-től 2009-ig 75 és 85% közötti sávban mozgott a nem költségtérítéses képzésben diplomát szerző szociálpedagógusok aránya. Az általános szociális munkások esetében jóval hullámzóbb volt ez a mutató. Volt olyan év (2006), amikor kicsivel többségbe kerültek a költségtérítéses képzésben végzettek. Az egyetemi szakokon oklevelet szerzők esetében meghatározóbb volt a költségtérítéses forma. Voltak évek, amikor csak minden ötödik diploma megszerzését támogatta az állam (14., 15. ábra).

Az egyetemi és főiskolai szociális szakokon diplomát szerzők közül államilag támogatott képzésben részt vevők aránya 2001 és 2009 között (%)

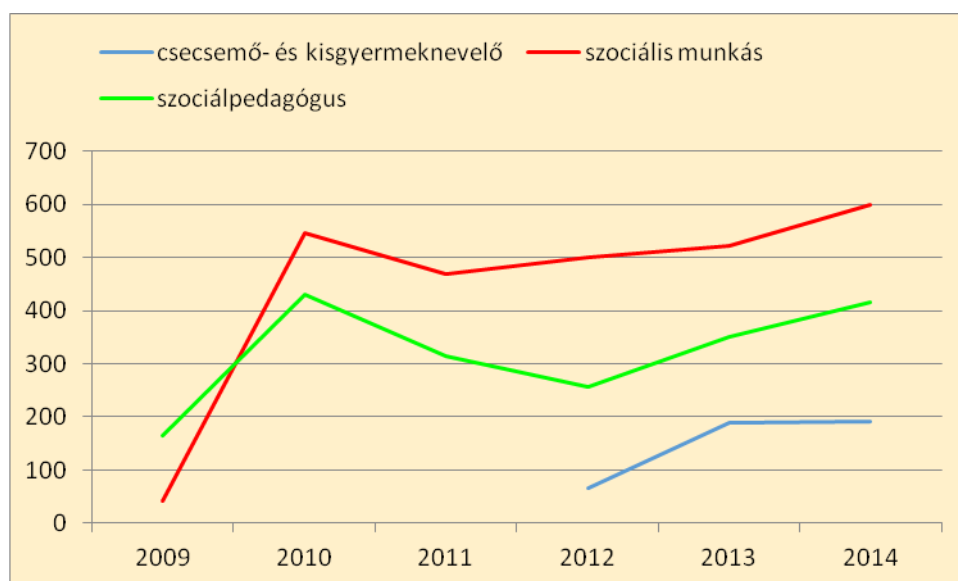
Forrás: az OH adatai alapján.

Az első diplomások aránya a két főiskolai végzettség esetén igen magas, átlagosan 92% feletti volt, míg az egyetemi szakok esetében a tanulmányaikat sikeresen befejezők csak harmadának volt ez az első oklevele.

Alapképzések

A bolognai képzési rendszerre való áttérést követően 2009-ben osztották ki az első új alapszintű diplomákat. Az első év után a korábbi főiskolai végzettségeknél tapasztalt trend megfordult, és minden évben megközelítőleg 150–200-zal több szociális munkás szerzett végzettséget, mint szociálpedagógus. Mindkét szak esetében a végzettek száma jelentősen visszaesett a korábbi főiskolai szakokhoz képest. Míg 2009-ben a régi képzési rendszer utolsó teljes végzős évében összesen 2000-en, 2010-ben az első ciklus végén csak 1000-en szereztek e két szakon diplomát. 2014-ig a végzettek számában, a felvételi létszámokban 2010 után tapasztalható zuhanásszerű visszaesés még nem éreztette hatását (16. ábra).

Az alapképzésekben diplomát szerző hallgatók száma 2009–2014 között (fő)

Forrás: az OH adatai alapján.

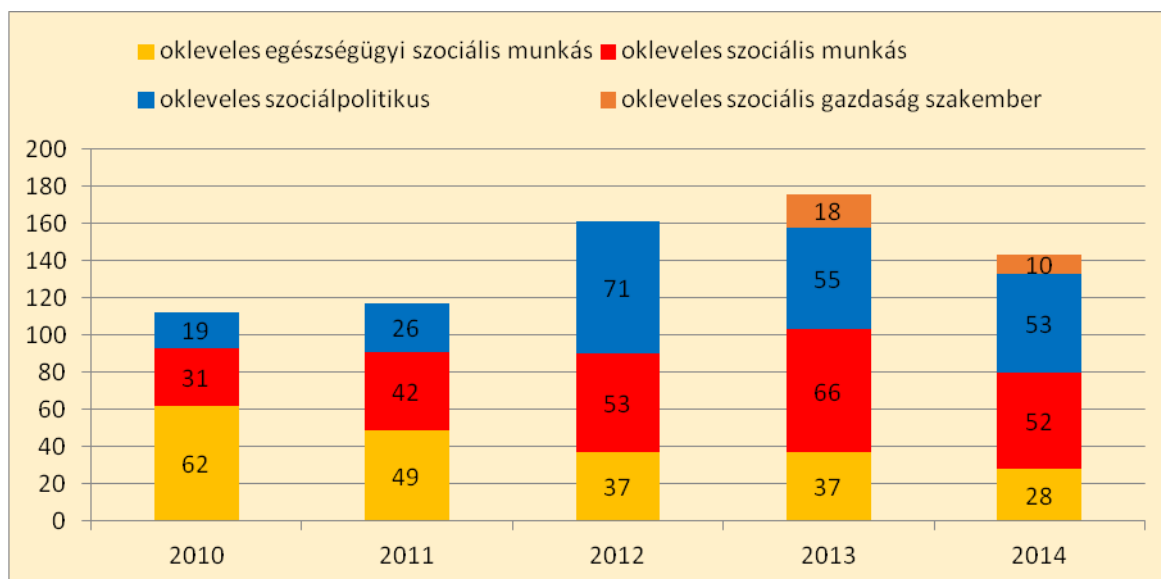
A végzetek közül az első diplomások aránya hasonlóan alakult, mint a korábbi főiskolai szakok esetében. A végzetek átlagosan 92%-a volt elsődiplomás, ami szakonként és évenként csak igen kis mértékben ingadozott.

Mesterképzések

A szociális terület mesterszakjain⁴⁶ 2014-ig 709 fő szerzett diplomát. Legtöbben okleveles szociális munkások lettek (244 fő), amit alig lemaradva követnek az okleveles szociálpolitikusok (224 fő) és az okleveles egészségügyi szociális munkások (213 fő). Okleveles szociális gazdaság szakemberré csupán 28-an váltak az évek során. Míg a végzett évfolyamok hallgatóinak száma az egészségügyi szociális munkásoknál évről évre csökkent, a másik két nagy szak esetében 2013-ig ezzel ellentétesen növekedés volt tapasztalható.

⁴⁶ Szociális munka, egészségügyi szociális munka, szociális munka és szociális gazdaság, szociálpolitika és közösségi és civil tanulmányok szakok (bár utóbbin 2014-ig még nem szereztek diplomát).

A mesterszakokon oklevelet szerzett hallgatók száma 2010–2014 között (fő)⁴⁷

Forrás: az OH adatai alapján.

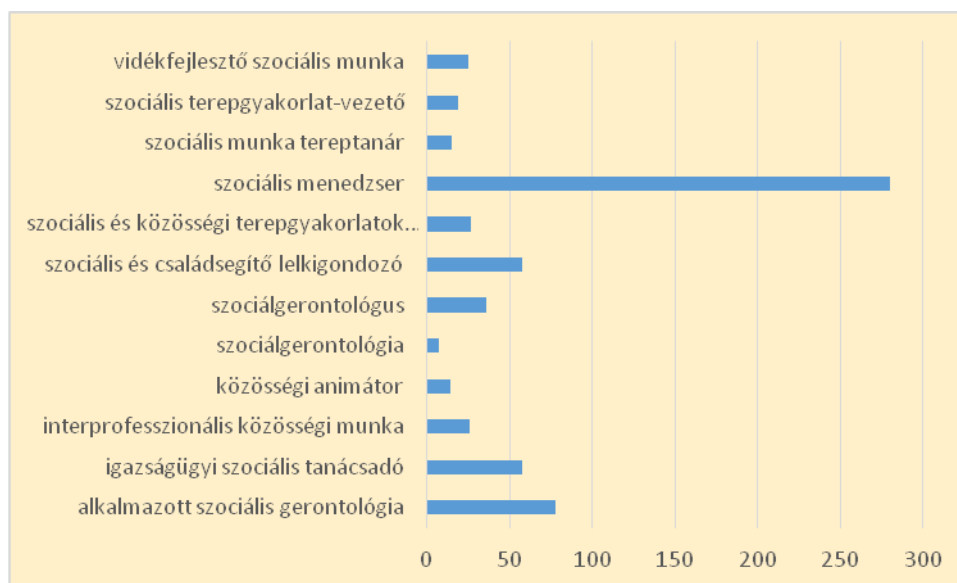
A mesterszakokon végzett hallgatók háromnegyede levelező képzésben vett részt, és több mint négyötödük képzését támogatta az állam (17. ábra, 11. melléklet).

Szakirányú továbbképzések

A szakirányú továbbképzések széles palettájából (32 bejegyzett szak az OH-ban) csak igen önkényesen lehet kiválasztani azon szakokat, amelyek valamelyest a szociális területhez köthetők, hiszen még a leginkább idesorolt és egyik legnagyobb múltra visszatekintő szociálismenedzser-képzés bemeneti feltételei között is szerepelnek nem szociális alapidplomák. Az itt kiválasztott szakokon 2001 óta 643-an szereztek végzettséget, kicsit kevesebb mint felük a szociális menedzser szakon. Ezt a három néven is futó gerontológia követte összesen 121 fővel. Elgondolkodtató, hogy a többféle tereptanárképzésen 2001–2014 között csupán 61-en szereztek végzettséget (18. ábra).

⁴⁷ A kisebbségpolitika és a közösségi és civil tanulmányok mesterszakok adatai nélkül.

A különböző szociális szakirányú továbbképzéseken diplomát szerzők száma

Forrás: az OH adatai alapján.

Nyelvvizsga hiányában diplomát nem szerzett hallgatók

Ezen hallgatókról 2010 óta van némileg hiányos adat.⁴⁸ Számuk az összes képzési formát figyelembe véve eléri a 450 főt. Az alapképzésekben 2010–2012 között évente 27–29 szociális munkás és 16–17 szociálpedagógus nem kapott nyelvvizsgahiány miatt diplomát. A csecsemő- és kisgyermeknevelő szak esetében ez csupán 2–5 fő volt. Az ekkor már kifizető főiskolai szakok esetében is évente 20 fő körül alakult a végzett, de ezen okból diploma nélkül maradtak száma.

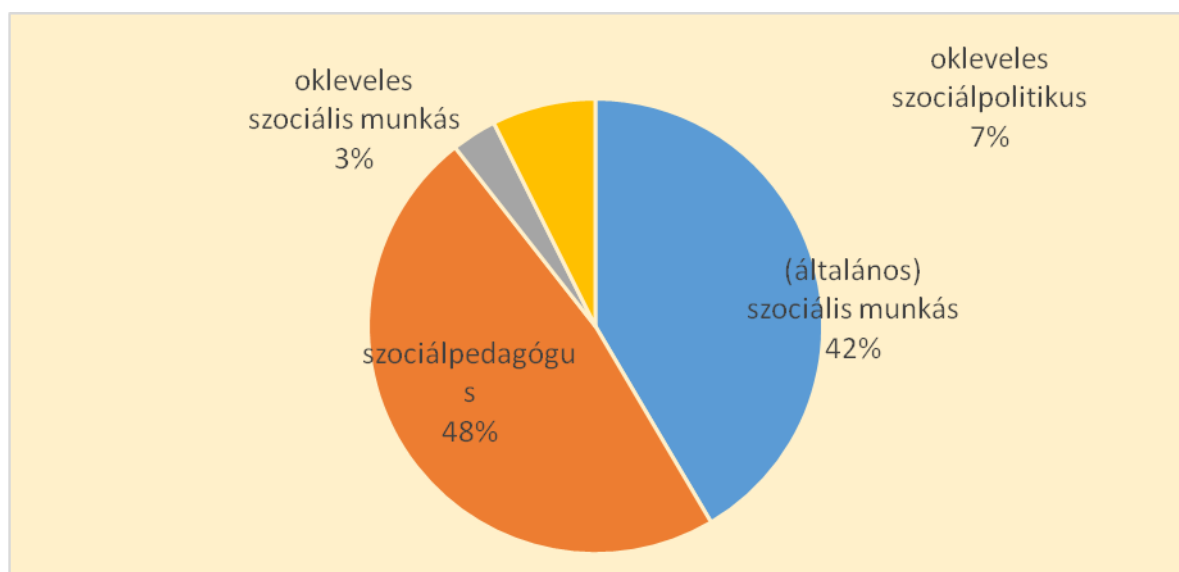
Az összes végzett szakember száma a négy fős szakon

A képzések indulása óta a szociális felsőoktatás a négy meghatározó alapszakja mind a mai napig a főiskolai majd alapszintű szociális munka és szociálpedagógia, valamint az egyetemi, majd mester szociális munka és szociálpolitika szakok. Érdekes tehát megnézni, hogy e képzésekben 2014-ig összességében mennyien végeztek ilyen képzéseken, hányan szereztek összesen diplomát. Napjainkig megközelítőleg 31 ezren szereztek végzettséget e szakokon. Közülük legtöbben a szociálpedagógusok voltak (48%), akiket a főiskolai és alapszintű szociális munkások követnek (42%). Az egyetemi, mesterszakos diplomát szerzők az összes végzettek 10%-át teszik ki (19. ábra, 4. táblázat).

⁴⁸ Az Oktatási Hivataltól kapott adatokban csak a 2010–2012 között és a 2014-ben végzettek esetében szerepel ez a szám.

A négy legjelentősebb szociális felsőoktatási szakon

2014-ig diplomát szerzők megoszlása

Forrás: Goldmann Róbert saját adatgyűjtése az OH adatai alapján.

4. táblázat

A négy legjelentősebb szociális felsőoktatási szakon diplomát szerzők száma 2014-ig (fő)

	(Általános) szociális munkás	Szociálpedagógus	Okleveles szociális munkás	Okleveles szociálpolitikus	Összesen
1989–1999	1980	1482	98	400	3960
2000	557	497	42	119	1215
2001	464	826	47	156	1493
2002	597	1136	30	162	1925
2003	707	1180	28	171	2086
2004	719	1172	67	132	2090
2005	777	1180	53	163	2173
2006	925	1327	66	196	2514
2007	1066	1201	69	160	2496
2008	941	1127	84	142	2294
2009	949	1369	70	117	2505
2010	738	745	89	112	1684
2011	569	400	63	59	1091
2012	557	291	61	78	987
2013	646	417	72	59	1194
2014	654	472	55	58	1239
Összesen	12 846	14 822	994	2284	30946

Forrás: Goldmann Róbert saját adatgyűjtése az OH adatai alapján.

5. A képzőhelyek/iskolák főbb jellemzői

(l. 12. mellékletet is)

1. Apor Vilmos Katolikus Főiskola Társadalomtudományi és Romológiai Tanszék, Vác

A szociálpedagógus-képzés 1995-ben indult még Zsámbékon, 2003-ban került át a képzés jelenlegi helyére, Vácra. A 2005/2006-os tanévtől áttértek az új bolognai rendszerű képzésre. A romológia szak 1994 óta van jelen a főiskola életében, ekkor alakult az országban először itt, ilyen tanszék. Ma már nincs önálló romológusképzés, de mind a szociálpedagógus-képzésben (itt specializációként), mind a tanító- és óvodapedagógus-képzésben fontos tartalmi elem. A főiskola két akkreditált felsőfokú szakképzéssel is rendelkezik. A csecsemő- és kisgyermeknevelő képzés inkább az óvodapedagógus-képzés égíse alatt valósul meg, de a tanszék oktatói is betanítanak e képzésbe. A szociális és ifjúsági munka (szociális munka szakirány) felsőfokú szakképzés (FOSZK) elsősorban a szociálpedagógus-képzéshez kapcsolódik. Hallgatóik szinte az ország bármely részéből vannak, de a többség Budapest, Vác vonzáskörzetéből érkezik. A képzőhely erőssége közé tartozik az oktatói stáb erőssége, a minősített oktatók kiemelkedően magas aránya, a publikációk és a tananyagfejlesztések magas száma. Jegyzeteiket más pedagógusképző főiskolákon is használják. Tananyagaikat elsősorban más képzések (tanító, óvodapedagógus stb.) részére készítik, mert fontos célnak tartják, hogy a szociálpedagógia és tágabb értelemben véve a szociális elem beépüljön más képzések rendszerébe is.

2. Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Politikatudományi és Szociológiai Intézet Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, Debrecen

A képzés négy szintű, egymásra épülő: FOSZK, alapképzés, mesterképzés és doktori program (a Humán Tudományok Doktori Iskolában neveléstudományi, pszichológiai, szociológiai és társadalompolitikai program). A szociológia és társadalompolitika program a legfiatalabb, a 2013/2014-es tanévben indult. Folyamatos, magas létszámú érdeklődés van a meghirdetett szakok iránt, alacsony a lemorzsolódási arány. Sajátosság a foglalkoztatáspolitikai, valamint a gyermek- és ifjúságpolitika specializáció a szociálpolitika mesterszakon, az országban egyedüli kínálatként, a közösségi szociális munkaterület kiemelt kezelése az alapképzésben és a munkaerőpiaci igényeknek megfelelően új szakirányok (gyermek- és ifjúságpolitika). Tantervfejlesztői teamek vannak, amelyek egy tantárgycsoportot illetően döntenek a képzési tartalmakról, az elmélet és a gyakorlat összhangjának figyelembevételével. Kiterjedt „projekthálózattal” rendelkeznek, az üzleti világ is nyit a szociálisra és viszont. Fontosnak tekintik, hogy több szociális végzettségű oktató legyen a képzésekben. Szakirányú továbbképzésből kettő van akkreditáltatva: a fejlesztéspolitikai szakreferens és a gyermek- és ifjúságpolitikai szakreferens. Ugyan kevesen mennek a mesterszakokra tovább, de ezt némiképp torzítja, hogy nagyon sokan más egyetemeken tanulnak tovább. 12 főállású oktatója van a Szociológia és Szociálpolitika Tanszéknek. A minősítés megfelelő arányú. A hallgatókat el tudják látni saját oktatóik által írt jegyzetekkel (20 kötetes Szociotéka sorozat).

3. Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, Nyíregyháza

1990 szeptemberében kezdődött el a képzés nappali tagozaton, 1996-tól levelező tagozaton is. A 2010-es évek elején indult a FOSZK a szociális és ifjúsági munka területén, ez hallgatói utánpótlást

jelent a szociális munka alapszak számára. Több mesterképzés folyik, először az egészségügyi szociális munka MSc szak került megalapításra, majd a szociális munka és szociális gazdaság szak (szociális képzésekben az első nemzetközi – joint – képzés Magyarországon). Csak olyan szakemberek tanítanak elméleti tárgyakat, akiknek van köze a gyakorlathoz. Ez szinte teljes mértékben igaz a szociálmunka-oktatókra, de más tudományterületeket oktató tanárookra is. A tereptanárok több projekttel támogatott szakmai továbbképzése folyamatos. A tananyag és oktatási segédanyag fejlesztése rendszeres, jellemző egy e-oktatási stratégia alkalmazása a képzőfolyamatokban.

4. Debreceni Egyetem Gyermekevelési és Felnőttképzési Kar, Hajdúböszörmény

1992 óta működik szociálpedagógia alapszak. A képzés tartalmi fejlesztése folyamatos volt, erőteljes a törekvés az innovatív módszerek és korszerű ismeretek tantervi hálóba való beépítésére. Az alapszak befogadó szak a FOSZK-on tanuló szociális asszisztens és ifjúságsegítő szakirányon végzett hallgatók tekintetében, valamint felkészít a mesterszakon való továbbtanulásra is. Szakirányú továbbképzés keretében 4 féléves képzésben többek között szociális menedzserek képzése valósul meg. A képzés sajátossága és egyben erőssége a gyakorlatorientált képzés. A tanulás segítéséhez rendelkezésre állnak különböző projektekből született jegyzetek, az általuk nyújtott tantervfejlesztő, tananyagfejlesztő tapasztalatokat fel tudják használni a képzések korszerűsítésében. Projektjeikben több olyan könyv született, amely a szociális szakemberek képzését segíti, például foglalkoztatáspolitikai, pszichológia, szociálpolitika, szociális munka témákban. A tanszék oktatói magas színvonalú oktatási tevékenységet folytatnak, szakmai tudásukat folyamatosan fejlesztik.

5. Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kar Szociális Munka Tanszék, Budapest

A képzés fejlődését tekintve részben a jogelődintézményben, a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolán kezdődött el a képzés szociális szervező (1975-ben) és általános szociális munkás főiskolai szakon (1990-ben). Az ELTE-n egyetemi szintű szociológia szak szociálpolitikai betétlappal történő képzés 1985-ben indult el, a szociális munkás és szociálpolitikus egyetemi szintű szak 1990-ben. A bolognai rendszerrel szociális munka alap- és mesterszak, szociálpolitika mesterszak indult el, a kisebbségpolitika mesterszak pedig 2009-ben, közösségi és civil tanulmányok mesterszak 2011-ben. A Szociológia-szociálpolitika Doktori Iskola már 1996-ban beindult, a szociális munka szupervíziója szakirányú továbbképzés 2009, míg a szociális minőségmenedzser szakirányú továbbképzés 2011 óta részei az igen gazdag képzési palettának. Az intézmény szociális szakvizsga és továbbképzési központ 2004 óta. A képzési filozófiában a szociális szakma értékrendje a mértékadó és meghatározó. A soproni konferencia erősen pozitív hatást gyakorolt a képzés indításához és a képzés minőségi működéséhez, a dinamikusan fejlődő képzőrendszer kialakításához, a szakok egyre bővülő választékához és a képzések tudományos háttérének megteremtéséhez. A képzés erőssége a kar oktatói stábjának tudományos minősítettsége, a terepintézményekkel kapcsolatos együttműködése és a rendkívül gazdag oktatási segédlet (Szociális Szakképzés Könyvtára) rendelkezésre állása.

6. Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest–Nagykőrös

A bolognai rendszerre történő átállástól kezdve a szociális munka alapszak és a diakónia szak külön szakokként működnek, sor került a szociális és ifjúsági munka FOSZK indítására is. Képzésük alapvetően gyakorlati szakemberek képzésére irányul, melyben az elméleti képzésnél nagyobb

hangsúly esik a képességfejlesztésre és a gyakorlati képzésre. Képzési filozófiájuk részét képezi az a spirituális többlet, mellyel egy-egy egyházi intézmény támogathatja a szakemberek részére a diakóniai lelkiület átadását. A képzési filozófia részeként tartják számon azt, hogy magukat a szociális képzési rendszer részének tekintik, részt véve a képzőintézmények szakmai közéletében (I. Iskolaszövetség). A fejlődés keretét az a képzésfejlesztési folyamat jelentette, mely során eljutottak a diakónus-szociális munkás képzéstől a tartalmi és minőségi szempontból igényesen művelt szociálismunkás-képzésig. Tartalmi szempontból a képzés gyakorlati orientációjának tantervi megalapozását, konkrétan a képességfejlesztés és a gyakorlati képzés továbbfejlesztését tartják fontosnak. A főállású oktatók egy része rendelkezik tudományos fokozattal, ennél fontosabbnak tartják viszont azt, hogy a szakmai tárgyak oktatói rendelkeznek releváns szakmai tapasztalatokkal. Fontosnak tekintik a képzés reflektív irányultságát és a kompetenciaalapúságot.

7. Kodolányi János Főiskola Szociális Tanulmányok Munkaközössége, Székesfehérvár

A főiskola 2002-ben indította a szociálismunkás-képzést. 2006-ban a bolognai rendszernek megfelelő szociális munka alapszak indítására került sor (székesfehérvári és budapesti helyszínen). 2011-ben indult el a szociális és ifjúsági munka FOSZK (szintén mindkét helyszínen). „A KJF képzési modellje generalista a szó amerikai értelmezésében, mivel a gyakorlat központi eleme az egyénnel, csoportokkal, közösséggel végzett szociális munka; makro orientációjú, mivel a szervezetfejlesztés és a közpolitika hangsúlyos; tudományos háttérben a chicagói szociális iskolára (szimbolikus interakcionizmus) támaszkodik, hangsúlyos a szociálpszichológiai, kulturális traumákat érintő megközelítés, a személyiségfejlesztésben a mentorálási modell, erőteljes szakmai környezeti kutatási orientáció. Gyakorlat felfogása kvázi-dualista: évenkénti mélyülő szintekkel. Jellemzője a szakmai minőségorientáció, minőség és innovációs kultúrára szocializálás.” A főiskola egyedi helyzetben van a szociális képzések hazai képzőhelyei között: ez az egyetlen olyan iskola, mely nem állami és nem egyházi fenntartású intézményként működött szociális képzéseket. Az iskola nagy súlyt helyez a képzési program tudatos alakítására, melyet kutatásokkal alapoz meg, és az e célt szolgáló testület (Szociális Szakmai Munkaközösség) működtetésével hajt végre.

8. Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar Szociológiai Intézet, Miskolc

A szociálismunkás-képzés 2011 szeptemberében, a szociálismenedzser-képzés a 2010/2011-es tanévtől indult el. Borsod megyében ez az egyetlen felsőfokú szociális képzés, főleg ennek a régióknak szolgálat. A szociális menedzser szakirányú továbbképzésre elsősorban vezetők jelentkeznek. Kompetenciaalapú tantervekkel dolgoznak, amelyek alapvetően kis csoportos oktatást jelentenek: a hallgatók folyamatosan dolgoznak újabb meg újabb feladatokkal, adott kompetenciák fejlesztése érdekében. Jó terepeik vannak és jó a kapcsolatuk velük. A hallgatók igen nagy fejlődésen mennek keresztül a képzésben töltött idő alatt, kellő szakmai identitással engedik ki a végzett hallgatókat. Kutatási tapasztalataikat beviszik a képzésbe, a szociológusok nagyon sokat kutatnak a hallgatókkal, és ez mindenképpen nagyon nagy előny. Küldetésnyilatkozatuk is erről szól, a társadalmi-szociális környezet sajátosságaihoz illeszkednek, több szolgáltatásfejlesztési projekt részesei.

9. Nyíregyházi Főiskola Pedagógusképző Kar Alkalmazott Pedagógia és Pszichológia Intézet Szociálpedagógia Intézeti Tanszék, Nyíregyháza

A szociálpedagógus-képzés 1994-ben indult kétszakos képzésként, 2006-tól egyszakos alapképzésként. Rövidesen elindult a FOSZK is. A terepintézmények magas minőségű munkát

végeznek. A tereptanárok képzésének egyik legfőbb eredménye a felkészítésük mellett egy-egy tereptanári kézikönyv összeállítása, az egyikben tanulmányok vannak, míg a másokban a tantárgyakhoz kapcsolódó gyakorlatok következnek, valamint a tantervi háló, de szerepel még: az adott tantárgyak rövid összefoglalása, a főbb fogalmi elemek leírása, így tulajdonképpen a tereptanárok egészében látják, hogy az adott tantárgyból, adott terepre milyen ismeretekkel megy a hallgató, és mik az elvárások. A hallgatók zömmel első generációs értelmiségiek lesznek. Abszolút tudatosan a levelezősök választják meg a képzéseket. Nappalin sem jellemző a lemorzsolódás, a végzett, elhelyezkedett hallgatókról a visszajelzés mindig pozitív. Elégedettek velük, jól felkészültek.

10. Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar Szociálpedagógiai Intézeti Tanszék, Győr és

11. Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok Intézete Szociálpedagógiai Tanszék, Sopron

A szociális képzés vertikuma szociális és ifjúsági munka FOSZK és a szociálpedagógia alapszak. A képzések győri és soproni sajátosságai: az indulástól kezdődően mintaszerű szociálpedagógia képzési modell országos viszonylatban, amely az elmélet és a gyakorlat napi szintű kapcsolatában gyökerezik, hiszen az oktatók a gyakorlatban és a gyakorlatnak is megfelelnek, vagyis látják és tudják a napi képzési szükségleteket, és egyeztetni képesek az elméleti háttérrel, mindez pozitív önértékelést eredményez, az oktatói személyiség és tudás kiegyenlítődik, valódi oktatói közösség működik. Ehhez természetesen a finanszírozási nehézségek áthidalására szakértői pályázati koordinációs tevékenység is kapcsolódik, melynek eredményei például az országos szinten is elismert tankönyvek. A diákok korán bevonódnak a követelmények teljesítésébe, mert ezek minden képzésben követhető, jól strukturált, részletes és tisztán érthető szempontsorral rendelkeznek, és a gyakorlati útmutatók is példaértékűek. A modulrendszerű képzés az alapképzésben bevált képzési forma és erősség. Nagyon nehéz a mesterszak akkreditációs követelményeinek megfelelni. A diákok nem „diplomahalmozók”, a lehetőséget látják a továbbtanulásban (lifelong learning) és a mesterszakok felé. Jelentős a diákok önkéntes munkája, amelyet ma már nem a kreditbeszámítás miatt végeznek, ezekből nemegyszer készülnek magas színvonalú dolgozatok.

12. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Szociológiai Intézet Szociális Tanulmányok Tanszék, Budapest

Az 1989 óta Vitéz János (idővel Római Katolikus) Tanítóképző Főiskola (Esztergom) keretein belül folyó képzés 2012-ben került át a Pázmány Péter Katolikus Egyetemre, új korszakot nyitva a szociálpedagógus-képzés fejlődésében. Az új oktatók többsége az egyetem korábban más képzésekben tanító oktatóiból kerül ki, ennek ellenére a gyakorlati tárgyakat oktatók szinte mindegyike élő kapcsolatokkal rendelkezik a tereppel. A szak minősített oktatói elméleti és gyakorlati tapasztalatokkal rendelkeznek, amelyek erősítik a hallgatók szakmai identitásának és felkészültségének kialakulását, elmélyülését. Jelenleg a szociálpedagógus-képzőhelyek közül itt a legtöbb jelentkező. Tapasztalataik szerint a nappali hallgatóik 60%-a választja valamilyen szempontból tudatosan ezt a szakot. A képzés multidiszciplináris ismereteket nyújt, valamint azokat a képességeket, készségeket fejleszti és értékeket közvetít, amelyek segítségével a szociálpedagógusok hatékonyan működhetnek közre a szociális problémák megelőzésében, megoldásában és az érintettek társadalmi integrációjának az elősegítésében. Bár a képzésen az egyik választható

specializációs irány a romológia, ez itt sem eredményezi a cigány hallgatók magasabb arányát. Jelenleg két specializációs irány választható a képzésben: a szociálpedagógiai tevékenység a kisebbségek körében és a szociálpedagógiai tevékenység a gyermek- és ifjúságvédelemben. A szakmai gyakorlatok lehetővé teszik a hallgatók számára, hogy tudásukat már a képzés ideje alatt, éles/valós helyzetekben kipróbálják. A tanszék koordinálja a hazai szociálpedagógus-képzőiskolák között a szociálpedagógia mesterszak kkk-jának átalakítását.

13. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Társadalmi Kapcsolatok Intézete Közösségi és Szociális Tanulmányok Tanszék, Pécs

A képzőhely jelenleg az alábbi képzések gazdája: szociális és ifjúsági munka FOSZK, szociális munka alapszak, szociális munka mesterszak, szociálpolitika mesterszak, egészségügyi szociális munka mesterszak (szakgazda a PTE ETK), szakirányú továbbképzések, szociális szakemberek szakmai továbbképzései. Az egyes szakok indításakor megfogalmazták azon képzési filozófiát, amely alapvetően meghatározza valamennyi képzésük egészét. A hazai szociális képzések között a pécsi több szakmai, illetve tudományos iránynak a képviselője: a szociális munka pszichoterápiás szemlélete, a posztmodern szociális munka olyan irányai, mint a narratív, illetve a konstrukcionista, az addiktológia komplex megközelítési módjai, a közösségi munka, az értékelő kutatások alkalmazása. A képzések elmozdultak a moduláris szerkezetű képzés felé, melyhez jelentősen hozzájárult a tanszék által teljesített TÁMOP projekt. Rendelkezésre áll egy felkészült, színvonalas oktatói csapat, akik képesek csatlakozni a szakterület legkorszerűbb áramlataihoz. A képzések egészére elmondható, hogy gyakorlatorientáltak, továbbá a képzések számos moduljában korszerű tanulásirányítási módszerek kerülnek alkalmazásra (pl. narratív, reflektív, problémaorientált stb.). A pécsi képzés egyik nagy erőforrása az ide jelentkezők erős motivációja, amely előnyösen befolyásolja a képzést. A végzetek elhelyezkedési mutatói jók, az alapképzésben végzetek egy része már a terepgyakorlat során „elkel”, a mesterszakos hallgatók vezető beosztásban lévők vagy kinevezésükre várók, céljuk a szakmai és vezetői kompetenciáik megerősítése.

14. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kar Társadalomtudományi Intézet, Szekszárd

Működő szociális képzések/szakok, képzési rendszer: általános szociális munkás 1989 óta, majd a bolognai rendszerrel szociális munka alapszak 2006 óta, szociális munkás asszisztens és az ifjúságsegítő asszisztens FOSZK 2014 óta, szociális gazdasági menedzser és szociálgerontológia szakirányú továbbképzések, a 2000-es években működött a képzés székesfehérvári kihelyezett tagozata is, az iskola szociális szakvizsga- és továbbképzési központ. A képzésekben a szociális szakma értékrendje a mértékadó és meghatározó. Sajátosságok az időközben kialakított és működtetett komplex modulok, amelyek voltaképpen egyféle specializációnak értelmezhetők, pl.: gyermekvédelem, idősvédelem, igazságügy, mentálhigiéné, szociális adminisztráció, szociális ellátások, szociális informatika, foglalkozási rehabilitáció stb. modulok, illetve a „Tolnai-modell”: komplex társadalmi, gazdasági, közösségfejlesztési projekt menedzselése. A tanterv és a képzőprogramok: flexibilisek, reagálva a külső társadalmi hatásokra. A hallgatókkal kiváló szakmai és közösségi kapcsolatot kialakító, nyitott, együttműködő oktatói stáb dolgozik, megfelelő és folyamatosan bővülő tudományos minősítettséggel, erős kutatói tapasztalatokkal. A képzési metodika hangsúlyai a személyre szabottság, a tehetséggondozás, a hátrányos körülmények közül kikerült hallgatók felzárkóztatása, a minél piacképesebb diplomáért (külföldi képzések, képzésfejlesztési közreműködés, oktatási innovációk, projektszemléletű módszertan, kutatásokba való bevonódás).

15. Semmelweis Egyetem Egészségügyi Közszolgálati Kar Mentálhigiéné Intézete Szociális munka mesterképzési szakcsoport, Budapest

Szociálismunkás-képzése a mentálhigiéné képzés mellett, az arra jellemző szellemi, tudományos, szakmai törekvésekhez kapcsolódva jött létre. A képzőintézmény történetének meghatározó elemei a mentálhigiénéhez kapcsolódtak. Ezt a vonalat kiegészítve jött létre a szociális munka mesterszak levelező tagozaton. Az intézet szakirányú továbbképzései a mentálhigiéné lelki gondozó szakirányú, valamint a mentálhigiéné és szervezetfejlesztő szakirányú továbbképzési szak. Az intézethez kapcsolódik a Semmelweis Egyetem 4/3. Doktori Programja is, mely az Egyének és közösségek erőforrásainak szociológiai és mentálhigiéné megközelítése címet viseli, és a szociális munka tudományos művelése számára is helyet ad. A Tomcsányi Teodóra által képviselt mentálhigiéné irány eleve széles, sokrétegű koncepció volt, melyben jól elhelyezhető a szociális munka is. Szakmai-tudományos szempontból a spiritualitás kutatása, ennek képzési vonzataként pedig a hitéleti szakirányú továbbképzés jellemzi a képzőhely irányultságát. A képzés három fókuszpontja: vezetői szerepre, menedzsmentfunkciókra való felkészítés, a családra való fókusztalálás és a kutatói szerepre való felkészítés. Nagy teret biztosítanak a saját munkahelyen töltött gyakorlatnak.

16. Szegedi Tudományegyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar, Szeged

Az általános szociális munkás, majd a bolognai rendszerrel szociális munka alapszak 1990 óta, a szociálpolitika mesterszak MA 2013-tól, a szociális munkás asszisztens és az ifjúságsegítő asszisztens FOSZK 2014 óta a képzési portfólió része. Emellett működik a gyermek- és ifjúságvédelmi tanácsadó szakirányú továbbképzés, illetve a képzőhely egyben szociális szakvizsga- és továbbképzési központ is. A képzési filozófiában a szociális szakma értékrendje a mértékadó és meghatározó. A képzőhely erőssége, hogy az időközben kialakított és működtetett specializációk erősek, különösen a fogyatékkal élők segítése területén, a bolognai rendszerre való áttérés csökkentette a specializálódás lehetőségeit, de erősítette az általános jellegű képzést, a folyamatosan kialakított, fejlesztett és erős iskolák közötti nemzetközi együttműködést, valamint a bekapcsolódást a szakmai továbbképzés és szakvizsga rendszerébe. Fontos sajátosságok: projekt munka több tantárgy együttes oktatásával, integrált tantárgyak bevezetése, kurzuskonferenciák bevezetése, „élőkönyvtár”: szolgáltatás, fórum, találkozó a városban élő, szociális problémákkal küzdőknek, illetve az atipikus vizsgák: esetvizsgák, videokonferencia stb. Ma már nemcsak az első generációs családok gyerekei jönnek a képzésbe, sok, már korábban itt végzett szülő gyereke jelentkezik ide. A végzősök elhelyezkedése gyors, fogadtatásuk pozitív. A „biztos kemény oktatói mag” mellett az újabb oktatók rekrutálása egyrészt a korábban végzett kiváló szakemberek köréből, másrészt a tereptanári stáb a korábban végzettekkel történő folyamatos bővítése, fejlesztése, tereptanárképző kurzus indítása a fejlődés alapköve.

17. Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Szeged

A munkaerőpiaci igények kielégítése és a szociálpedagógia alapképzés területi egyenlőtlenségei miatt (Dél-Magyarországon nem volt szociálpedagógia szakos képzés), a képzés 2008-ban indult el, ami alapvetően pedagógiai-pszichológiai szemléletű, a szociális tartalmakat az egyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar tanszékei, oktatói és terepgyakorlatai adják. A képzés jelentősen alapoz a pedagógusképzés gyermekvédelmi múltjára. Külföldi kapcsolatok és modellek (Új-Zéland, USA) alapján két szakirányt alakítottak ki: a resztoratív és az egészségügyi problémákkal küzdő gyerekek beilleszkedését segítő (disable pedagogie) tevékenységre felkészítést. A képzés

központjában a gyermek és a családvédelem áll. A választható tantárgyak rendszere kialakításában a hallgatóknak is szerepük van. Sajátos tanulásirányítási módszerek: projektoktatás, drámapedagógia, reflektológia, csoportos vizsgázás, resztoratív technikák tanításához megfelelő közeg kialakítása, konfliktuskezeléshez kapcsolódó hallgatói konferenciák. A hallgatók nem elsősorban első generációs családból származnak, sokan szociális indíttatásúak, és/vagy pedagóguscsaládból származnak, már a képzésbe történő belépéskor meglévő szakmai elköteleződéssel, identitással bírnak. Az idősebb oktatók megfelelő tudományos minősítettséggel, a fiatal oktatók doktori iskolai abszolutóriummal rendelkeznek. Sajátos, hogy az oktatóktól a hallgatók elsősorban elméleti tudást várnak el.

18. Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógiai Kar, Jászberény

A korábban szociálpedagógus-képzést folytató képzőhely jelenleg szociális és ifjúsági munka FOSZK, szociális munka alapszak és a vidékfejlesztő szociális munka szakirányú továbbképzési szakokkal rendelkezik. A többségében levelezős hallgatók között sokan vannak, akik már szociális területen dolgoznak, főleg kistéleplésen és felsőfokú végzettségre van szükségük, nagyon tudatosan választják ezt a képzést. A hallgatók el tudnak helyezkedni, de még így is Jászberényben és környékén régóta nem találhatnak a munkáltatók megfelelő számú szociális munkást, ezért nincs gondja a végzett hallgatóknak az elhelyezkedéssel. Jelenleg nincs önálló tanszékük, főállású szociális munkás vagy szociálpolitikus-végzettséggel nincs oktatójuk, szociológus-, pszichológus-, mentálhigiénikus-végzettségű viszont igen. Nagyon sok külső óraadóval dolgoznak együtt.

19. Szent István Egyetem Gazdasági, Agrár- és Egészségtudományi Kar, Gyula

A képzés lényegében a Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar békéscsabai kihelyezett képzésének a „folytatása”. 2003-ban indult el Gyulán az általános szociálmunkás-képzés, amely rendkívül gyakorlatcentrikus, komplex, a szak kis létszáma okán hallgatóbarát. Jelenleg levelező tagozaton indul a szak. Az alkalmazott szociálgerontológus szakirányú továbbképzési szakukat a társadalmi igényekre reagálva hozták létre. A FOSZK kisebb létszámmal indult el. Bevett gyakorlat, hogy tereptanároknak rendszeresen tartanak értekezleteket, továbbképzéseket például az elmélet és gyakorlat összefüggéseiről. A tereptanárok értékelőlapokat töltenek ki, van gyakorlati szabályzatuk. A szociális munka alapszakon nincs specializáció, igyekeznek minden területre külső óraadókat hívni, ami ugyan nem kedvez a MAB akkreditációs követelményeinek, de így tudják megvalósítani a gyakorlatcentrikusságot. A külső oktatók a megyei szaktekintélyek köréből kerülnek ki, intézményvezetők, akik egyetemi végzettséggel rendelkeznek, szakvizsgázottak, több tantárgyhoz is hitelesen tudnak kapcsolódni, ők minden szinten oktatnak. A hallgatók abszolút tudatosan jönnek a képzésbe. Közel ezer fő végzett az indulás óta, a végzettek kb. 70%-a el tud helyezkedni, és nagyon sokan közülük ma már felső vezetők.

20. Széchenyi István Egyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Intézet Szociális Tanulmányok Tanszék, Győr

A képzőhely háromszintű képzési portfólióval képez: szociális és ifjúsági munka FOSZK, szociális munka alapszak és közösségi és civil tanulmányok mesterszak. Az oktatók képzettsége széles körű, változatos (szociológus, szociális munkás, szociálpolitikus stb.). Erős az oktatók közötti együttműködés, az integratív szemlélet a stúdiumokon. A személyes kapcsolatok a tudományostól a gyakorlati szociális területig tartanak, ezek megjelennek a képzésben is, a teljes oktatói állomány

minősített. Alapvetően kis létszámú csoportokban folyik a képzés, ami lehetővé teszi az interaktív képzés megvalósítását, a csoportos munkát, a hallgatók aktív bevonását a tanórák során. Gyakorlatorientált képzés jellemző az elméleti stúdiumokban is: terepórák, intézménylátogatások stb., így a hallgató már a képzése során bedolgozhatja magát a leendő munkahelyére. A képzés sajátosságai egyrészt az új tantárgyak kidolgozása és bevezetése saját szakokon és hirdetése más egyetemi szakokon, az áttanítás a társtanszékeken: 9 szabadon választható, szociális érzékenyítést erősítő tantárgy az összes karnak és a 11 éve folyó önkéntes segítő gyakorlat a teljes egyetemi hallgatói körnek. Sajátosságok másrészt a terepgyakorlat és szociális szolgáltatásfejlesztés jó együttműködése a városban (projektgyakorlat), a kutatási eredmények, konferenciák, projektek stb. tapasztalatai a képzésben, releváns stúdiumokban.

21. Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola Szociális Munka Tanszék, Veszprém

A szociális és ifjúsági munka FOSZK, valamint a szociálismunka-alapképzés működik, utóbbi a korábbinál alacsonyabb létszámmal. Az egyensúlyra törekvés a képzés filozófiája és attitűdje, nincs világnézeti állásfoglalás-elvárás, a szellemiség tisztelete adja a homeosztázis értelmét. Sajátos képzési jellegzetesség a karitászspezializáció, amely német mintára inkább általános tudást foglal magában. Jó a gyakorlati képzés, a tereptanárképzés, a helyi önkormányzat figyel a minőségre, ehhez finanszírozást is vállal, főképpen az alkalmazott kutatások megrendelésével, amelyekből jelentős publikációk és kiadványok születnek. A legjobb rekrutációt a diák maga jelenti, tulajdonképpen „a diák reklámja a képzésnek”, ez a megyében kifejezetten érezhető hatású. A veszprémi diákok munkaerőpiaci értéke magas, bevélsük magas arányú, így hozzák is az új diákokat. Az oktatói stáb a szociális munka multidiszciplinaritásához mérten sokszínű, a szociológus, pszichológus, szociálpolitikus mellett három szociálismunkás-végzettségű tanár dolgozik a két szakon, akik terepmunkában is jó tapasztalattal rendelkeznek. A kiemelkedő munkát a képzőhely szakmai díj alapításával honorálta, úgy diák, mint tereptanár megkaphatja ezt a díjat, ami erkölcsi támogatásként fogható fel.

22. Wesley János Lelkészképző Főiskola, Budapest

1993-ban indult meg a szociálismunkás-képzés, amit a szociálismunka-alapképzés váltott fel 2005-ben. Az erre épülő szakirányú továbbképzésekből három a szociális területhez kapcsolható: a családterapeuta, a komplex művészeti terapeuta és a mediáció a segítő szakmában. A képzőhely 2001 óta szakvizsgacentrum, és mint ilyen, az egyik legnagyobb az országban. Valamennyi szakterületen folytat képzést és vizsgáztatást. Emellett aktívan részt vesznek a szociális területen dolgozók kötelező továbbképzési rendszere keretén belül zajló felnőttképzési programokban is. Az alapszakokra jelentkezők számára emelt szintű érettségi felkészítő tanfolyamot indítanak. Az oktatók esetében fontos szakmai követelmény, hogy élő kapcsolata legyen a gyakorlattal. Általánosságban elmondható, hogy a levelező szakos hallgatók jóval tapasztaltabbak, motiváltabbak, mint nappalis társaik. Esetükben a szakválasztás szinte minden esetben tudatos. A végzett hallgatókkal igen aktív a kapcsolatuk. A közel 300 terephely zömében is volt wesleys diákok a tereptanárok. A hallgatói utánkövetéses vizsgálatokból látszik, hogy kiemelkedően magas arányban gondolják úgy az itt végzetek, hogy a képzés jól felkészítette őket a munkakörük betöltéséhez.

6. Legfontosabb eredmények, hatások

A 25 éves felsőfokú szociális képzés számtalan eredményt ért el az egyes képzőhelyek szintjén és országosan is, amelyet több kutatás, felmérés, elemzés fémjelez.⁴⁹ Jelentős dokumentáció (tantervek, tanulmányok, kiadványok, tanulási segédletek, akkreditációs, minőségügyi jelentések stb.) áll rendelkezésre, és ezek további széles körű kutatásokra adnak lehetőséget. A továbbiakban a vonatkozó szakirodalom, a felvett interjúk és a képzőműhelyek által elkészített értékelő anyagok, SWOT-analízisek alapján történik a bemutatás és az elemzés (a képzések erősségeit l. az 5. táblázatban).

5. táblázat

A felsőfokú szociális képzések legfontosabb mutatói

Erősségek	Gyengeségek
<p>a MAB akkreditációinak és az intézményi minőségbiztosítási kritériumoknak való minőségi megfelelés;</p> <p>kvalifikált, szakmai tapasztalatokkal bíró, elkötelezett oktatók és tereptanárok munkaközösségei, stábjai;</p> <p>széles körű szakmai kapcsolatrendszer egyetemen/főiskolán belüli és kívüli (szociális ellátórendszer, kutatások, nemzetközi) kapcsolati háló fejlesztése, a képzőiskolák regionális pozíciója;</p> <p>a képzések tartalmának, tanterveinek, folyamatának és metodikájának a változó társadalmi szükségleteknek megfelelő folyamatos karbantartása, új kurzusok, szakok bevezetése, indítása;</p> <p>praxistorientált képzések működtetése, elmélet-gyakorlat integrációja, szakmai identitás erősítése;</p> <p>oktató–hallgató partneri együttműködésre törekvés;</p> <p>minőségi egyetemi háttér: humánerőforrások, infrastruktúra, presztízs;</p> <p>képzési profilokkal adekvát társadalom- és</p>	<p>az intézményi infrastruktúra hiányosságai, különösen az IT-eszközökkel való ellátottság terén;</p> <p>a képzőiskola PR-tevékenysége;</p> <p>a humánerőforrás-kapacitások korlátozott volta, az oktatói túlterhelés és az innovációs készség megléte közötti differenciák;</p> <p>a drasztikusan csökkenő hallgatói létszámok mind az államilag finanszírozott, mind az önköltséges képzőformákban, főleg a kis képzőhelyeken;</p> <p>a „háttérbe szorult pálya” következtében az oktatói utánpótlás biztosítása;</p> <p>a tereptanárok finanszírozásának megoldatlansága, megbecsültség hiánya;</p> <p>kevés lehetőség mesterszakokon és különösen a doktori képzésben történő továbbtanulásra;</p> <p>a felsőoktatási szakképzés funkciója körüli zavarok;</p> <p>a tudományos diákköri munkára ösztönzés nehézségei;</p> <p>az oktatási segédanyagok készítésének és főleg terjesztésének megoldatlansága;</p> <p>a szakmában terjedő igénytelenség;</p>

⁴⁹ A szociális szakemberek iránti keresletről (1996): Fraternité Rt., Budapest.

Bass L.–Mányai J. (2006): A szociális terület szakember-ellátottságának jellemzői (kutatási beszámoló, kézirat). Magyarországi Szociális Szakembert Képző Iskolák és Oktatók Egyesülete – Iskolaszövetség, Budapest.

Budai I. (2004): Some Dilemmas in the Development of Social Work Education in Hungary (thesis), Bournemouth University, United Kingdom. A hazai szociálmunkás-képzés számos kérdését magában foglaló kutatás 1997–2001 között zajlott le.

Goldmann R. (2000): Felsőfokú szociális képzések az Európai Unióban. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.

Hegyesi G. (1997): Az „általános szociális munka” modelljei: a magyar képzés születése és elméleti forrásai (kandidátusi értekezés tézisei). Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.

Szöllösi G. (1997): A nyíregyházi mérföldkő – Jelentés az Iskolaszövetség konferenciájának eredményeiről és javaslatairól. Iskolaszövetség, Nyíregyháza.

<p>neveléstudományi kutatások, eredményeinek beemelése a képzőfolyamatokba, elmélet-gyakorlat-kutatás rendszerszerű integrációs kísérletek; a végzettség gyors elhelyezkedése a munkapiacra; folyamatos kapcsolattartás velük, utánkövetéses vizsgálatok tapasztalatai stb.</p>	<p>a kutatások finanszírozásának megoldatlansága; a kritikai értelmiség konstruktivitásra való hajlandóságának nehézségei, beszűrődése a képzésbe stb.</p>
<p>Lehetőségek</p> <p>új, a munkaerőpiaci igényeket kielégítő képzések, szakok kidolgozása, beindítása; tudományos kutatásokban való közreműködés és a kutatási eredmények képzőfolyamatokba való beépítése; a nemzetközi kapcsolatok révén a képzési tapasztalatok eredményesebb felhasználása és beépítése a képzőfolyamatokba, a kapcsolati háló továbbfejlesztése; a többlépcsős felsőfokú szociális képzőrendszer fejlesztése; a terepintézményekben folyó gyakorlatok minőségi fejlesztése; a tantervek és a képzőfolyamatok folyamatos felülvizsgálata és fejlesztése; az interdiszciplináris, -professzionális együttműködésre való felkészítés erősítése a képzőprogramokban; az egyetemi háttér jobb kihasználása, különösen az infokommunikációs technológiák alkalmazása tekintetében; eredményesebb PR-tevékenység; a képzőiskolák közötti koordináció erősítése; a feszültségek, konfliktusok konstruktív-tárgyalásos megközelítéseinek terjesztése; korszerű tanulási segédanyagok kidolgozása, terjesztése stb.</p>	<p>Külső korlátok és veszélyek</p> <p>a külső körülmények összetettsége és együttes hatása, így: a szociális szakma rendkívül alacsony társadalmi presztízse, egzisztenciális hátrányai, átpolitizáltsága, dezintegrációja; a folyamatosan csökkenő finanszírozás (terepgyakorlatok, kutatások, mestertanárok alkalmazása stb.); a hallgatói keretszámok drasztikus csökkentése és a szakemberek iránti társadalmi igény közötti ellentmondások, az emelt szintű érettségi követelményének meghatározása, a tanévenként növekedő felvételi ponthatár; a felsőoktatás politikai kiszámíthatatlanságai és változásai, oktatáspolitikai döntések előkészítéséből való kimaradás, a duális képzés bevezetésének terve; a felsőoktatás túlzott diszciplináris szerkezete; az egyetemek/főiskolák strukturális átszervezése; a gyengülő hallgatói előképzettség; csökkenő elhelyezkedési lehetőségek a munkaerőpiacra; a diplomák és a szociális ellátórendszerben, adott munkakörben való alkalmazások ellentmondásai; a szociális képzőrendszer egészén belüli ellentmondások (pl.: szakirányú továbbképzések – szakmai továbbképzések – szakvizsga); kevés pályázási lehetőség a képzésfejlesztés és más szociális témájú kutatásokra; a szociálpolitikus-végzettségű szakemberek pozicionálásának hiányosságai (vö. 10. ábra); a feltörekvő, ún. projektsztály szereptévesztése stb.</p>

Forrás: a képzőintézmények értékelő dokumentumai és SWOT-analízisei alapján.

Képzési rendszer

Kiemelkedő eredmény, hogy jelenleg 2 alap-, 6 mesterszakon, 2 doktori iskolában, 1 felsőoktatási szakképzési szakon, 32 bejegyzett közül 12 szakirányú továbbképző szakon, dinamikus fejlődő rendszerben, MAB-akkreditációkkal és a felsőoktatásban bevezetett minőségbiztosítással elismert 25 képzőhelyen/műhelyben folyik a szociális ágazat értelmiségének képzése, ez alkotja a felsőfokú szociális képzés iskolarendszerét. Egy-egy képzőhelyen a képzések és szakok gazdája egyetemi/főiskolai tanszék vagy intézet, amelyek vezetői minősített oktatók, a képzőhelyek egy

részénél e vezetők idővel magasabb beosztásban is (kari dékán és dékánhelyettes, rektorhelyettes stb.) dolgoznak. Alapszak 24, mesterszak 8, doktori iskola 2, felsőoktatási szakképzés 18, szakirányú továbbképzés 18 képzőhelyen működik, különösen kiemelendő a nagy egyetemek szakválasztékának jelentős és folyamatos bővülése (ELTE, DE, PTE, SZTE stb.). Három intézmény székhelyén kívül is folytat képzést. A képzések beintegrálódtak a hazai felsőoktatás egészébe és az adott egyetemekbe, főiskolákba, bázisuk mára már megkerülhetetlen oktatási-szakmai-tudományos műhelyekké, szakmapolitikai hatótényezőkké váltak (12. melléklet).

Az akkreditációs és minőségbiztosítási folyamatok idővel magukkal hozták a képzések tudományos háttérének megteremtését és fejlesztését. Tudományos műhelyek, tudástárak alakultak ki jelentős infrastrukturális háttérrel (épületek, tantermek, tanszéki és kollégiumi helyiségek, szakkönyvtárak, kiépített informatikai rendszerek stb.), amelyek emelik a képzőintézményeken belül és minden bizonnyal a helyi társadalomban a felsőfokú szociális képzések, következőképp a szociális ellátás és a szakma presztízsét.

Az oktatói kar⁵⁰

Kialakításában és fejlesztésében mára természetessé vált a tudományos és a szakmai kettős elvárásnak, ill. a szak- és intézményi akkreditáció követelményeinek való megfelelés. Az oktatók tudományos minősítettsége a stábok többségében megfelelő. Előnyösebb helyzetben az egyetemeken vannak, hiszen oktatói kapacitásaik jobban és célirányosabban használhatók, így e képzőműhelyek könnyebben képesek felvállalni mester szako(ka)t vagy a doktori képzést. Nehezebb helyzetben vannak a földrajzilag elszigeteltebben működő, kis oktatói kapacitással rendelkező képzőhelyek. Általában a tanszékek belső oktatói alkotják a hallgatókat alapvetően partnerként tekintő képző stábot/oktatói magot, ezt egészítik ki adott intézmény más tanszékeiről, intézeteiből, karairól áttanító oktatók, ill. azok a szociális szolgáltatásokban kiváló szakmai eredményeket elérő szakemberek és vezetők óraadói szerepkörben, akiknek gyakorlati és/vagy sajátos szakmai nézőpontja fontos tényező a hallgatók szélesebb szakmai látókörének alakításához. A gyakorlatorientált szakoknál elvárássá vált, hogy a gyakorlati jellegű, ill. specifikus tudástartalmakat közvetítő tantárgyak tanítását a szociális szakmával együtt élő, azzal mindennapi kapcsolatban lévő tanárok tanítsák, bár ennek feltételei nem mindenhol adóttak. Hosszú évek humán fejlesztési politikájának következtében a szociális munka alapszakokon és a mesterszakokon az oktatói stábok szakmai összetétele (szociális munkás, szociológus, szociálpolitikus, pszichológus, jogász, pedagógus, közgazdász, egészségügyi szakember, informatikus stb.) kiváló, a szociálpedagógia alapszakok stábjai ezt csak részben érik el, még jellemző a pedagógiai és pszichológiai végzettségűek erőteljes súlya, következőképp a pedagógiai elköteleződés és identitás. Jelentős korlátokkal és nehézségekkel, de elkezdődött az oktatók második generációjának rekrutálása is, amely többek között a korábban végzett és tudományos minősítettséget szerzett és/vagy sokszor a gyakorlatban is kellő tapasztalatot szerző kiváló szakemberek köréből valósul meg.

Képzési filozófia, szakmai szemlélet

A képzésekkel kapcsolatos korábbi országos konferenciák, műhelymunkák (soproni konferencia 1990, nyíregyházi konferencia 1996, 2006, a szakok képzési és kimeneti követelményeit kidolgozó oktatói – bolognai – műhely 2005–2006 stb.) igen jelentős hatást gyakoroltak a képzési filozófiák, a szakmai

⁵⁰ Az egyes képző stábok szakmai összetételéről, minősítettségéről nincs egységes adatbázis, így az interjúkban elhangzottakra és a különböző értékelő anyagokban szereplő adatokra lehetett csak támaszkodni.

szemlélet, a képzendő szakemberkép körvonalazásához és alakításához, a szociális szaktudás rendszerezéséhez és erősítéséhez, az egyes iskolák küldetésnyilatkozatának kialakításához. Az egyes képzőműhelyek a permanens társadalmi változásoknak, a szociális ellátórendszer szükségleteinek és követelményeinek megfelelően folytatnak képzésfejlesztést. A szociális munka alapszakokat és a mesterszakokat működtető képzőhelyeken mértékadó és meghatározó a szociális szakmának és képzéseknek a nemzetközi gyakorlatban kialakult értékrendje, továbbá a szakma (narratív, reflektív, konstruktív stb.) és a különböző képzőiskolák modelljei. A szociálpedagógia alapszakot működtető intézmények egy része határozottan vállalja a szociális szakmai identitás és kompetenciák alakításának preferálását, másik része – a pedagógusképzési bázisra/tanszékekre való építkezés következtében – vagy egyfajta szociális és pedagógiai kettős identitással közvetít szellemiséget, vagy nyújt még ma is alapvetően pedagógiai-pszichológiai szemléletű képzést (vö. mennyiben szociális és/vagy pedagógiai ügy a gyermekjólét, -védelem? dilemmája, vagy a csecsemő- és kisgyermeknevelő ügy képzési és alkalmazási kettőssége) (vö. Budai 2006, 2007, 2010, Kersting 1996, Szöllősi 1997, Talyigás, Hegyesi 1990).

Igen jelentős eredmény az egyes képzőműhelyeknek a helyi szociális szolgáltatásokkal, fenntartókkal és a szakemberekkel, a szakmai szervezetekkel való kapcsolatának és együttműködésének kialakítása és szisztematikus fejlesztése; a napi szintű kapcsolatok, a területi és/vagy lokális szociális szükségletek kielégítése, a szolgáltatásfejlesztési tervezésben és együttműködésben megvalósított programok, projektek, szakanyagok iniciálása, alkalmazott kutatások, szakmai-tudományos konferenciák stb. keretében. A tanszékek/intézetek működése szervesül az adott város, járás, régió társadalmának szociális szakmai közéletébe, annak megkerülhetetlen tényezőivé váltak, egyre növekvő társadalmi-szakmai elfogadottságot és presztízst eredményezve mindkét fél számára. Ezt erősítő tényező az egyes iskolák szociális továbbképzési és szakvizsgarendszerbe történő bekapcsolódása és szakvizsgaközponttá válása is.

Tantervek, képzési programok, metodika

A kkk alapján valamennyi képzőintézmény a szakonként kialakított, a képzési folyamatot menedzselő és a társadalmi változásoknak és szükségleteknek (a mélyszegénységben élők segítése, a halmozottan hátrányos helyzetben lévő településeken folyó szociális munka, közreműködés a roma felzárkóztatási programokban, a közösségfejlesztés és az idősellátás ügyei stb.) megfelelő, kutatásokkal alátámasztott, folyamatosan és szisztematikusán fejlesztett intézményi képzési programokkal és tantervekkel rendelkezik. Ehhez igazodik az egyes intézmények szakonkénti kimeneti követelményeinek (intenzív terepgyakorlat, szakdolgozatok, záróvizsgák) és az egyes tantárgyak, gyakorlatok folyamatos karbantartása és fejlesztése. A képzési folyamatok a MAB szempontjai szerint alapozó-, törzstantárgyakra, kötelezően és szabadon választható tantárgyakra, továbbá a gyakorlatokra (szakmai készség/képességfejlesztő tréningek, szociotáborok, különböző szintű és mélységű terepgyakorlatok és azokat feldolgozó szemináriumok stb.) strukturálódnak. A felsőoktatás alapvetően akadémikus, ismeretközpontú, lexikális tudást, szétaprózott tantárgyi struktúrát inkább preferáló örökségből és a kkk tanulmányi területek szerinti struktúrája következtében a kurrikuláris helyett még ma is érzékelhető a tantervekben a diszciplináris jelleg. Ugyanakkor jelentős eredmény a szociális szakmai személyiség alakítását határozottan felvállaló, és különösen az alapszakokon a praxisorientált, a kompetencia- és (különösen a mesterszakokon és a szakirányú továbbképzésekben) a tapasztalatalapú, problémaközpontú képzési szemlélet terjedése. Mindezek komplex és integrált tantárgyak, projekt-, moduláris, kis csoportos oktatás, képességfejlesztő laborgyakorlatok formájában, a személyre szabott (tutorális), a hallgatói-team munka (pl. learning by doing, portfóliók

készítése) és a reflektivitás arányának növekedésével, következésképp a kontakt órák csökkenésével (különösen ME BTK, PTE IFK, SZE PLESZI) (l. Budai, Kozma 2012, Hervainé 2006).

A szakmára való felkészítés különösen fontos alappillére a gyakorlati képzés (iskolán belüli labor- és a terepgyakorlatok), különösen a szociális munka és a szociálpedagógia alapszakok többségében koherens rendszert (alapozó-, elmélyítő-, integrálószakaszok) alkot (vö. Budai 2011, Kocsis 2009, Woods 1990). A képzőiskolák igen fontos feladatukként végzik az iskolánként a kb. 40–300, hallgatóknak gyakorlóléhszort jelentő szociális szolgáltatás kiválasztását, akkreditálását, ezen intézményekkel való együttműködések szervezeti kereteinek kialakítását, a tereptanárok kiválasztását (egyre inkább a volt tanítványok beemelésével), felkészítését különböző kurzusok, szakirányú továbbképzés, értekezletek, konferenciák, tereptanári műhelyek, folyamatos személyes kapcsolattartás stb. segítségével, valamint a tereptanárok erkölcsi és szakmai támogatásával. A romló finanszírozási tendenciák ellenére egyre erőteljesebb követelmény a tereptanárokkal szemben a felsőfokú szociális képzettség és a többéves szakmai gyakorlat meglétének elvárása. A gyakornokok terepre helyezését az iskolák többsége koordinátora vezetésével szervezi, ugyanakkor terjed a gyakornokok önmaguk által történő menedzselése is.

Képzési segédanyagok

A negyedszázad alatt egy-egy képzőműhely számtalan oktatási-képzési szak- és segédanyagot (jegyzetek, szöveggyűjtemények, munkafüzetek) készített és gondoz. Kiemelkedő az egyaránt 20 kötetes Szociális Szakképzés Könyvtára (ELTE TÁTK) és a Szociotéka sorozat (DE BTK), a VHF-kiadvány sorozata, a terepen folyó képzésekhez készült kézikönyvek, útmutatók (DE EK, NYF PK, NYME BFK, PTE IGYK, SZE PLESZI stb.). Az utóbbi évek képzésfejlesztést elősegítő TÁMOP 5.4.4. sorszámú projektek keretében elkészült szakanyagok és az online módon vagy a moodle rendszerben működő számtalan e-learning oktatási segédlet is a képzőfolyamatok szerves részeivé váltak (AKF, DE GYFK, DE EK, ME BTK, SZTE ETSZK, SZE JGYK, SZE PLESZI stb.).

Valamennyi képzőműhely változó számarányban, de igen sok külföldi egyetemmel, főiskolával alakított ki szoros szakmai-oktatási-tudományos kapcsolatokat, és nemzetközi együttműködésekkel valósít/ott meg képzésfejlesztést célzó projekteket a Tempus-, a HEFOP-, a Leonardo da Vinci-programok keretében, továbbá hallgatói és oktatási csereprogramokat az Erasmus-program keretében. Mindezek egyúttal a nemzetközi térben történő megméretést jelentik, és megszabják a képzésfejlesztés irányait is (DE BTK, DE EK, KJF, PTE BTK, SZE ETSZK stb.).

Az adott iskola hallgatói létszáma különbözőségeinek függvényében jelentős törekvések vannak a hátrányos helyzetű hallgatók felzárkóztatására, valamint a tudományos diákköri munka folytatására és fejlesztésére, a 2015. évi XXXII. Országos Tudományos Diákköri Konferencián két szekcióban folyt a szociális munka, szociálpedagógia, szociálpolitika tematikájú dolgozatok bemutatása és értékelése.

A diplomások beválása

A négy legjelentősebb felsőfokú szakon 2014-ig kb. 31 ezer hallgató szerzett diplomát/oklevelet (l. 4. táblázat, 19. ábra). Az iskolák képzésük eredményessége tekintetében folytatott utánkövetéses és a működtetett alumni rendszerek felmérései magas fokú (65–75%-on felüli) hallgatói elégedettséget mutatnak, azaz a válaszolók döntő többsége folyamatosan jónak-kiválóan minősíti képzését és iskoláját. Ugyanezt támasztják alá az elhelyezkedési adatok is; a végzősök közül a szociális területen

elhelyezkedni kívánók gyorsan állást találnak, alapvetően pozitív munkahelyi fogadtatásban részesülnek, magas munkaerőpiaci értékük van, gyorsan megállják helyüket munkakörükben. Sokszor már a végzés évében megkeresi őket egy-egy szociális szolgáltatás/intézmény, különösen így van ez a halmozottan hátrányos helyzetű térségekben (DE EK, ME BTK, PTE, SZIE GAEK stb.). A dunántúli iskolák egy részében végzettek körében egyre erősödő tendencia a külföldön való elhelyezkedés. Az alacsonyabb fokozatú képzési formákat elvégezve egyre többen érzik magukat motiválva magasabb fokozatú képzésekbe történő jelentkezésre.

7. Dilemmák és kritikus pontok

A felsőfokú szociális képzések eddigi fejlődésének számos eredménye és a megvalósított innovációk ellenére határozottan érzékelhetők és egyértelműen definiálhatók dilemmái, kritikus pontjai és korlátai (vö. Budai 2001, 2004) (a képzések gyengeségeit és a veszélyeztető tényezőket l. az 5. táblázatban és az 1. mellékletben).

A képzési struktúrából adódó problémák

A képzőiskolák kialakult hálózata, az iskolák működtetése egyfelől hallatlan nagy tett valamennyi alkotó és közreműködő részéről, ugyanakkor a humánerőforrások (oktatói és tudományos kapacitások) szétaprózottságával jellemezhető. Utóbbinak viszont előnye, hogy a kisebb intézmények földrajzilag közelebb vannak a szociálisan hátrányos térségekhez (ME BTK, EKF, PTE IGYK, SZIE ABK, SZIE GAEK stb.), amely kedvez a hallgatói rekrutáció és a helyi munkaerőpiaci igények kielégítésének.

Az utóbbi években az emelt szintű érettségi bemeneti követelménynek való meghatározása, az államilag finanszírozott keretszámok drasztikus lecsökkentése, továbbá az évenként emelkedő felvételi ponthatár igen jelentős mértékben csökkentette az alapszakokra való jelentkezők számát. A 2010 és 2013 között az alapszakokra jelentkezők száma az ötödére, a felvetteké 2006 és 2013 között hetedére (l. 1. és 3. ábra), a hallgatói létszámok 2001 és 2014 között a szociális munka alapszakon felére, a szociálpedagógia alapszakon negyedére csökkent (6. és 8. ábra).

A képzőintézmények permanens átstrukturálása a nagy egyetemeknek kedvez (DE, ELTE, PTE, SZTE), ezek és a főváros öt képző helyszíne (ELTE, KTE, PPKE, SE, WJLF) a jelenlegi felvételi rendszer következtében elviszi a jelentkezői kör nagy részét. Idővel a jelentkezők lakóhelyükhöz közel nem találhatnak működő szociális képzőiskolát. Ez a folyamat országos méretben is idővel egy ún. „lyukas képzési térkép” kialakulásához vezethet (pl. a zalai, somogyi, nógrádi térségben ma sincs képzés), azaz a kisebb képzőhelyek még hátrányosabb helyzetbe kerülhetnek. A nagy egyetemek jobb lehetőségeket (mesterszakon, doktori képzés) kínálnak a továbbtanulni készülő hallgatóknak, a kisebb kapacitással működő képzőhelyek pedig intenzív, „családias jellegű” képzést tudnak nyújtani. A fentiek, ill. a kisebb és nagyobb kapacitású iskolák közötti műhelymunka-együttműködés hiánya konkurenciaküzdelmeket gerjeszt, másfelől a kis iskolák tanszéki és intézeti átszervezése az oktatói kapacitások csökkenésével, a nem megfelelő végzettséggel és tapasztalatokkal rendelkező oktatók beállításával jár, vagy végső soron a képzések és stábjaik megszűnéséhez vezethet.

A fentiek, továbbá a megfelelő hallgatói létszám biztosításának követelménye, az egyes képzőiskolák „túlélési stratégiája” vezetett 2014-ben a bizonytalan funkciójú szociális és ifjúsági munka felsőoktatási szakképzés felvállalására és hektikus bevezetésére 17 iskolában, a kisebb képzőhelyeken szinte mindenütt.

Kevésnek bizonyul az ELTE Szociológia-szociálpolitikai és a DE Humán Tudományok (Szociológia-társadalompolitikai program) Doktori Iskolájának kapacitása. Ugyan van lehetőség a DE-n neveléstudományi, pszichológiai, a SE-n szociológiai-mentálhigiénés, a PTE-n szociológiai, a SZE-n regionális tudományok, az ELTE-n neveléstudományi doktori képzésben való részvételre, ám eddig nem sikerült megteremteni egy önálló szociálpolitikai-szociális munka doktori iskolát vagy több szociológia-szociálpolitika doktori képzést, ez komoly korlátja a szakmai tudományos háttér erősödésének.

A szakemberrel szemben támasztott elvárások dilemmái

A felsőfokú szociális képzések kezdetének tekintett soproni konferencia (Az általános szociális munkás képzés tantervi irányelvei, 1990) résztvevői döntöttek a hazai szociálismunkás-képzés filozófiai, viszonyítási alapjairól, igazodási, képzésidentitási pontjairól, azaz hogy a társadalomtudományokra alapozva egy generalista jellegű szociálismunkás-képzés fejlesztése kívánatos Magyarországon. Egy olyan szociális szakember képe körvonalazódott akkor, aki az ember és a társadalmi környezet működését, egymásra hatását jól ismerve képes eredményes beavatkozásokkal a szociális problémákat enyhíteni, az embereket képessé és erőssé tenni személyes és társadalmi környezetében, aki elkötelezett az emberi méltóság tiszteletében, a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésében, a társadalmi szolidaritás és felelősség felvállalásában stb. Ezek az irányelvek voltak később mérvadók a többi alap- és mesterszak alapításakor (I. Talyigás, Hegyesi 1990).

A főhatóságoknak, a szociális szakmai szervezeteknek, egyesületeknek, szolgáltatásoknak ugyanakkor a 25 év alatt kevésbé alakultak ki manifesztált elvárásai a szociális képzésekkel szemben és annak különböző szintjein közvetítendő szakmai tudást, fejlesztendő kompetenciákat illetően. Nem jelentek meg határozottan és egyértelműen, hogy milyen karakterrel, habitussal, kompetenciákkal, tudással, szakértelemmel, identitással és diplomával bíró szociális szakemberekre lenne szükség általában a szociális szolgáltatásokban és azok különböző munkaköreiben. Formalizáltan nem érhető tetten a szociális szolgáltatások és különösen (bár közvetetten) a szolgáltatást igénybe vevők szükségletei, a képzéssel szemben támasztott megrendelések és elvárásai. Bizonytalan a szakmakép, hogy mit vár el pontosan a szakma, amelyet a mindenkori – sokszor egymásnak is ellentmondó – szakmapolitikai elvárások irányítanak. A szakma határai a megalapítás óta eltelt negyedszázad alatt nem lettek világosabbak, például a 15/1998. (IV. 30.) NM és az 1/2000. (I. 7.) SZCSM rendeletek nem képviselik a szakmai érdekeket és profilokat. Nem fogalmazódnak meg világosan az egyes képzési szintek és szakok közötti különbségre vonatkozó elvárások, ez nehezíti a képzés szintjeinek, szakmai tartamának fejlesztését (vö. Budai 2014).

A szociális munka alapszakok és a szociálpedagógia alapszakok egy része, továbbá a mesterszakok lényegében a soproni szellemiség, később pedig a Globális Alapelvek (A szociálismunkás-képzés globális alapelvei, 2006) mentén határozták meg képzési filozófiájukat. Ezt erősítette meg a bolognai rendszerre való áttéréskor a kkk-kat kidolgozó oktatói kör is. Az átalakuló felsőoktatás körüli viták és intézkedések ma jelentős mértékben elviszik a tanszékek, a vezető oktatók figyelmét és energiáját a képzések minőségi fejlesztésétől, így például nem lehet tetten érni a szociális munka új, globális definíciójának hatását (I. Lorenz 2003, 2006, 2008, Szöllősi 2015).

A képzések általános és speciális jellege

A képzések kezdetétől fogva dilemma az alapszakok általános és a mesterszakok speciális jellege, ill. ezek egymáshoz való viszonyának meghatározása. Az alapszakok kkk-i generalista jellegű képzéseket definiálnak, ugyanakkor ezzel lényegében ellentmondó módon, a változó társadalmi igények, a szociális szükségletek gyors kielégítése, továbbá az intézményi humán kapacitások megléte és fejlődése igen sok alapképzést folytató intézményt az általános képzésen belüli korábban előszakosodás, később specializációk, kötelezően és szabadon választható tantárgyak, komplex modulok (gyermek- és idősvédelem, mentálhigiéné, addiktológia, disable pedagógia, romológia, közösségi munka, ellátásszervezés, foglalkozási rehabilitáció, az egyházi képzőintézményekben a spirituális többlet stb.) bevezetésére készítette (AKF, KRE, SZTE JGYK, VHF). Nem feloldott dilemma még a mesterszakok általános vs. speciális jellegének kérdése (a szociális munka vs. az egészségügyi szociális munka, vagy a nemzetközi konzorciumban működő szociális munka-szociális gazdaság szak (DE EK), vagy a közösségi és civil tanulmányok szak). Ugyanakkor valamennyi mesterszak tantervében jelentős képzési elemként szerepel a menedzsmenttudások közvetítése.

A szakmai szükségletek alakulása és a humánerőforrás-kapacitások egybeesése hozadékként a szakmai specializációk igen széles választékát kínálja és vállalja fel a 32 szakirányú továbbképző szak. A bőséges kínálat ellenére viszont nincs rájuk fizetőképes kereslet, a szakmában dolgozók alacsony jövedelmének következtében e képzések egy része nem indítható önköltséges volta miatt. Gond továbbá, hogy a szakirányú továbbképzéseknek nincs igazán helye a felsőfokú képzések egészében, nincsenek összhangban a szociális szakmai továbbképzésekkel sem, és nincs tétjük a szakmai előmenetelben sem. E fontos és színes képzési kapacitás lényegében kihasználatlan, amelyet bizonyít, hogy 2001 óta mindössze kb. 640-en végeztek e képzési formában (18. ábra).

Az akadémiai és a szakmai szempontoknak való megfelelés

Miután a felsőfokú szociális képzések kezdetektől fogva helyet kívántak kapni az akadémiai diszciplínák rendszerében, értelemszerűen meg kellett felelni a tudományos szempontoknak. A képzés fejlődése során ez volt tehát az egyik legitimációs tényező, amely hosszabb távon biztosít fejlődési lehetőségeket a képzések és művelői, közvetetten az egész szakma számára. A szociális szakma változó szükségleteinek való megfelelés adja a másik legitimációt, amelyet viszont a MAB akkreditációs szempontjai nem preferálnak. A két legitimációs szempontnak és érdeknek való együttes megfelelés nehéz és ellentmondásos helyzetek sokaságát eredményezte az elmúlt 25 évben, megszerzése a szociális képzéseknek kezdetektől komoly befolyásoló és alakító tényezője és folyamatos – eddig feloldatlan – dilemmája (legyen nagyon olcsó a képzés, de nagyon gyakorlatigényes, legyen nagyon magas tudományos fokozata a képzőknek, de legyen nagyon gyakorlati tapasztalatra építő a képzés). Nagy nehézséget jelent az egyes képző stábok összetételének, állományának folyamatos fenntartása, a kettős követelménynek való megfelelés. Igen nagy az ellentmondás a nagyfokú oktatói túlterhelés és az alacsony oktatói presztízs között (vö. Budai 2014).

A szakma és képzés viszonyából adódó kérdések, dilemmák

Miként minden iskolarendszerű képzés, a szakmai szocializáció kiemelkedő, ugyanakkor korlátos szakaszának tekinthető, ez érvényes a felsőfokú szociális képzésekre is. Ugyan sok minden dőlhet el már az alap- vagy mesterfokú képzés folyamán a szakemberek identitásának, kompetenciáik, szaktudásuk, szakmai személyiségük alakulásában, de a képzésnek a kiképzett szakembereken keresztül „csak” közvetett hatása van a mindennapi szakmai munkára, a szakmai szocializáció igazán a különböző munkakörökben való alkalmazás és beválás során teljeseedik ki. Következésképp nem lehet beszélni a felsőfokú szociális képzések „mindenhatóságáról” sem (I. Rolfe 1998).

Már a képzések beindulásának időszakában is érzékelhető volt, hogy érdekkülönbségek vannak a képzőintézmények képviselői és a leendő szociális munkást alkalmazók között, s amelyek idővel inkább nőttek, mint csökkentek; így például a szolgáltatásokban érvényesülő értékrend sok vonatkozásban különbözik a képzésben közvetített értékrendtől (vö. Stubs 1996: 13–17). A képzések minősége nincs egyenes arányban a szociális szolgáltatásokban folytatott tevékenység minőségével. Erőteljesen érzékelhető, hogy a szociális ellátórendszer állapota, a szolgáltatásaiban folyó tevékenység minősége, a szociális szakma és a szakemberek igen alacsony társadalmi presztízse, bérezése, nagymértékű túlterhelése és kiégése, következképp a szakmai igénytelenség negatívan hat a képzés egészére, a hallgatói rekrutációra (érdemes-e ezt a pályát választani, a roma származású fiatalok beiskolázásának korlátai stb.).

Az egyes szociális szolgáltatások és az egyes képzőműhelyek fejlődő és eredményes együttműködése ellenére az egyik fejlesztő hatása megtörik a másik „falainál” és viszont. Sokszor kölcsönösen gyengítő hatásúak az iskolák és a szociális szolgáltatások, szervezetek közötti konfliktusok. Az egyes kurzusok, képzések, iskolák és az egyes terepgyakorlatoknak helyet adó szolgáltatások sokszor ellentétes szellemiséget közvetítenek, így másra szocializálódik a hallgató az iskolában és másra a terepen, amelyek nehezítik a szakmai értékrend, identitás és személyiség alakulását. A képzés során közvetített általános emberi és szakmai értékek nem mindig mennek át a szolgáltatások gyakorlatába, ugyanakkor a szakma nehezen kiizzadt, hasznos és jó tapasztalatai sem épülnek be az egyes képzési folyamatokba. A megszerzett diploma szintje, értéke és azzal az adott munkakörben végzendő feladatok között sokszor óriási a különbség (I. Budai 2001, 2004, 2015).

A finanszírozás drasztikus csökkenése következtében kiemelten általános probléma a terepgyakorlatok, a tereptanárok díjazásának és szupervíziójának megoldatlansága és méltánytalansága (számlaképesség elvárása a szociális ellátásban dolgozóktól), továbbá a sok fontos, gyakorlatban dolgozó, speciális szakmai tudással rendelkező óraadó oktató elvesztése az alapvetően gyakorlatorientált és az adott szakmára történő képzésekben.

Következésképp mindez erősíti az iskolák és a szociális szolgáltatások közti különbségeket, ellentmondásokat és a terepeken folyó minőségi gyakorlatok kivitelezését.

A hallgatók rekrutációja

A képzési folyamatot és annak eredményét jelentősen befolyásoló tényező a szakokra jelentkezők személyi indíttatása, családi háttere, iskolázottságuk minősége, a szakmáról alkotott előzetes képük, tudásuk, motiváltságuk. Az alapvetően első generációs, alsó középosztályból képzésekbe bekerülő hallgatók közül a levelező képzésben részt vevők a tapasztaltabbak, a motiváltabbak, a tudatosan szakot választók, a nappali tagozatosok motivációi között jelentősebben szerepel a diplomaszerzés, az alacsonyabb pontszámmal a felsőoktatásba kerülés (I. FOSZK), a képzőintézmény presztízse, a földrajzi közelség, a kollégiumi lehetőség, de jelentős tényező a sokproblémás családból kikerülés, az ún. „terápiás cél”. A „saját probléma”, az identitásbeli motiváltság például a roma vagy fogyatékossgal élő hallgatóknál sokszor annyira erős, hogy ők csak a saját problémájukkal kívánnak foglalkozni. Másik torzító hatás, hogy a megélt érzelmi azonosulások miatt nagyon gyakran azt gondolják a hallgatók, mintha ez felmentést jelentene az intellektuális teljesítmények alól, azazhogy mivel nekik érzelmileg mélyebb az involváltságuk, emiatt ők jobban tudják és jobban érzik az adott problémát (DE BRK, PTE BTK stb.). Terjed a már korábban végzett szülők gyermekeinek képzésbe jelentkezése, így kezd kialakulni a képzésben részt vevők második generációja. A mesterszakokra döntő többségben a két szociális alapszakon végzett, de már régóta a szociális szakmában és főleg vezetői munkakörben dolgozók jelentkeznek (vö. Tóth 2006).

8. Innovációk, fejlesztési trendek, tervek

A szociális ágazatban és a felsőoktatásban jelenleg végbemenő drasztikus változások jelentősen érintik az egyes képzőműhelyekben folyó, a szociális képzések fejlesztésére vonatkozó polémiákat, és a strukturális változásokra vonatkozó egyetemi, főiskolai, kari tervek, intézkedések jelentős mértékben elviszik a figyelmet és energiát a szakmai-kutatási-oktatási-fejlesztési irányok, trendek, tervek kimunkálásától (l. Budai 2014, Bugarszki 2014, Győri 2014, Krémer 2014, Németh 2014, Szabó 2014, Szoboszlai 2014, Takács 2015, és vö. az 5. táblázat lehetőségekre vonatkozó részeket).

Általában is, de különösen a kisebb képzőműhelyekben alapvető stratégia a jelenlegi status quo (szakok, képzések, hallgatói létszámok, oktatói műhely, a jelentős erőforrásokkal megteremtett tudástár és infrastruktúra) megőrzése, erősítése.

A képzés kezdetei óta az oktatók és a gyakorlatban dolgozók közötti polémia egyik fontos kérdése, hogy mennyiben jellemezze a kiképzett értelmiségi szakembert a praktikus szakértelem, vagyis a mesteremberjelleg, mennyiben a racionális szakértelem, vagyis a tudományosság alapján a szakértő jelleg, vagy mennyiben a technikus (betanított képességek), vagy mennyiben a reflektív szakértelem – a partneri, facilitátori, dialogizáló jelleg (vö. Jones, Joss 1995). A dilemmák még nem kerültek feloldásra, de az kétségtelen, hogy az alapszakokon a legszélesebb értelemben vett ismeretrendszer (a szociális munkáról alkotott filozófiák, nézetek rendszerének, a nemzetközi gyakorlatban létező modellek) közvetítése, a szakmai értékrend, szemlélet, kompetenciák és személyiség alakítása lenne az alapvető, tehát a hosszabb időszakra (életpályára) történő felkészítés. A mesterszakok egyrészt a magasabb rendű kompetenciák fejlesztésére és a szakmai innovációk művelésére hivatottak, másrészt a szakirányú továbbképzésekkel együtt az adott szakterületen folytatandó konkrét (itt és most) tevékenységre történő felkészítésre, így az adott szolgáltatást igénybe vevői kör szükségleteihez igazodó ismeretek mélysége adhatja a kereteket, mindkét képzési forma például a szociális ágazat menedzsmentképzését is hivatott szolgálni (vö. Morales, Sheafor 1989).

Így igen fontos képzésfejlesztési irány a fent vázolt dilemmák továbbgondolása és feloldása: milyen szinten általános és milyen szinten speciális képzést nyújtsanak a mesterszakok (pl. szociális munka mesterszak – speciális mesterszakok). Továbbá az egyes alapozó és mesterszakok funkciójának, egymáshoz való viszonyának (szociális munka – szociálpedagógia), a mesterszakok és a szakirányú továbbképzések viszonyának, az alap- és mesterképzések közötti folyamatos átmenet tantervi kereteinek újragondolása. A Magyar Rektori Konferencia felkérésére folyamatban van a kkk felülvizsgálata, átalakítása, a követelményeknek az Európai képesítési keretrendszerhez, közvetlenebbül pedig a Magyar képesítési keretrendszerhez történő hozzáigazítása, amely először kínál lehetőséget a kompetenciaalapú képzés (tudások, képességek, attitűdök, autonómiafelelősségek) pontosabb leírására, és amely feloldhatná a fenti problémákat és dilemmákat. Remélhetőleg az e témakörben dolgozó munkacsoportok eredményes munkát végeznek e tekintetben.

A mostoha körülmények ellenére az iskolák jó része egyfelől jelenlegi képzését kívánja minőségileg fejleszteni, különös tekintettel a közösségi elköteleződés, a társadalmi felelősségvállalás, ill. nemzetközi tapasztalatok, modellek hazai gyakorlatba történő beépítésére (Global Standards, 2004, Global Definition of Social Work, 2014) (KJF, PTE BTK). Másrészt újabb szakok beindítására készül több iskola, például szociális munka mesterszakot (DE BTK, ME BK, SZTE ETSZKK) vagy szociálpedagógia mesterszakot – szakalapítása korábban megtörtént (DE GYFK, NYME BFK, PPKE, SZTE JGYPK). Terveiben szerepel új mesterszakok iniciálása, megalapítása (egészségügyi tanár és

gerontológia DE EK), ill. több kar összefogásával új doktori iskola létrehozása (inkluzív nevelési program, DE EK). Egyre több iskola hirdet idegen (angol, német) nyelven kurzusokat.

Állandóan napirenden szereplő kérdés újabb szakirányú továbbképzési szakok kidolgozása, bevezetése és meghirdetése, többek között az egészségügyi ellátásban és az oktatásban dolgozók stb. részvételével is, interdiszciplináris, -professzionális kurzusok formájában, ezzel biztosítandó egyfelől a rokon szakmák szakembereivel való együttműködés motiválása és felkészítése, másfelől a szociális szakértelem terjesztése (DE EK, SZIE GAEK, SZE PLESZI). Sajnos a felsőoktatás jelenlegi erősen diszciplináris szerkezete ezt nem támogatja. Terveiben szerepel az új szakmai területek megjelenésére való reagálás (közösségi fejlesztés, idősellátás szakmai területei, lokális gazdaság és társadalomfejlesztés, tapasztalatátadási rendszerek kiépítése, mediáció, rendszerszemléletű családterápia stb.).

9. Összegzés – javaslatok

Miként jeleztük, jelen tanulmány az idő- és a területi korlátok, az adatok meglétének korlátozottsága és viszonylagossága miatt egy áttekintő összegzést tud nyújtani a felsőfokú szociális képzésekről. A fentiekben bemutatott eredmények, értékek megőrzése, megerősítése, a dilemmák, problémák feloldása/megoldása, a trendek, tervek kivitelezése, az innovációk és fejlesztések egy része kormányzati szintű támogatást, adekvát állásfoglalásokat, intézkedéseket, jogszabályok kimunkálásának kezdeményezését jelenti. Az összes erőfeszítésüket is latba véve az iskolák/műhelyek belső erőforrásai végesek, lassan kimerülnek, a minőségek jelenlegi szinten tartása is idővel kétségessé válhat. Célszerű lenne tehát újabb képzésfejlesztési projektek kiírása, többek között az alábbi kérdések, problémák orvoslására is.

Magyarországon a szociális segítségre szorulóak száma növekszik, szakértő támogatásuk fontos társadalompolitikai igény és feladat. A munkaerőpiac változó igényeinek megfelelően, a korai pályaelhagyások és kiégés miatt, továbbá a minőségi szakemberek utánpótlása és a szolgáltatások hatékonyságának növelése érdekében feltétlenül növelni kellene a felvételi keretszámokat. Az e szakokra jelentkezők szociális háttere következtében is növelni kellene az államilag finanszírozott keretszámokat, továbbá meg kellene szüntetni az emelt szintű érettségi bemeneti követelményét, a felvételi ponthatárok értelmetlen növelését, és újra kellene gondolni a pályaalakmassági vizsgálat/vizsga bevezetését, hogy a szociális érzékenységgel és tapasztalattal bírók könnyebben bekerüljenek a képzésbe. Fontos lenne az ún. „lyukas képzési hálózat” okozta következmények átgondolása, a képzőrendszer egyenletesebbé tétele, a vidéken élő és különösen a halmozottan hátrányos helyzetű térségekben élő hallgatók számára a képzőhelyek könnyebben elérhetővé tétele.

A szociális képzések és a szociális munka szempontjainak összehangolása több ponton igényli a jogi szabályozás fejlesztését. A rövidebb vagy hosszabb távon esedékes feladatok között említhető:

- a szociális munkások helyzetét átfogóan szabályozó törvény megalkotása (a „Szociális munkáról szóló törvény”, mely túllép az ágazati határokon, kiterjed a szakképesítésekre, a szakmai gyakorlatra, a szakmai tevékenység megkezdésének feltételeire stb.);
- a szociális munkás szakmai autonómiáját biztosító szabályozás megalkotása (a fent említett törvényben, addig pedig a ma létező jogszabályokban);
- a szociális munkát involváló ellátások terén dereguláció, majd pedig a szakmai megfontolást igénylő kérdések szakmai szabályok, illetve szakterdek körébe utalása;
- az etikai kódexet és a szakmai szabályokat gondozó szociális munkások szakmai kamarájának, illetve a szociális ellátások szakterdeit gondozó szakmai testületeknek a létrehozása;
- a felsőfokú szociális képzéseknek és a szociális szakmai tevékenységeknek az összevetése, a szakképesítések és a feladatkörök („munkakörök”) közötti kapcsolat újraszabályozása.

Különösen az utóbbi esetében beszélhetünk krónikus szabályozási elégtelenségről. Elengedhetetlen az alkalmazási szabályok [15/1998. (IV. 30.) NM és az 1/2000. (I. 7.) SZCSM rendeletek] felülvizsgálata és a képzési szinteknek és szakoknak megfelelő végzettségek (különösen a szociális munkás, a szociálpedagógus, a szociálpolitikus szakképesítéseinek), munkakörök újraszabályozása és hosszabb távon stabilizálása. Továbbá, hogy a szociális ellátás döntéshozói és a munkáltatók tisztában legyenek a különböző képzési szintek, szakok, képzések funkcióival, tartalmával, az azokban nyújtott kompetenciáikkal (vö. Szabó 2005, 2014).

Alapos vizsgálat alapján újra átgondolandó a szociális szakképzés, a FOSZK funkciója és viszonya az alapszakokkal, sőt a mesterszakokkal (l. közösségi és civil szervező szakképzés – közösségi és civil tanulmányok mesterszak!), az alapszakok egymáshoz és a mesterszakokhoz való viszonya, továbbá a végzettek munkaerőpiaci lehetőségeinek kérdése. A jelenlegi Nftv. nem ad lehetőséget a szakképzésben végzettek alapképzésbe bekerüléséhez adandó pluszpontok tekintetében, kívánatos lenne ennek újragondolása és szabályozása.

Rövid távon megoldást igényel a terepgyakorlatok, a tereptanárok és a sajátos szakmai tudással bíró óraadó oktatók bérezése, mert a jelenlegi állapotok erősen gátolják a terepeken folyó képzések minőségét. A duális képzési rendszer bevezetésének terve többek között a nemzetközileg elfogadott generalista filozófia és az integratív képzőfolyamat, továbbá a Kolb-féle tanulási folyamat (ciklusok) érvényesülése ellen hat (továbbá az egyetlen gyakorlólé hely szűkítő mivolta), és sem oktatási, sem gyakorlóintézményi feltételei jelenleg nem adottak erre (vö. a képzés jogi szabályozása című részt is, Kolb 1984, Magyarországi Szociális Szakemberek Képzéséért Egyesület 2015, Schön 1991).

Valamennyi mesterszakon jelentős menedzsmenttudás-közvetítésre kerül sor. Igen alapos átgondolást igényel, hogy milyen formában (mesterszakokon és/vagy szakirányú továbbképzésekben) és milyen tartalmakkal célszerű a vezetői feladatokra való képzést továbbfejleszteni; a tisztán menedzsment szűkítő hatású is lehet. A szolgáltatások minőségi fejlesztése érdekében a vezetőképzésekben való részvétel csak megfelelő szakmai gyakorlati idő megléte alapján képzelhető el. A vezetőképzésben tapasztalattal bíró iskolák felajánlják e kurzusok kimunkálásához, megvalósításához szaktudásukat.

A szociális szakma megfelelő tudományos kapacitásának fejlesztése érdekében támogatást igényel újabb doktori iskola, ill. egy szociális-szociálpolitikai doktori iskola, továbbá a szociális területre vonatkozó kutatási pályázati alap létrehozása, továbbá különböző – a szociális munka tárgykörében futó – kutatási projektek létrehozása és menedzselése.

Pontosabban meg kellene határozni a szakirányú továbbképzések helyét, szerepét és funkcióit, viszonyait és kapcsolódásait a szakmai továbbképző és szakvizsgarendszerhez, ill. az e képzésekben részt vevő hallgatók anyagi ösztönzését. A szakirányú továbbképzések elvégzése lehetne egy-egy szakvizsga letételének előfeltétele. A szakmai továbbképző és szakvizsgarendszerben mielőbb meg kellene szüntetni az alapvizsgákat, a szakma szempontjából visszahúzó, demoralizáló hatása, a szakmai értékek és követelményeknek való megfelelés devalválódása miatt. A képzőiskolák a jövőben is szívesen vállalnak szerepet a szakmai továbbképzés és szakvizsga rendszerében.

A felsőfokú képzések nyomtatott és elektronikus tankönyv-, jegyzet-, szöveggyűjtemény állományának biztosítása érdekében nélkülözhetetlen célzott források megteremtése/biztosítása, és azok felhasználása egy erre hivatott szakmai kollégium létrehozásával és folyamatos működésével (pályázatok kiírása, koncepciók és szinopszisok elfogadása, jegyzet- és tankönyvírásra ösztönzés stb.).

Irodalom

Tanulmányok, kiadványok

A szociálismunkás-képzés globális alapelvei – Global Standards for Social Work Education and Training, 2006. Magyarországi Szociális Szakembereket Képző Iskolák és Oktatók Egyesülete (Iskolaszövetség), Budapest.

Az általános szociális munkás képzés tantervi irányelvei, 1990. In *Esély*, 4. sz., 62–75. o.

A szociális szakemberek iránti keresletről, 1996. Tanulmány, Fraternité Rt.

Balogh E.–R. Fedor A. (2015): Pillanatképek a szociális munkások képzéséről a tanfolyamoktól a diplomát adó képzésekig. In *Párbeszéd*, 2(1).

Bánfalvy CS. (1991): A szociális munkás képzés amerikai rendszerének magyarországi adaptálhatóságáról. *Szociális munka*, 1. sz., 21–31.

Budai I. (1999): No hol is tartunk...? In *Esély*, 2. sz., 94–103.

Budai I. (2001): A szociálismunkás-képzés dilemmái a tanterv- és képzésfejlesztés tükrében I–II–III. In *Esély*, 2. sz., 51–71. , 4. sz., 69–102., 5. sz., 40–68.

Budai I. (2004): Some Dilemmas in the Development of Social Work Education in Hungary (phd dissertation), Bournemouth University, United Kingdom.

Budai I. (2004): „...szakmai identitásában megerősödve lépjen ki a gyakorlatba...” In *Esély*, 1. sz., 61–79.

Budai I. (2006, 2007): Megközelítések a szociális munkás-képzés fejlesztéséhez I–II–III. In *Esély*, 2006, 6. sz., 62–88., 2007, 1. sz., 84–109., 2. sz., 94–112.

Budai I. (2008): Szociális szaktudás – kompetenciák – képzés és a sztenderdek kidolgozása. In *Kapocs*, 37. sz., 38–47.

Budai I. (2010): Húsz év után... önkritikusan. In *Esély*, 4. sz., 51–82.

Budai I. (2011): Terepgyakorlatok könyve. Széchenyi István Egyetem.

Budai I. (2014): Képzés a szociális munkában – szociális munka a képzésben. In *Párbeszéd*, 1(1–2).

Budai I.–Csoba, J.–Goldmann, R. (2006): A szociális képzések magyarországi fejlődésének főbb állomásai. In *Esély*, 2. sz., 49–70.

Budai, I.–Kozma J. (2012): A kompetencia-alapú közösségi munkás-képzés elé. In *Esély*, 5. sz., 83–104.

Bugarszki ZS. (2014): A magyarországi szociális munka válsága... In *Esély*, 3. sz., 64–73.

B. Talyigás–Hegyesi G. (2014): Honnan indult a szociális munka oktatása és gyakorlata idehaza, és hol tart most? Szubjektív áttekintő és köszöntő. In *Párbeszéd*, 1(1–2).

- Felsőoktatási felvételi tájékoztató, 1998. Budapest, MKM, 1997.
- Felsőoktatási felvételi tájékoztató, 1999. Budapest, OM, 1998.
- Felsőoktatási felvételi tájékoztató, 2000, Budapest, OM, 1999.
- Felsőoktatási felvételi tájékoztató. Budapest, OM, 2000.
- Felsőoktatási felvételi tájékoztató. Budapest, OM, 2001.
- Felsőoktatási felvételi tájékoztató. Budapest, OM, 2002.
- Ferge ZS. (1985): *Fejezetek a magyar szegénygondozás történetéből*. Budapest, Magvető Kiadó.
- Goldmann R. (2000): Felsőfokú szociális képzések az EU-ban.
- Győri P. (1996): Egy szakma születése – gyorsfénykép magunkról. In *Esély*, 6. sz., 58–74.
- Győri P. (2014): Néhány szubjektív gondolat a szociális szakmáról. *Esély*, 3. sz., 74–78.
- Hegyesi G.–Talyigás K. (1984): A szociális munka oktatásának szükségessége Magyarországon. *Kultúra és Közösség*, 15(2) 41–58.
- Hegyesi G.–Talyigás K. (szerk.) (1994): *A szociális munka elmélete és gyakorlata*. I. kötet: *Általános szociális munka*. Budapest, Semmelweis Kiadó.
- Hegyesi G. (1995): A szociális munka elméleti forrásai. Kandidátusi értekezés. MTA.
- Hegyesi G. (1997): *Az „általános szociális munka” modelljei: a magyar képzés születése és elméleti forrásai*. Kandidátusi értekezés tézisei. Budapest, MTA.
- Hervainé SZ. GY. (2006): A szociális munka oktatásának interakcionista modellje. In Albert J. (szerk.): *Esélyek a szociális képzések megújulására*. Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola – Iskolaszövetség, Veszprém–Budapest, 35–65.
- Hussein, S. (2011): *Social Work Qualifications and Regulation in European Economic Area (EEA)*. King’s College, London.
- Kersting, J., H. (1996): A szociális és a pedagógus szakma azonosságai és különbségei. In Budai I.–Somorjai I.–Tordainé V. K. (szerk.): *Szociális képzés európai szinten – hazai viszonyok között*. Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola – Széchenyi István Főiskola, Esztergom–Győr, 24–29.
- Kiss Á. (2002): A Bolognai Nyilatkozat és a magyar felsőoktatás. In (szerk. Almási ZS.) *A bolognai nyilatkozat és a magyar felsőoktatás*. Magyar Akkreditációs Bizottság.
- Kolb, D., A. (1984): *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ: Prencite Hall.
- Kocsis E. (szerk.) (2009): *Terepgyakorlati vademecum*. PTE Illyés Gyula Főiskolai Kar – Iskolaszövetség, Szekszárd–Budapest.
- Krémer B. (2014): Az alapvetések érthetőségéről és tarthatatlanságáról. *Esély*, 3. sz., 79–86.
- Krueger, A. B.–Kleiner, M. M. (2008): *The Prevalence and Effects of Occupational Licensing*. CEPS Working Paper No. 174. August.

- Lorenz, W. (2003): Szociális munka Európában. In *Esély*, 3. sz., 3–17.
- Lorenz, W. (2006): Történelemfelfogás: emlékezet és kortárs szakmai gyakorlat. In *Kapocs*, 26. sz., 54–59.
- Lorenz, W. (2008): A szociális munka és az új társadalmi rend: a szolidaritást gyengítő neoliberalizmus elutasítása. *Esély*, 1. sz., 91–101.
- Lymbery, M. (2003): Negoating contradictions between competence and creativity in social work education, *Journal of Social Work*, 3(1), 99–117.
- Lyons, K. (2007): Work in Progress: Social Work, the State and Europe. *Social Work and Society Online Journal*, 5(3).
- Nemes J. (2010): Több szintű szociális képzés kialakításának lehetőségei (ppt prezentáció), www.3Sz.hu, utolsó letöltés: 2015. május 10.
- Németh L. (2014): Hova jutott a szociális szakma a rendszerváltástól napjainkig? *Esély*, 3. sz., 95–99. Magyarországi Szociális Szakemberek Képzéséért Egyesület, 2015. Álláspontja a duális képzésről a felsőfokú szociális képzésekben. www.3Sz.hu
- Mányai J.–Bass L. (2006): A szociális terület szakember-ellátottságának jellemzői. Iskolaszövetség.
- Pik K. (2001): *A szociális munka története Magyarországon (1817-1990)*. Budapest, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület.
- Rolfe, G. (1998): Advanced practice and the reflective nurse: developing knowledge out of practice. In G. Rolfe, P. Fulbrook, (eds). *Advanced nursing practice*. Butterworth: Heinemann, pp. 219–228.
- Schön, D., A. (1991): *Educating the Reflective Practitioner*. San.Francisco: Oxford Jossey-Bass Publisher.
- Shereen, H. (2011): Social Work Qualifications and Regulation in European Economic Area (EEA). King's College, London, November, 2011.
- Stubs, P. (1996): *Trends in Social Work Education and Training in five Central and Eastern European Countries*. Zagreb, University of Zagreb.
- Szabó L. (2005): Közel Bolognához – Soprontól távol. In *Háló*, 7. sz., 2–6.
- Szabó L. (2014): Szakmai kultúra és intézményi kultúra. *Párbeszéd*, 1(2).
- Szoboszlai K. (2014): A szociális munka a változások tükrében. *Esély*, 3. sz., 87–94.
- Szöllősi G. (1997): A nyíregyházi mérföldkő. Iskolaszövetség.
- Szöllősi G. (2005): A szociális jogok érvényesülésének egyéni és kollektív jogi garanciái. In *Esély*, 1. sz.,
- Szöllősi, G. (2015): A szociális munka új, 2014-es globális definíciója. Nem a fogalom, hanem a diskurzus a fontos. *Párbeszéd*, 2(1).
- Szövényi ZS. (2005): Kormányzati ciklusok és felsőoktatás-politikai változások. Közpolitikák és jogi környezetük sorozat, MTA Law Working Papers, Magyar Tudományos Akadémia, 2015/1, Budapest (<http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>), utolsó letöltés 2015. május 10.
- Takács I. (2015): Veszélyben a gyermekvédelem. *Párbeszéd*, 2(1).
- Talyigás K.–Hegyesi G. (1990): Alapkő – letétel. Az 1990-es soproni konferencia. In *Esély*, 4. sz., 59–61.

Tóth E. (2006): Hogyan fejleszt a képzés? Szakmai szocializáció, oktatásirányítás, metodika. In Albert J. (szerk.): *Esélyek a szociális képzések megújulására*. Konferenciakötet. Veszprém–Budapest, VHF–Iskolaszövetség, 65–82.

Woods, R. (1990): A szociális munka gyakorlatának oktatása. In *Esély*, 5. sz., 44–52.

Jogszabályok

Törvények

1985. évi I. törvény az oktatásról

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

1993. évi LXXX. törvény a felsőoktatásról

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

1999. évi C. törvény az Európai Szociális Karta kihirdetéséről

2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról

2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról

Kormányrendeletek

6/1996. (I. 18.) Kormányrendelet a szociális felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről

149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról

257/2000. (XII. 26.) Korm. rendelet a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvénynek a szociális, valamint a gyermekjóléti és gyermekvédelmi ágazatban történő végrehajtásáról

77/2002. (IV. 13.) Kormányrendelet a felsőoktatási alapképzési szakok képesítési követelményeinek kreditrendszerű képzéshez illeszkedő kiegészítéséről

252/2004. (VIII. 30.) Kormányrendelet a többciklusú, lineáris felsőoktatási képzési szerkezet bevezetésének egyes szabályairól és az első képzési ciklus indításának feltételeiről

289/2005. (XII. 22.) Korm. rendelet a felsőoktatási alap- és mesterképzésről, valamint a szakindítás eljárási rendjéről

69/2006. (III. 28.) Korm. rendelet a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottságról

79/2006. (IV. 5.) Korm. rendelet a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról

237/2006. (XI. 27.) Korm. rendelet a felsőoktatási intézmények felvételi eljárásairól

51/2007. (III. 26.) Korm. rendelet a felsőoktatási hallgatók juttatásairól és az általuk fizetendő egyes térítésekről

356/2008. (XII. 31.) Korm. rendelet a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény egészségügyi intézményekben történő végrehajtásáról

3/2012. (I. 23.) Kormányrendelet a felsőoktatási intézmények képzési, tudományos célú és fenntartói normatíva alapján történő finanszírozásáról

29/2012. (III. 7.) Korm. rendelet a közszolgálati tisztviselők képesítési előírásairól

217/2012. (VIII. 9.) Korm. rendelet az állam által elismert szakképesítések szakmai követelménymoduljairól

230/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet a felsőoktatási szakképzésről és a felsőoktatási képzéshez kapcsolódó szakmai gyakorlat egyes kérdéseiről

423/2012. (XII. 29.) Kormányrendelet a felsőoktatási felvételi eljárásról

139/2015 (VI. 9.) Kormányrendelet a felsőoktatásban szerezhető képesítések jegyzékéről és új képesítések jegyzékbe történő felvételéről

Minisztériumi rendeletek

15/1998. (IV. 30.) NM rendelet (és ennek többszöri módosítása) a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről

1/2000. (I. 7.) SZCSM rendelet (és ennek többszöri módosítása) a személyes gondoskodást folytató szociális intézmények szakmai feladatairól és működési feltételeiről

9/2000. (VIII. 4.) SZCSM rendelet a személyes gondoskodást végző személyek továbbképzéséről és a szociális szakvizsgáról

37/2003. (XII. 27.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről

81/2004. (IX. 18.) ESZCSM rendelet az egyes szociális szolgáltatásokat végzők képzéséről és vizsgakövetelményeiről

15/2006. (IV. 3.) OM rendelet az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről

10/2006. (IX. 25.) OKM rendelet a szakirányú továbbképzés szervezésének általános feltételeiről

25/2009. (XI. 13.) SZMM rendelet az Országos Gyermekvédelmi Szakértői Névjegyzékről és az Országos Szociálpolitikai Szakértői Névjegyzékről

1/2012. (I. 12.) KIM rendelet a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvénynek a közigazgatási és igazságügyi miniszter irányítása alá tartozó költségvetési szerveknél történő végrehajtásáról

39/2012. (XI. 21.) EMMI rendelet a felsőoktatási szakképzések képzési és kimeneti követelményeiről

37/2013. (V. 28.) EMMI rendelet az emberi erőforrások minisztere ágazatába tartozó szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeiről

Internetes oldalak

http://www.oktatas.hu/felsooktatas/felsooktatasi_statistikak.
http://www.felvi.hu/felveteli/ponthatarok_rangsorok/elmult_evek.
www.3Sz.hu

Adatkérés

Felsőoktatási létszám- és végzettségadatok 2001–2002; Oktatási Minisztérium, 2002

Felsőoktatási létszám- és végzettségadatok 2001–2014; Oktatási Hivatal, 2015

Goldmann Róbert saját kérdőíves adatfelvétele, 2001

Melléletek

1. melléklet

Főbb jelenségek, törekvések és ellentmondások a felsőfokú szociális képzések fejlődésében (2005–2014)

Nemzetközi és hazai tényezők, trendek, eredmények	Hatások és problémák
Globális alapelvek, 2004	Hangsúlytalan maradt, nem születtek meg a hazai globális alapelvek
Szakképzés reformja: modularitás, átjárhatóság	Felsőfokú alapképzésekkel való összhang hiánya; felsőfokú szakképzések, később felsőoktatási szakképzések szakjainak kompenzációs szerepe – „kis felsőfokú alapképzésekké válási” kísérletek
Új mesterszakok létesülése, beindítása	Informális diskurzusok a szakok jellegéről: az általános (szociális munka), speciális (szociálpolitika, közösségi és civil tanulmányok, szociális munka – szociális gazdaság) szakokról és határterületi jellegükről (egészségügyi szociális munka), autonóm egyetemi döntések
Szakirányú továbbképzések	Rendszeridegensége a hazai bolognai rendszerben, ad hoc jelleg, idővel a képzési piac szélesedése, képzőintézményi érdekek manifesztálódása és piacképes keresleti hiányok
Szociális munka tárgyú kutatások	A meglévő eredmények csak lassan és kevésbé épülnek bele a képzésekbe ⁵¹
A szakma hazai beszűkülése vs szakmaközi együttműködésre törekvések a nemzetközi gyakorlatban	Néhány elszigetelt kísérlet interprofesszionális kurzusok, projektek iniciálására és lebonyolítására
HEFOP és TÁMOP képzési projektek	Nem voltak műhelyek (iskolák) közötti együttműködések, az eredmények terjesztésének, továbbvitelének hiánya, újabban kormányzati célkitűzéseknek történő erős alárendelődés
A felsőfokú képzések bemeneti követelményeinek változása	Az emelt szintű érettségi megkövetelése, a keretszámok drasztikus csökkentése, a felvételi pontszámok évenkénti emelkedése – egyes képzések időleges szüneteltetése vagy végleges megszűnése
A szakmai terepgyakorlatok újraszabályozása	A terepgyakorlatok minőségi színvonalának csökkenése
New Global Definition of Social Work, 2014	Még nincs hatása

Forrás: Budai (2010) táblázata nyomán, annak továbbfejlesztett változata.

⁵¹ L. Budai István, Hegyesi Gábor, Kozma Judit, Soós Zsolt, Szilvási Léna, Szoboszlai Katalin, Szöllösi Gábor, Tóth Edit és mások doktori értekezéseit.

A szociális felsőoktatási szakokra jelentkezők száma összesen (fő)⁵²

	Szakok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Alapképzés	szociálpedagógia	3183	2412	2080	2931	3062	3293	1878	673	813	974
	szociális munka	3400	2877	2387	3376	3584	3252	2099	836	864	937
	csecsemő- és kisgyermeknevelő				69	2026	1612	1423	1355	1805	1685
Mesterképzés	szociális munka		74	199	206	336	296	196	103	268	163
	szociálpolitika			96	210	395	268	203	181	197	135
	közösségi és civil tanulmányok						79	77	77	93	87
	egészségügyi szociális munka			299	192	177	154	98	76	103	63
	szociális munka és szociális gazdaság						111	69	51	53	39
	mesterszakok összesen	0	74	594	608	908	908	643	488	714	487

Forrás: http://www.felvi.hu/felveteli/ponthatarok_rangsorok

A szociális felsőoktatási szakokra első helyen jelentkezők száma (fő)

	Szakok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Alapképzés	szociálpedagógia	1630	908	962	1329	1263	1338	710	240	280	330
	szociális munka	2008	1311	1163	1742	1732	1578	988	367	385	430
	csecsemő- és kisgyermeknevelő				68	1290	771	650	573	751	652
Mesterképzés	szociális munka		61	156	143	234	216	143	70	195	90
	szociálpolitika			72	115	212	139	110	109	124	66
	közösségi és civil tanulmányok						31	17	34	37	29
	egészségügyi szociális munka			263	144	117	78	58	42	56	29
	szociális munka és szociális gazdaság						68	35	33	31	21
	mesterszakok összesen	0	61	491	402	563	532	363	288	443	235

Forrás: http://www.felvi.hu/felveteli/ponthatarok_rangsorok

⁵² A 2–11. melléklet a kisebbségpolitika mesterszak adatai nélkül.

**Az államilag támogatott képzésre jelentkezők aránya a szociális felsőoktatási szakokra
jelentkezők közül (%)**

	Szakok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Alapképzés	szociálpedagógia	93,4	90,0	77,3	85,9	85,2	83,8	83,0	85,6	87,0	93,1
	szociális munka	89,6	89,2	80,4	84,2	84,1	80,1	79,3	79,2	83,4	89,4
	csecsemő- és kisgyermeknevelő					87,4	88,9	90,8	91,4	94,6	96,2
Mesterképzés	szociális munka		94,6	64,3	85,4	94,3	93,6	93,4	90,3	95,5	92,0
	szociálpolitika			6,3	77,1	86,6	76,9	84,2	86,2	89,8	83,7
	közösségi és civil tanulmányok						81,0	85,7	90,9	84,9	87,4
	egészségügyi szociális munka			90,0	89,6	89,8	90,3	94,9	94,7	97,1	95,2
	szociális munka és szociális gazdaság						92,8	95,7	96,1	96,2	94,9
	mesterszakok összesen		94,6	67,8	83,9	90,1	86,9	90,0	90,2	92,9	89,5

**A nappali képzésre jelentkezők aránya a szociális felsőoktatási szakokra
jelentkezők közül (%)**

	Szakok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Alapképzés	szociálpedagógia	51,6	55,6	43,3	49,1	54,4	63,4	60,8	64,9	52,4
	szociális munka	52,8	60,8	54,1	56,9	61,5	60,1	63,5	62,2	60,3
	csecsemő- és kisgyermeknevelő				4,3	87,4	60,5	72,9	72,3	63,1
Mesterképzés	szociális munka		1,4		9,7	18,2	30,1	33,7	34,0	21,3
	szociálpolitika			0,0	48,6	42,5	59,3	65,5	59,1	51,3
	közösségi és civil tanulmányok						83,5	87,0	70,1	64,5
	egészségügyi szociális munka			9,7	10,9	11,3	13,6	23,5	21,1	8,7
	szociális munka és szociális gazdaság						12,6	14,5	25,5	9,4
	mesterszakok összesen		1,4	4,9	23,5	27,4	38,4	46,5	46,1	32,5

Forrás: az OH adatai alapján.

A szociális felsőoktatási szakokra felvett hallgatók száma (fő)

	Szakok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Alapképzés	szociálpedagógia	1200	830	954	973	892	942	458	153	222
	szociális munka	1572	1198	1331	1332	1159	1064	584	226	264
	csecsemő- és kisgyermeknevelő				65	491	454	335	394	439
Mesterképzés	szociális munka		31	99	86	135	121	74	55	94
	szociálpolitika			50	78	119	90	63	93	86
	közösségi és civil tanulmányok						27	22	23	33
	egészségügyi szociális munka			188	114	94	62	40	38	49
	szociális munka és szociális gazdaság						55	28	27	22
	mesterszakok összesen	0	31	337	278	348	355	227	236	284

Forrás: az OH adatai alapján.

A szociális felsőoktatási szakokra felvett hallgatók az összes jelentkezőhöz viszonyított aránya (%)

	Szakok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Alapképzés	szociálpedagógia	37,7	34,4	45,9	33,2	29,1	28,6	24,4	22,7	27,3
	szociális munka	46,2	41,6	55,8	39,5	32,3	32,7	27,8	27,0	30,6
	csecsemő- és kisgyermeknevelő				94,2	24,2	28,2	23,5	29,1	24,3
Mesterképzés	szociális munka		41,9	49,7	41,7	40,2	40,9	37,8	53,4	35,1
	szociálpolitika			52,1	37,1	30,1	33,6	31,0	51,4	43,7
	közösségi és civil tanulmányok						34,2	28,6	29,9	35,5
	egészségügyi szociális munka			62,9	59,4	53,1	40,3	40,8	50,0	47,6
	szociális munka és szociális gazdaság						49,5	40,6	52,9	41,5
	mesterszakok összesen		41,9	56,7	45,7	38,3	39,1	35,3	48,4	39,8

Forrás: az OH adatai alapján.

A nappali tagozatos szociális felsőoktatási szakokra felvett hallgatók az összes felvetthez viszonyított aránya (%)

	Szakok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Alapképzés	szociálpedagógia	33,6	45,1	35,7	44,0	51,5	48,8	55,0	82,4	58,6
	szociális munka	40,5	47,8	48,2	48,6	54,3	44,6	56,2	69,9	62,9
	csecsemő- és kisgyermeknevelő				0,0	28,9	44,9	61,2	63,7	52,8
Mesterképzés	szociális munka		0,0	0,0	0,0	2,2	30,6	24,3	20,0	22,3
	szociálpolitika			0,0	56,4	45,4	58,9	66,7	46,2	46,5
	közösségi és civil tanulmányok						63,0	100,0	43,5	57,6
	egészségügyi szociális munka			11,7	5,3	5,3	0,0	17,5	0,0	0,0
	szociális munka és szociális gazdaság						7,3	0,0	22,2	0,0
	mesterszakok összesen		0,0	6,5	18,0	17,8	31,3	39,2	29,7	28,2

Az államilag támogatott szociális felsőoktatási szakokra felvett hallgatók az összes felvetthez viszonyított aránya (%)

	Szakok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Alapképzés	szociálpedagógia	61,9	57,6	55,0	40,6	42,6	39,1	42,6	87,6	90,5
	szociális munka	62,2	65,7	66,6	44,6	43,8	36,8	31,8	80,5	81,8
	csecsemő- és kisgyermeknevelő				0,0	33,4	47,4	53,1	90,6	92,7
Mesterképzés	szociális munka		41,9	29,3	83,7	92,6	76,9	83,8	92,7	88,3
	szociálpolitika			8,0	87,2	84,0	80,0	84,1	84,9	97,7
	közösségi és civil tanulmányok						59,3	95,5	91,3	87,9
	egészségügyi szociális munka			62,8	83,3	90,4	83,9	97,5	89,5	100,0
	szociális munka és szociális gazdaság						85,5	89,3	92,6	95,5
	mesterszakok összesen		41,9	44,8	84,5	89,1	78,9	88,1	89,0	93,7

Forrás: az OH adatai alapján.

A szociális képzésekben részt vevő hallgatók száma 2001–2014 között (fő)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Összesen
Felsőfokú szakképzés				34	201	418	645	1046	1406	1554	1414	974	790	1137	9619
csecsemő- és gyermeknevelő-gondozó							119	563	1185	1130	1064	857	345	3	5266
csecsemő- és kisgyermeknevelő													194	561	755
csecsemő- és kisgyermeknevelő-gondozó				34	201	418	526	483	201	374	289	85	1		2612
közösségi-civil szervező									20	50	61	32	3		166
szociális és ifjúsági munka													74	80	154
szociális és ifjúsági munka-ifjúságsegítő													85	233	318
szociális és ifjúsági munka-szociális munka													88	260	348
Alapképzés						2820	4755	6323	7669	7463	7400	6508	4977	3967	51 882
csecsemő- és kisgyermeknevelő									33	480	843	1026	1002	1027	4411
felekezeti szociális munkás							18	14		38	60	50	55	66	301
szociális munka						1593	2673	3606	4334	3984	3644	2992	2156	1575	26 557
szociálpedagógia						1227	2064	2703	3302	2961	2853	2440	1764	1299	20 613
Egyetemi szakok	927	958	1048	1183	1230	1030	826	561	242	83	23	9	5	1	8126
szociális munkás	234	276	303	349	412	361	300	188	92	34	7	3	1		2560
szociálpolitikai	664	664	709	809	795	650	514	362	141	41	15	6	4	1	5375
szociálpolitikus-közgazdász						19	12	11	9	8	1				60
szociálpolitikus-közgazdász	29	18	36	25	23										131
Főiskolai szakok	9196	10 378	11 388	12 293	13 122	9932	6550	3579	706	205	65	38	13	4	77 469
általános szociális munkás	3514	4148	4497	4866	4759	3876	2123	1278	140	47	26	12	7	3	29 296
szociális munkás			412	465	992	389	501	90	31	16	5	9			2910
szociálpedagógus	5629	6180	6479	6962	7371	5667	3926	2211	535	142	34	17	6	1	45 160
zsidó közösségi szociális munkás szak	53														53
zsidó közösségi szociális munkás szervező		50													50
Mesterképzés							30	307	503	570	624	516	431	473	3454
egészségügyi szociális munka								157	243	180	126	103	74	64	947
közösségi és civil tanulmányok											24	38	39	54	155
szociális munka							30	108	149	212	228	170	119	140	1156

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Összesen
szociális munka és szociális gazdaság											49	59	51	55	214
szociálpolitika								42	111	178	197	146	148	160	982
Szakirányú továbbképzés	55	51	58	65	138	136	128	114	127	85	205	77	51	107	1397
alkalmazott szociális gerontológia									34	31	27	34	5	30	161
csecsemő- és kisgyermeknevelés gyakorlatvezető pedagógusa														10	10
igazságügyi szociális tanácsadó					56	54		13	11						134
interdiszciplináris közösségi munka														5	5
interprofesszionális közösségi munka											30				30
közösségi animátor											20	6			26
szociálgerontológia									7						7
szociális és közösségi terepgyakorlatok vezetése											34				34
szociális menedzser	55	51	58	55	72	82	118	101	75	54	44	36	46	62	909
szociális munka tereptanár											17	1			18
szociális terepgyakorlat-vezetés				10	10		10								30
vidékfejlesztő szociális munka											33				33
Végösszeg	10 178	11 387	12 494	13 575	14 691	14 336	12 934	11 930	10 653	9960	9731	8122	6267	5689	151 947

Forrás: az OH adatai alapján.

A szociális képzésekben végzettséget szerzett hallgatók száma 2001–2014 között (fő)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Összesen
Felsőfokú szakképzés						26	106	186	304	498	496	506	289	212	2623
csecsemő- és gyermeknevelő-gondozó													286	208	494
csecsemő- és kisgyermeknevelő													2		2
csecsemő- és kisgyermeknevelő-gondozó						26	106	186	304	498	496	487	1	4	2108
közösségi-civil szervező												19			19
Alapképzés									207	980	792	824	1067	1210	5080
csecsemő- és kisgyermeknevelő											2	65	190	191	448
felekezeti szociális munkás										3	6	2	4	5	20
szociális munkás									42	547	469	500	523	599	2680
szociálpedagógus									165	430	315	257	350	415	1932
Egyetemi szakok	213	208	210	207	224	270	233	226	187	151	63	16	10	8	2226
okleveles szociális munkás	47	30	28	67	53	66	69	84	70	58	21	8	6	3	610
okleveles szociálpolitikus	156	162	171	132	163	196	160	142	117	93	33	7	4	5	1541
okleveles szociálpolitikus-közgazdász	10	16	11	8	8	8	4			0	9	1			75
Főiskolai szakok	1296	1733	1893	1896	1967	2252	2273	2076	2117	506	185	91	190	112	18 587
általános szociális munkás	464	597	707	657	696	847	904	941	788	181	100	57	123	55	7117
szociális munkás				62	81	78	162		119	10					512
szociálpedagógus	826	1136	1180	1172	1180	1327	1201	1127	1204	315	85	34	67	57	10911
zsidó közösségi szociális munkás	6		6	5	10		6	8	6						47
Mesterképzés									11	112	117	161	176	143	720
okleveles egészségügyi szociális munkás										62	49	37	37	28	213
okleveles szociális gazdasági szakember													18	10	28
okleveles szociális munkás										31	42	53	66	52	244
okleveles szociálpolitikus										19	26	71	55	53	224
szociális munka									11						11
Szakirányú továbbképzés	1			20	23	46	54	89	53	82	59	142	63	11	643

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Összesen
alkalmazott szociális gerontológia										31	27	20			78
igazságügyi szociális tanácsadó							44	4		10					58
interprofesszionális közösségi munka												26			26
közösségi animátor												14			14
szociálgerontológia										7					7
szociálgerontológus													33	3	36
szociális és családsegítő lelki gondozó					23	1		32					2		58
szociális és közösségi terepgyakorlatok vezetése												27			27
szociális menedzser	1			20		35	10	44	53	34	32	15	28	8	280
szociális munka tereptanár												15			15
szociális terepgyakorlat-vezető						10		9							19
vidékfejlesztő szociális munka												25			25
Összesen	1510	1941	2103	2123	2214	2594	2666	2577	2879	2329	1712	1740	1795	1696	29 879

Forrás: az OH adatai alapján.

12. melléklet

A felsőoktatási képzőhelyeken 2015. szeptemberi kezdéssel meghirdetett szakok

Képzőhelyek/iskolák + ahol működik szociális és ifjúsági munka felsőoktatási szakképzés (FOSZK)	Alap (BA)-szakok	Mester (MA, MSc)-szakok	Szakirányú továbbképzések	Doktori iskolák
Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác +	szociálpedagógia			
DE Bölcsészettudományi Kar, Debrecen +	szociális munka	szociálpolitika	– gyermek- és ifjúságpolitikai referens – fejlesztéspolitikai szakreferens	szociológia – társadalom-politikai, neveléstudományi, pszichológiai
DE Egészségügyi Kar, Nyíregyháza +	szociális munka	– egészségügyi szociális munka – szociális munka-szociális gazdaság	– alkalmazott szociális gerontológus – interdiszciplináris közösségi munka – iskolai szociális munka – kisebbségi-esélyegyenlőségi tanácsadó – közösségi animátor – munkaerőpiaci tanácsadó – terepgyakorlat-vezetés	

DE Gyermeknevelési és Felnőttképzési Hajdúböszörmény + Kar,	szociálpedagógia		– általános és családügyi mediáció – gyermek- és ifjúságvédelmi tanácsadó – szociális menedzser	
ELTE TÁTK, Budapest	szociális munka	– szociális munka – szociálpolitika – közösségi-civil tanulmányok – kisebbségpolitika	– szociális minőség menedzser – szociális munka szuperviziója	szociológia- szociálpolitika
Eszterházy Károly Főiskola, Eger	szociálpedagógia		családkonzulens/ családterapeuta	
Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest +	szociális munka (Budapest, Nagykőrös)			
Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár +	szociális munka (Székesfehérvár, Budapest)			
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Miskolc +	szociális munka		szociális menedzser	
Nyíregyházi Főiskola Pedagógusképző Kar, Nyíregyháza +	szociálpedagógia			
NYME Benedek Elek Pedagógiai Kar, Sopron +	szociálpedagógia		szociális menedzser	
NYME Apáczai Csere János Kar, Győr +	szociálpedagógia		– szociális menedzser – szocioterápiás eljárások...	
Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem, Budapest	felekezeti szociális munkás			
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Budapest	szociálpedagógia		szociális menedzser	
PTE Bölcsészettudományi Kar, Pécs +	szociális munka	– szociális munka – szociálpolitika	– helyi szociálpolitika –komplex szociális szolgáltatások	szociológia
PTE Egészségtudományi Kar, Szombathely/Pécs +	szociális munka (Szombathely)	egészségügyi szociális munka (Pécs)	szociálgerontológia (Szombathely)	
PTE Illyés Gyula Kar, Szekszárd +	szociális munka		– szociális gazdasági menedzser – szociális gerontológia	
SE Egészségügyi, Közszolgálati Kar, Budapest		szociális munka	– mentálhigiénés lelki gondozó – mentálhigiénés szervezetfejlesztő	szociológia- neveléstudo- mány
SZIE Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógiai Kar, Jászberény +	szociális munka		vidékfejlesztő szociális munka	
SZIE Gazdasági, Agrár- és Egészségtudományi Kar, Gyula +	szociális munka		alkalmazott szociális gerontológia	
SZTE Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar, Szeged +	szociális munka	szociálpolitika	gyermek- és ifjúságvédelmi tanácsadó	
SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Szeged +	szociálpedagógia			
Széchenyi István Egyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Intézet, Győr +	szociális munka	közösségi/civil tanulmányok	– interprofesszionális közösségi munka – szociális és közösségi terepgyakorlatok vezetése	regionális tudományok
Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola, Veszprém +	szociális munka			
Wesley János Lelkészképző Főiskola, Budapest	szociális munka		– családkonzultáció/ családterapeuta – mediáció a segítő szakmában – utcai szociális munka	

			<ul style="list-style-type: none"> - szociális program tervezés - szociális munka traumatizált emberekkel - komplex művészeti terapeuta 	
--	--	--	--	--

Forrás: <http://www.felvi.hu> adatai nyomán.

13. melléklet

Az Apor Vilmos Katolikus Főiskolán (Vác) felvett interjú összefoglalója

Időpont: 2015. július 7.

Helyszín: Társadalomtudományi és Romológiai Tanszék

Interjúalany: Dr. habil. Sárkány Péter főiskolai tanár, tanszékvezető

Az interjút felvette: Goldmann Róbert

A képzés története

A szociálpedagógus-képzés 1995-ben indult még Zsámbékon. 2003-ban egy sajnálatos tűzeset után, melynek következtében az akkori főiskolai épület használhatatlanná vált, került át a képzés a jelenlegi helyére, Vácra. A 2005/2006-os tanévtől, hasonlóan a többi magyarországi képzéshez, itt is áttértek az új, bolognai rendszerű képzésre.

Fontos változás volt még a főiskola életében, hogy 2012-ben fontos szervezeti-szerkezeti átalakítások történtek, a korábbi intézetekre tagolódo struktúrát egy tanszéki rendszer váltotta. A szociálpedagógia korábbi „gazdája” a Romológia és Alkalmazott Társadalomtudományi Intézet két tanszékké alakult, Neveléstudományi és Pszichológiai, valamint Társadalomtudományi és Romológiai Tanszékre. Hivatalosan ki nem mondva, de a szociálpedagógus-képzés gazdája ez utóbbi lett.

A romológia 1994 óta van jelen a főiskola életében, ekkor alakult az országban először itt, ilyen tanszék. Ma már nincs önálló romológusképzés a főiskolán, de mind a szociálpedagógus-képzésben (itt specializációként), mind a tanító- és óvodapedagógus-képzésben fontos elem (cigány-roma nemzetiségi szakirányként).

Oktatói stáb

Az oktatói stáb gerincét a tanszék hét tanára alkotja. Ők fedik le a képzés tantárgyainak jelentős részét. Az intézményi SWOT-elemzés alapján az oktatói stáb erőssége a minősített oktatók kiemelkedően magas aránya, de egyben gyengeség a kis létszámú szakembergárda és az egyes speciális szaktudásokban megmutatkozó hiány. A tanszéken fontosnak tartják az oktatók gyakorlati területtel való élőbb kapcsolatát. Jelenleg a leterheltség mellett nem megoldható, hogy a főállásban tanítók, gyakorlati szakemberként is dolgozzanak a terepen. Jó lenne viszont, ha a rendszer rugalmasabb lenne, és a terepen dolgozó szakemberek akár tantárgyi felelősként is bevonhatók lennének a képzésekbe.

Hallgatók

A hallgatók száma az utóbbi években a kötelező emelt szintű érettségi bevezetésével drasztikusan visszaesett. Ennek következtében „minőségi” javulás azonban csak a rendkívül kis létszámú nappali

képzésben volt tapasztalható, a levelező képzésben nem (bár itt a mostani tanévben a kevés jelentkező miatt nem is indult képzés). Mindenképpen fontosnak tartanak, hogy legalább a levelező képzés esetében ne legyen kötelező feltétele a jelentkezésnek az emelt szintű érettségi, hiszen a képzési formára többnyire évekkal, akár évtizedekkel korábban érettségizettek jelentkeznek elsősorban, akiket egy emelt szintű érettségi letétele teljesen elriaszt a képzéstől.

Hallgatóik szinte az ország bármely részéből vannak, de a többség Budapest, Vác vonzáskörzetéből érkezett. Igazi versenytársuk a hallgatókért „vívott harcban” a Pázmányon folyó szociálpedagógus-képzés, amely az Esztergomból Budapestre költözéssel náluk előnyösebb helyzetbe került.

Becslésük szerint a hallgatók kb. fele választotta tudatosan ezt a szakot (ez a szak érdekelte, vagy úgy érezte, ide van reális esélye bekerülni), a többieknek ez a jellemzően pszichológia, gyógypedagógia szakok után bejelölt második, harmadik hely volt. A romológiai irányultság ellenére a felvettek között nem kiemelkedően magas a cigány hallgatók száma.

A hallgatók utánkövetését a Zsigmond Király Főiskolával közös konzorciumban végzik. A hallgatók elhelyezkedési esélye jónak mondható, de ebben valószínűleg nagy szerepet játszhat a szociális, gyermekjóléti/gyermekevédelmi területen tapasztalható magas fluktuáció.

Gyakorlati képzés

A gyakorlati képzés felépítése többlépcsős. A 2. félévben egy 2 napos gyakorlattal kezdődik, amely amolyan bevezető intézményi látogatás. Ezt a 3. félévtől rövid, kéthetes gyakorlatok követik feldolgozó órákkal. Az elsőt kötelezően családsegítő és gyermekjóléti szolgálatnál, a másodikat egy szabadon választott szakellátási intézménynél, a harmadik rövid gyakorlatot a specializáció szerinti szakterületen, míg a negyediket a szociális igazgatás (elsősorban járási hivatalok) területén kell eltölteni. Az intenzív gyakorlat az utolsó félévben van. A hallgatók többnyire egyénileg vesznek részt ezen, de például az igazgatásszervezés területén töltött gyakorlat csoportos.

Elsősorban a bejáratott saját terephelyeikre, tereptanáraikhoz küldik a hallgatókat. Korábban a tanszéknek volt külön terepkoordinátora, de amióta csökkent a hallgatói létszám, az intenzív kapcsolatot a terephelyekkel, tereptanárokkal már máshogy is meg tudják oldani.

Jegyzetek, oktatási segédletek, publikációk

A képzőhely erőssége közé tartozik a publikációk, tananyagfejlesztések magas száma. Jegyzeteiket más pedagógusképző főiskolákon is használják. A tananyagaikat elsősorban más képzések (tanító, óvodapedagógus stb.) részére készítik, mert fontos célnak tartják, hogy a szociálpedagógia és tágabb értelemben véve a szociális elem beépüljön más képzések rendszerébe is.

A főiskola kezdeményezésére és gondozásában 2013-ban elindult a Szociálpedagógia című folyóirat, amely a szociálpedagógia elméleti, módszertani, oktatási és gyakorlati problémáinak elemzésére vállalkozik, és évente négy (két összevont) tematikus számban jelenik meg.

A főiskola maga igen aktív szerepet kapott a TÁMOP 5.4.10-12 (Szociális képzések rendszerének modernizációja) programban, de ez a tanszék szinte alig érintette.

Egyéb szociális képzések, specializációk

A főiskola két akkreditált felsőfokú szakképzéssel is rendelkezik. A csecsemő- és kisgyermeknevelő képzés inkább az óvodapedagógus-képzés égisze alatt valósul meg, de a tanszék is betanít a képzésbe. A szociális és ifjúsági munka (szociális munka szakirány) FOSZK elsősorban a szociálpedagógus-képzéshez kapcsolódna, de kellő számú jelentkező híján ezt a képzést nem tudták elindítani.

A szociálpedagógus-képzésben jelenleg két specializációs lehetőség van. A már korábban említett romológia (roma közösségek integrációs problémái) mellett a szabadidős és prevenció foglalkozások szervezése.

A képzés kritikus pontjai

A duális képzési rendszer. Bár mint gyakorlatorientált képzés, lenne bizonyos fokú létjogosultsága, és mint ilyen, akár üdvözlendő is lehetne, de ezt úgy megcsinálni, mint ahogy az agrár-, gazdasági, mérnökképzések területén megvalósul, nem lehet itt, és ezért mindenképpen veszélyes lehet a képzésekre. Ha a duális képzésre való átalakulás csak azt jelentené, hogy a jelenleg is hangsúlyos gyakorlati képzés jobban menedzselhető, megfizethető lenne, akkor akár támogatni is tudnák.

A másik kritikus pont a korábban is már említett felvételi rendszer. Egyrészt meg kellene szüntetni a kötelező emelt szintű érettségit mint felvételi követelményt (a levelező szakokon mindenképpen), másrészt jó lenne valamilyen alkalmassági vizsgálat is.

A szociálpedagógia, akárcsak a többi szociális képzés, elsősorban a társadalmilag hátrányos területekre, csoportokra fókuszál. Ennek nyilván a továbbiakban is hangsúlyosnak kell lennie, de emellett mindenképpen nyitni kellene egy szélesebb spektrum felé is. Ne szorítsák be a szociális képzések magukat csak erre a területre, ez sem a képzések, sem a végzett szakemberek presztízsének nem használ. Egy nyitással vonzóbbá lehetne tenni a pályát, a végzetek életpálya-kilátásait.

14. melléklet

A Debreceni Egyetem Egészségügyi Karán (Nyíregyháza) felvett interjú összefoglalója

Az interjú időpontja: 2015. június 26.

Az interjú helyszíne: Szociális Munka Tanszék

Interjúalany: Dr. Szoboszlai Katalin tanszékvezető

Az interjút felvette: Balogh Erzsébet

A képzésről

Nyíregyházán, a DE EK-n 1990-ben indult el a képzés.

1990 szeptemberében elkezdődött a képzés nappali tagozaton, és 1996-ban jött be az első levelező tagozatos évfolyam, még kis létszámban, addig nappali és levelező tagozaton 30-30 fővel folyt a képzés.

Az 1990-es évek vége felé trendként jelent meg itt nálunk a szociálmunkás-képzésben, hogy nagyobb létszámmal indítsunk évfolyamokat mind nappali, mind levelező tagozaton. Nappali tagozaton 50 főig mentünk fel, levelező tagozaton nemcsak a létszám, hanem a bázis kiszélesedett, hiszen a nyíregyházi képzési hely mellett még másik három is működött, Salgótarjánban, Miskolcon és Békéscsabán.

A 2010 utáni időszakban, amikor az erőteljes központi állami szabályozás beindult a felsőoktatási bemenetel tekintve, következképp a szociális munka alapszakon, nappali tagozaton 10–12 főre redukálódott a hallgatói létszám, és levelező tagozaton is 20 fős körüli létszámot tudtunk magunknak

a 2010-es évek elején. Aztán jött a felsőoktatási szakképzés rendszere, ami lehetőséget teremtett arra, hogy a szociális és ifjúsági munka területén képzést nyújtsunk. Ami igazán motiválta a mi karunkat és a karunk vezetését és nyilván a képzési felelősöket ebbe az irányba, hogy az majd hallgatói utánpótlást jelent a szociális munka alapszak számára.

A képzők közötti polémiában, hogy generalista vagy specialista képzésre van szükség a szociális munka területén, mi oda tettük a hangsúlyt, hogy a mesterképzés területén mi speciális képzést akarunk indítani. Így jött először az egészségügyi szociális munka, ami az első unikális képzésünk (az első Magyarországon), és később a szociális munka és szociális gazdaság (első nemzetközi – joint – képzés Magyarországon), ami a második unikális képzésünk.

2006-ban, mikor jött a bolognai rendszer, ami a képzés átdolgozásával járt együtt, rögtön az a stratégia fogalmazódott meg, hogy az alapképzésnek Nyíregyházán kell maradnia. Így a szakfelelősség az EK-n maradt, hiszen a BTK minősített oktatói a hagyományos egyetemi képzések szakfelelősei voltak (szociológia, szociálpolitika).

A szakfelelősség a DE EK-n maradt, úgy, hogy mi készítettük el a szociális munka alapszaknak a tantervét, amelynek véglegesítése a BTK-val közösen történt. Így volt ez a FOSZK esetében is, a véglegesítésben itt már a GYFK is részt vett.

Ez a folyamatos képzésfejlesztés az elmúlt 25 évben mindig napirenden volt, nyilván ha nem is minden évben fejlesztettünk valamit, de bizonyos időszakokban ez nagyobb lendületet kapott. Hol a jogszabályi változások mentén, hol pedig a saját ötletünkből kifolyólag, folyamatosan dolgoztunk azon, hogy a képzéseink egyre jobbak legyenek, egyre többet nyújtsanak, egyre több lehetősége legyen a hallgatóknak.

Mi már a kezdetek óta praxisalapú képzést kívánunk megvalósítani. Nagyon fontosak az elméleti tantárgyak és elméleti ismeretkörök, de ehhez folyamatosan becsatlakoztatjuk a gyakorlatot. Nálunk a képzés minden egyes félévében van gyakorlati oktatás, és a gyakorlati képzést úgy alakítottuk ki, hogy legyen annak egy alapozó, egy elmélyítő és egy integráló szintje, és az elmélettel csatlakozunk a gyakorlathoz és a gyakorlati tudásokkal folyamatosan visszacsatlakozunk az elmélethez. Ez a mi praxisalapú képzésünknek a lényege.

Oktatók

Csak olyan szakemberek tanítanak nálunk elméleti tantárgyakat, akiknek van közükhöz a gyakorlathoz. Ez szinte teljes mértékben igaz a szociálmunka-oktatókra, de más tudományterületek oktatóira is, ha főállású oktatókról van szó. Van közükhöz a szociális munka egyes területeihez, ha a jogász kollégámat veszem, ő például civilszervezetekhez kapcsolódik, ott lát el jogi tanácsadást, ha a szociológus kollégákat nézem, egyrészt a kutatásaik viszik be őket a szociális munka gyakorlati területeire, másrészt pedig akár ők maguk is civilszervezetben tevékenykednek. Gyakorlatilag minden főállású kollégának van kapcsolata a gyakorlathoz. A Szociális Munka Tanszéken 5 oktató van: 1 fő általános szociális munkás – okleveles szociális munkás (PhD-val rendelkező docens), 1 fő szociológus (PhD-val rendelkező adjunktus, 2015. szeptembertől docens), 1 fő általános szociális munkás – szociálpolitikus (PhD abszolvált tanársegéd), 1 fő általános szociális munkás – szociálpolitikus – egészségügyi szociális

munkás (PhD-hallgató tanársegéd – gyakornok) és 1 fő szociálpedagógus – okleveles szociális munkás – szociálgerontológus (mestertanár).

Ezenkívül még főállású oktatóink: 2 fő szociológus, 2 fő szociálpolitikus – szociológus, 1 fő általános szociális munkás – szociológus, 1 fő szociológus – közgazdász, 1 fő általános szociális munkás – okleveles szociális munkás, 1 fő pedagógus, 1 fő egészségügyi szakoktató, 1 fő orvos, 1 fő jogász, 5 fő pszichológus. Közülük: 11 fő rendelkezik PhD-val, 4 fő PhD-abszolutóriummal. Van még 2 fő egyéb közalkalmazotti jogviszonyban foglalkoztatott jogásznak, 1 fő PhD-val, 1 fő PhD-abszolutóriummal rendelkezik.

Terepintézmények, tereptanárok

Jelenleg 58 intézménnyel van együttműködési megállapodásunk, volt már több is, pl. amikor nagyobb létszámú hallgatónk volt, több mint 200 intézménnyel volt együttműködési megállapodásunk, kapcsolatunk a terepgyakorlatokon. Nyilván ez a hallgatói létszámoknak és a képzési igényeknek megfelelően változott. Képzési igényeken azt értem, hogy mit és hogyan tanítunk, és hogy hol, miként kívánjuk a képzési gyakorlaton kielégíteni a hallgatói igényeket, nagyon fontos, hogy ezek összhangba kerüljenek.

Tereptanáraink választásánál alapelvünk, hogy szociálismunkás-végzettséggel és minimum hároméves szakmai gyakorlattal rendelkezzenek. Kezdetben azok a szakemberek voltak a tereptanáraink, akik rendelkeztek valamilyen pedagógiai érzékenységgel és kliensközeli voltak. Jellemzően ők voltak a családsegítő családgyógyógyók, akik szívesen bekapcsolódtak a képzésünkbe.

Mi még fizetünk a tereptanároknak tereptanári díjat, de nyilván korántsem tudjuk megbecsülni ezzel a díjjal a munkájukat. Legalább két formája van annak, hogy közösen beszéljünk a tereptanárokkal. Az egyik, hogy az intenzív szakmai gyakorlat előtt van egy „felkészítőnk”, amikor is kifejezetten arra a gyakorlatra gondolva beszéljük végig azt, hogy hogyan mennek majd a hallgatók gyakorlatra. A másik, amit bevezettünk: ez a tereptanár-műhely, amely lehetőség, hogy közösen gondolkodjunk, ami rendszeres lehetőséget biztosít a találkozásra, és időnként vannak tereptanárképzéseink, amelyek a legintenzívebb lehetőséget jelentik a közös gondolkodásra. Nálunk az összefüggő szakmai gyakorlatnál az a főállású oktató, aki a képzésben felelős a hallgató gyakorlatáért, kéthetente ott van a terepen és leül a tereptanárral és a hallgatóval, és együtt végiggondolják annak az időszaknak a gyakorlatát. Az oktató az egész félév során folyamatosan kapcsolatot tart, így nekünk sokféle módunk, lehetőségünk van arra, hogy a tereptanárokkal kapcsolatban legyünk, munkakapcsolatban legyünk és közösen alakítsuk a hallgató gyakorlatát. A terepintézményeinket egyébként is külön jelképesen jutalmazzuk. Elismerő oklevelet szoktunk nekik adományozni, és ezek nyilvánosság elé kerülnek.

A Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karán (Sopron) felvett interjú összefoglalója

Az interjú felvétele: 2015. július 2.

Helyszíne: a Benedek Elek Pedagógiai Kar épülete

Az interjúban részt vettek: a NYME Benedek Elek Pedagógiai Kar Szociálpedagógia Tanszék (Sopron) és a NYME Apáczai Csere János Kar Szociálpedagógiai Intézeti Tanszék (Győr) képviselői, továbbá a Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok Intézetének igazgatója.

Az interjút felvette: Dr. Puli Edit

A képzőintézmény vezetésének döntése értelmében készült két SWOT-analízis (szociális és ifjúsági munka FOSZK és szociálpedagógia alapképzés), azokat az interjú felvétele előtt átbeszéltük, kiegészítettük, ennek nyomán igen értékes analízisek születtek. A vezetés döntése volt az is, hogy a két képzőhelyhez képest egy mélyinterjú szülessen, vagyis a soproni és győri képzésekről egy szakértői vélemény kerüljön a vizsgálati anyagba. Az interjú pozitív hangulatát mindvégig nyitottsággal, őszinteséggel párosuló kemény és korrekt kritikai reflexivitás jellemezte. A pedagógia-tudományterület sajátosságai a szociálisoz való viszonyban végig érezhetőek voltak (szemlélet, megfogalmazás stb.), de ezek inkább a nem pedagógiai irányultságú szociális képzésekkel való összeegyeztethetőségre koncentráltak.

Sajátosságok, a képzőintézmény filozófiája:

- az indulástól kezdődően mintaszerű szociálpedagógia-képzési modell országos viszonylatban;
- ami az elmélet és a gyakorlat napi szintű kapcsolatában gyökerezik, hiszen az oktatók a gyakorlatban és a gyakorlatnak is megfelelnek;
- vagyis látják és tudják a napi képzési szükségleteket;
- és mindezt egyeztetni képesek az elméleti háttérrel;
- mindez pozitív önértékelést eredményez;
- a „Jóban vagyunk!” érzésében és alakításában az oktatói személyiség és tudás kiegyenlítődik, valódi oktatói közösség működik;
- amelyhez természetesen a finanszírozási nehézségek áthidalására szakértői pályázati koordinációs tevékenység is kapcsolódik;
- ennek eredményei például az országos szinten is elismert tankönyvek;
- a diákok korán bevonódnak az elvárások, követelmények teljesítésébe, mert a követelményrendszer minden képzésben követhető, jól strukturált;
- a gyakorlati útmutatók példaértékűek, részletes és tisztán érthető szempontsorról „felszereltek” (gyakorlati naplók);
- a modulrendszerű képzés az alapszakon: bevált képzési forma és erősség;
- van kitartás a mesterképzési szint fejlesztésére, de nagyon nehéz az akkreditációs követelményeknek megfelelni;
- a diákok nem „diplomahalmozók”, a lehetőséget látják a továbbtanulásban;
- az intézmény az iskolák közötti konkurenciaharc helyett a műhelyharcokat látná hatékonyabbnak a szociálpedagógia-képzés fejlesztése érdekében.
- Hallgatók rekrutációja, munkaerőpiaci elhelyezkedés, beválás:

- az intézmény az alumni rendszerben követéssel tájékozódik az elhelyezkedésekről, ebből az látszik, hogy aki el akar helyezkedni, az el tud helyezkedni 1 éven belül, aki viszont nem, az első körben pénzt keres, vagyis nem a szakmában dolgozik;
- a toborzás egyetemi központi tájékoztatással történik, minden középiskolában, ezt erősíti az Educatio kiállításon való rendszeres részvétel, a folyamatos roadshow-k, a 2 nyílt nap;
- általános tapasztalat, hogy az „első helyes” jelentkezőknek családi indukciójuk van, egy családból néha több családtag is ezt az intézményt választja, nem jellemző a „terápiás célú” jelentkezés, viszont a speciális tudatosság a szak választásában igen: a bűnmegelőzésben, büntetés-végrehajtásban érdekeltek például mindig nagyfokú tudatossággal jönnek, de nagy valószínűséggel itt fognak tanulni az Erzsébet-program önkéntesei vagy a gyermekvédelmi szakellátásból kikerülők is, éppen a megtapasztalt intézményes ellátás javításának szándékával;
- a szociálpedagógia alapképzésből kikerülők tudják, mire vállalkoznak, amikor mesterszakra jelentkeznek.

Oktatói stáb, tereptanári kör, továbbképzés:

- a belső oktatók 67%-a minősített, a tudományos tevékenységek folyamatosak egyetemen belül (Benedek Top kutatás és publikáció) és azon kívül is, különös figyelemmel gondozzák az MTMT-rendszert;
- a tereptanárok szociálpedagógus-végzettségűek, a velük való képzési együttműködés napi szintű, a „közös, együtt dolgozni” elve alapján;
- az óraadó oktatók között címzetes besorolásúak is megtalálhatóak.

Képzésfejlesztési projektek, azok termékei:

- a tananyag fejlesztésének fontos mérföldköve a modulrendszerű képzés kidolgozása volt, ennek termékei elektronikusan is elérhetőek;
- az oktatók egy része együttműködött az NCSSZI-vel is egyes tananyagrészek ki-, illetve átdolgozásában;
- egyes folyóiratok (Szociálpedagógia, Benedek, Képzés és Gyakorlat) szintén részei a képzésfejlesztésnek;
- jó az együttműködés és tapasztalatcsere a hazai (a szociálpedagógia ernyőszervezetei) és nemzetközi intézményekkel (Erasmus+ hallgatói és oktatói mobilitások magas száma, a müncheni pedagógiai akadémia, a Grazi Egyetem vagy éppen terepintézmények [Caritas]), szervezetekkel, ezek bekerülnek a releváns stúdiumok tematikáiba is közvetlenül.

Oktatási-képzési szakanyagok, elérhetőségük:

- a TÁMOP egyes projektjeiből készült szakanyagok elérhetőek, ezeket igyekeznek fenntartható állapotban tartani, vagyis korszerűsíteni, de ez nehéz feladat;
- a Szociálpedagógia Szakkollégium szakanyagai is hozzáférhetőek, jó bázisai az oktatásnak, tanulásnak;
- a tanszék oktatói most sajátítják el a webtárolás folyamatait, ez nagy kihívás, de egyben hasznos szakanyag tárolására ad lehetőséget.

Kutatások, szakdolgozatok, TMDK, OTDK:

- aktuálisan 11 diák szerepelhetett volna a közelmúltban OTDK-n, ebből 7 diák szociálpedagógus szakon tanul (!);
- a TDK és OTDK finanszírozási nehézségei miatt azonban maradtak itthon diákok [kb. 35 ezer Ft egy OTDK-részvétel költsége (!)] – a pályázatok későn íródnak ki, nehezen követhetőek, és sajnos nem adnak időben, tervezhetően támogatást az országos megmérettetéshez;
- a TMDK-tevékenység támogatása erősen oktatófüggő, de a résztvevők motiváltságára és számára az alacsonyabb diáklétszám mellett (14 és 17 fő az alapszakon) nincsen panasz;
- hetente és pályázati pénzből működtethető a szakkollégium, amely kutatásoknak, szakdolgozatoknak, TMDK-tevékenységnek, kutatás-módszertani továbbképzéseknek is gazdája;
- jelentős a diákok önkéntes munkája is, amelyet ma már nem a kreditbeszámítás miatt végeznek (helyi rendezvényeken látnak el segítő tevékenységeket), ezekből nemegyszer készülnek magas színvonalú dolgozatok.

Kapcsolatrendszer:

- szoros a városok (Győr–Sopron) szociális intézményeivel, gyakorlati intézményi háttérként;
- személyfüggő a felsőoktatási intézményekkel (feszültségek, együttműködési nehézségek, konkurenciaharc stb.);
- nehézkes is a földrajzi távolságok miatt, mert nincs finanszírozási lehetőség erre, és a Budapest-központúság változatlanul jelentős;
- tudományos és szakmai konferenciákon rendszeres a jelenlét, ezeken tovább építhetőek kapcsolatok;
- az Iskolaszövetségnek tagja az intézmény;
- és a szociális munkára képző intézményekkel is élő kapcsolatok vannak: a konkurenciaharc itt is érezhető, alapvető elvárás lenne tisztázni a két szak specifikumait.

Fejlesztési tervek:

- a képzőintézmény alapvető célja a jelenlegi képzési struktúra megtartása, a képzési utak fenntarthatóságának biztosítása, vagyis a képzési folyamat egészének mint képzési rendszernek a „tartósítása”;
- a képzőhely a szociális szakvizsgáztatásban 25 éves tapasztalattal rendelkezik, ezt mindenképpen feladatának tekinti a továbbiakban is a szociális szakemberek vezetőképzésében tud partner lenni, mert tarthatatlan az a mai helyzet, hogy szociális menedzserként tapasztalatok nélküli fiatalok kerülnek vezető beosztásba – a vezetői mibenlét „agy+tapasztalat együttese”, és ehhez a képzési struktúrájának is alkalmazkodnia kell.

A képzés kritikus pontjai:

- az emelt szintű érettségi, mint a bejutás feltétele, alapjaiban lehetetleníti el az alapszakokra való bekerülést;
- a képzés helyének lecövekelése, Sopron vagy Győr érdekeltségeinek tekintetében az integrációs törekvések átgondoltsága;
- a felmenő rendszer (FOSZK-tól PhD-ig) érvényesülésének kérdésessége (a FOSZK szerepének bizonytalanságai, az alapszakok profiljai, mesterszak-lehetőségek, kevés PhD-lehetőség);
- a szociális munka és a szociálpedagógia megegyezésének hiánya.

Üzenetek a jogalkotók felé:

- a segítségre szorulóknak száma növekszik, ebben a gyermekek, fiatalok célcsoportja különös figyelmet igényel;
- mert a fenntartható világ elemeinek megtartásában az ember és kapcsolatainak központi szerepet játszanak;
- szakértő támogatásuk elemi feladat, így a szakemberek számát nem csökkenteni, hanem a hatékonyság növelése érdekében bizonyos határokon belül növelni szükséges;
- hiszen a kevesebb szakember sokkal hamarabb „kiég”;
- aminek feloldásában a felsőoktatás a képzéseken keresztül tud segítséget nyújtani, minőségi (szakemberek tudása, készségei, eszközei, módszerei) és mennyiségi (szakemberek száma, specializációk stb.) oldalon is;
- a megújulási képesség a szociális szakemberek alapvető kihívása, ebben a szociálpedagógiának kulcsszerepe kell hogy legyen;
- elengedhetetlen, hogy a munkáltatók tisztában legyenek a különböző képzési szintek tartalmával, kompetenciáikkal, különben nem tudnak majd mit kezdeni a szociális képzésekből kilépőkkel;
- kell a foglalkoztatási spektrum a munkáltatóknak, hogy tudják: mely képzést mire használhatják, ellenkező esetben összekeverednek, átterhelődnek a kompetenciák, így a segítő tevékenység ott fog ellehetetlenülni, ahol a leginkább hatnia kellene;
- mindehhez szükséges a széles felsőoktatási képzési spektrum (szintek egymásra épülése), a rendszer alapos átgondolása, az információk eljuttatása, vagyis egy átmenet (idő a kidolgozásra, alkalmazásra, tapasztalatokra) a képzésben és a munkaerőpiacon is.

16. melléklet

A Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán felvett interjú összefoglalója

Interjú felvétele: 2015. június 15.

Az interjú helyszíne: Társadalmi Kapcsolatok Intézete, Közösségi és Szociális Tanulmányok Tanszék

Az interjúban részt vett: Bogárné dr. Erdős Márta tanszékvezető

Az interjút felvette: Dr. Szöllősi Gábor

A képzések beindulása

A Pécsi Tudományegyetem jogelődjén, a Janus Pannonius Tudományegyetemen 1991-ben került sor a szociálpolitikus egyetemi szak indítására. A szociálmunkás-képzés előbb főiskolai szinten, majd egyetemi szinten folyt. A bolognai rendszer bevezetése után a képzés osztott képzésekként, tehát szociális munka BA-, szociális munka MA-, szociálpolitika MA-szakok keretében folytatódott.

A képzőhely jelenleg a következő képzéseknek gazdája, illetve résztvevője:

- szociális és ifjúsági munka FOSZK,
- szociális munka alapszak,
- szociális munka mesterszak,
- szociálpolitika mesterszak,
- egészségügyi szociális munka mesterszak (szakgazda a PTE ETK),
- szakirányú továbbképzés,
- szociális szakemberek szakmai továbbképzései.

A képzések filozófiája, szakmai szemlélete, küldetésnyilatkozata

A pécsi képzőhely az egyes szakok indításakor megfogalmazta azok képzési filozófiáját, ennél fontosabb azonban az, hogy a folyamatos munka során a képző stáb és a hallgatók milyen filozófia alapján vesznek részt a képzésben.

Központi helyet foglal el a tanszék által művelt szakok esetében a szociális munkára vonatkozó felfogás (noha az egyes szakok, például a szociálpolitika szak esetében eltérőek a prioritások). A tanszék hagyományait követve a szociális munkát illetően az a képzési filozófia fogalmazható meg, miszerint a szociális munka feladata az embert képessé és erőssé tevő kontextusok megteremtése, mégpedig az adott személyes és társadalmi környezetben. A szociális munkásnak nemcsak az embert, hanem a környezetet is látnia kell, és képesnek kell lennie arra, hogy megválassza azt a pontot, ahol az adott helyzetben a leginkább adekvát a beavatkozás.

A szociálismunka-alapképzésben a képzési program egésze e köré a filozófia köré szerveződik; ugyanakkor a program moduláris szerkezete, a hallgatók és az oktatók autonómiája és más tényezők befolyásolják ennek a képzési filozófiának a megvalósulási módját.

Szakmai szemléletünk az egyes szakok esetében eltérő módon érvényesül. A szociális munka alapszak esetében a leginkább magától értetődő ennek a szemléletnek az alkalmazása.

A FOSZK kényszerpálya volt az egyetem számára, amelynek feltételeit nem tisztázták annak megindítása előtt. A tapasztalatok egyelőre azt igazolják, hogy nem egyértelmű az ebben a képzési formában végzők szakmaisága, és várhatóan nehézségek fognak felmerülni az alapszakon való továbbtanulásuk során is.

Az alap- és mesterszak közötti viszony kialakításával a képzőhelynek nem voltak problémái. A mesterszakok minőségi többlete elsősorban az, hogy a végzettek képesek a szakmai problémák leírására, azoknak tudományos logika alkalmazásával történő megvizsgálására. A mesterképzési szakok elsősorban a magasabb szintű kompetenciák megszerzésének a terepei, és csak másodlagosan szolgálják az egy-egy speciális szakterületen való elmélyedést. A szakterületi specializáció adekvát területe nem a mesterképzési szak, hanem a szakirányú továbbképzési szak.

Főbb eredmények, hatások

A hazai szociális képzések között a pécsi képzőhely több szakmai, illetve tudományos iránynak a képviselője. Ezek között említendő:

- a szociális munka pszichoterápiás szemlélete;
- a posztmodern szociális munka olyan irányai, mint a narratív, illetve konstrukcionista irányok;
- az addiktológia komplex megközelítési módjai;
- kapcsolódások a közösségi munka irányában;
- az értékelő kutatások alkalmazása a szociális munkában.

A pécsi képzőhely a kétirányú nyomáshoz igazodva, időnként komoly erőfeszítések révén, képes megfelelő színvonalon biztosítani mind az akadémiai, mind a szakmai igényeknek való megfelelést.

A „gyakorlat versus elefántcsonttorony” dilemma számunkra nem a saját beállítódásunk miatt jelent valódi kérdést, hanem a környezet kényszerei miatt. Egyszerre érvényesülnek az egyetemekre jellemző akadémiai kényszerek és a szociális képzésekre jellemző szakmai-gyakorlati igények. A szakmával a kapcsolat korábban sokkal jobb volt, amíg a finanszírozás ezt lehetővé tette. A tanszék szakmai „holdudvarát” nagyobbrészt fel kellett adni források hiányában.

- Külföldi normák szerint elvárható lenne, hogy az oktatói stáb tagjai periodikusan részt vegyenek a szakma gyakorlatában; ennek feltételei Magyarországon nem adóttak.
- Szükség lenne arra, hogy gyakorlati szakemberek részt vegyenek az oktatómunkában; ezt finanszírozási és adminisztratív akadályok gátolják.
- A terepgyakorlat központilag kialakított normái rendkívül bizonytalan helyzetet teremtettek a szociális képzések gyakorlata terén, így a terepintézmények szívességén múlik a gyakorlat.

Eredményeinket a hazai és külföldi szociális képzésekhez viszonyítva színvonalas képzőhelynek tartjuk magunkat. Különösen fontos, hogy a külföldi képzéseken mérjük le magunkat; ezt külföldi oktatók és hallgatók visszajelzései, kutatások és nemzetközi kapcsolatok jelzései alapján tudjuk megtenni.

Tanterv, képzőprogramok

A pécsi képzőhely programjai megfelelnek a MAB követelményeinek és a szakmai közösség kialakult szokásainak. Ugyanakkor komoly gátak nehezítik az építkezést. A világ megy a multi- és a transzdiszciplinaritás felé, a hazai és helyi felsőoktatás kontextusa ezt nem támogatja. Márpedig a szociális képzésben az a megfelelő kiindulópont, hogy úgy kell tanítani, ahogyan a szakembernek a munkája során majd össze kell raknia a részeket. A képzések szervezőire komoly teherként nehezedik a hazai felsőoktatás diszciplináris szerkezete, illetve az a sajátos matematika, mely az akkreditációhoz szükséges. Programjaink a lehetőségek között kellően korszerűek. Még korszerűbbek lennének, ha szerkezetében és tartalmában nem lenne ilyen szétaprózott a képzés. Meg kell jegyeznünk, hogy a kényszerek ellenére elmozdultunk a moduláris szerkezet felé, melyhez jelentősen hozzájárult a tanszék által teljesített TÁMOP projekt.

Oktatói kar

A pécsi képzőhelyen rendelkezésre áll egy felkészült, színvonalas oktatói csapat, akik képesek csatlakozni a szakterület legkorszerűbb áramlataihoz. Ennek az állapotnak a folyamatos fenntartása rendkívüli erőfeszítéseket igényel.

- Nehéz egy kis létszámú stáb esetében kiegyensúlyozni a rutinos és a fiatal oktatók arányát (vö. tudományos fokozat, tantárgyfelelősi megbízatás stb.).
- Nehéz rendszeresen gondoskodni olyan kollégákról, akik friss szakmai tapasztalatokkal rendelkeznek.
- Nem mentes a gondoktól az sem, hogy milyen modulok esetében vonhatjuk be az egyetem más oktatóit (tekintettel a szociális képzés sajátos igényeire).

Alapvető és általános gondként említhető, hogy az egyetemi előmenetel mechanizmusai az akadémiai követelményeket (a tudományos diszciplínán belüli teljesítményeket) preferálják, nem pedig a szociális munka sajátosságainak megfelelő követelményeket.

Képzési metodika

A képzőhely hangsúlyt fektet a kompetenciák fejlesztésére és a korszerű oktatási módszerekre. Ebben a bolognai rendszerből fakadó általános kényszereken túl közrejátszik a tanszék tagjainak tudományos-szakmai orientációja, valamint a tanszék által teljesített képzésfejlesztési projekt eredményei.

A képzési programok természetesen megfogalmazzák a fejlesztendő kompetenciákat és az azokhoz kapcsolódó módszereket. Ez azonban nemcsak a programokon, hanem az oktatók és a hallgatók beállítódásán is múlik.

Az oktatói stáb nagyobb része képes és hajlandó a módszerek felülvizsgálatára és megváltoztatására. A fiatalabb kollégák általában nagyon bátran kísérleteznek korszerű módszerekkel, az idősebb kollégák egy része kevésbé hajlandó erre. Figyelemre méltó az is, hogy a középiskolából kikerülő hallgatók kevésbé szocializálódtak az önálló munkára, a kooperációra, a saját tanulásukra való reflexióra.

Képzéseink egészére elmondható, hogy gyakorlatorientáltak; továbbá a képzések számos moduljában korszerű tanulásirányítási módszerek kerülnek alkalmazásra (pl. narratív, reflektív, problémaorientált stb.).

A hallgatók rekrutációja

A felsőoktatás egészét érintő változások közepette, mely számos szociális képzőhelyet végzetesen érintett, a pécsi képzőhely folyamatosan képes működtetni a szakjait. A pécsi képzés egyik nagy erőforrása az ide jelentkezők erős motivációja, amely előnyösen befolyásolja a képzést.

A végzetek elhelyezkedési mutatói jók, az alapképzés hallgatóinak egy része már a terepgyakorlat során „elkel”. Mivel Pécsen sok terepgyakorlati hely van, a legjobb szakembernek ígérkező hallgatók Pécsen kapnak álláslehetőséget. Tendencia az is, hogy sokan vállalnak külföldön állást.

A mesterszakos képzésekbe döntően olyanok jelentkeznek, akik már jelentősebb szakmai gyakorlattal rendelkeznek a szociális területen. Jellemző az is, hogy vezető beosztásban lévők vagy kinevezésükre várók iratkoznak be a mesterszakokra (szociálpolitikára és szociális munkára) a szakmai és a vezetői kompetenciáik megerősítése érdekében. A végzetek bevalásáról pozitív visszajelzések érkeznek; minden szak esetében.

A képzések kritikus pontjai

A pécsi képzőhely hasonló nehézségekkel kénytelen megbirkózni, mint a többi hazai szociális képzőhely; a komplex környezetben a pécsi képzés sikeresen, bár olykor nagy áldozatok árán oldja meg ezeket.

Néhány jelentősebb probléma:

- A felsőoktatás és a szociális szféra hektikus változásai lehetetlenné teszik a tervezést.
- A felsőoktatás tartalmi jellegű szabályozói (lásd kkk és akkreditációs szabályok) nagy teret adnak a tudományterülethez kapcsolódó előírásoknak, és rendkívül keveset a szociális szakmával kapcsolatos sajátos feltételeknek.
- A szociális képzések esszenciális eleme a gyakorlat, ugyanakkor a terepgyakorlattal összefüggő kormányzati szabályok alkalmazhatatlanok a szociális képzések terepgyakorlatai esetében. (Ki kell mondani, hogy a közszolgáltatás számára képző szakokon elkülönített költségvetési források lennének szükségesek a terepgyakorlat finanszírozására.)
- A felvételi szabályok szigorítása (emelt szintű érettségi, nyelvvizsga) pozitív hatást gyakorolhatnak a felvettek tanulmányi színvonalára, de gátolják a szociálisan érzékeny fiatalok bejutását a szociális szakokra.
- A szociális képzések gyengén ellátottak tankönyvekkel, oktatási segédanyagokkal. Hiányzik a megfelelő anyagi ösztönzés, továbbá szerzői jogi tisztázatlanságok gátolják az anyagok elkészítését.

A képzőhely innovációi, képzésfejlesztési tervei

A szociális képzések külső feltételei meglehetősen képlékenyek, melyek nehezítik a tudatos, távlati tervezést. Ugyanakkor a pécsi képzőhely folyamatosan foglalkozik a képzések megújításával. Úgy lehet fogalmazni, hogy állandóan vannak a fejünkben átfogó fejlesztési irányok és kisebb fejlesztési ötletek. A fejlesztéshez azonban többnyire ki kell várni a megfelelő alkalmat, például a forrást.

A pécsi tanszék – a már vázolt eredményekre alapozva – számos fejlesztést tervez, hogy kedvező körülmények esetén meg is valósítsa azokat:

- a szociális munka alapszak generalista jellegének fenntartása mellett a szociális munkás társadalmi szerepeinek kibővítése (például a közösségi munka irányában);
- a szociális munka mesterszakon a pszichoterápiás, a narratív, illetve konstrukcionista irányok még hatékonyabb érvényesítése;
- a szociálpolitika mesterszak esetében új arányokat keresni az olyan összetevők, mint a társadalompolitika, a közpolitika, a szolgáltatásszervezés között;
- a kutatás szerepének módosítása (például az értékelő kutatásokban való részvétel mint a tanulási folyamat része; a mesterszakos kutatási projekt átgondolása);
- a kompetenciák középpontba helyezése, adekvát tanulásiirányítási módszerek (reflektív tanulás, portfólió stb.) alkalmazása mellett;
- a szakirányú továbbképzési szakok elindítása, szükség szerint továbbfejlesztése;
- nemzetközi képzésekhez kapcsolódás (tekintettel az európai térség munkaerőpiaci igényeire is).

Szociális intézményvezetők képzési rendszerének kialakítása, fejlesztése; szociális szakemberek továbbképző és szakvizsgarendszerének továbbfejlesztése:

A szociális képzések közül a mesterszakon is oktató képzőhelyek sajátos helyzetben vannak, mert élő tapasztalatuk van a szociális területen folyó vezetőképzés terén. Kijelenthető, hogy a jelentkezők többsége azért jelentkezik szociális munka vagy szociálpolitika mesterképzési szakra, mert vezetői megbízásához kíván erősebb kompetenciákat szerezni. A létező gyakorlat tapasztalatai azt igazolják, hogy a jelentkezők nem valamiféle neutrális vezetőképzést keresnek, hanem olyan képzést, melynek magasabb szintű szakmai tartalmi sikeresebbé teszik őket a vezetői pozíciójukban. Több és magasabb szintű szociális munkát, terápiás ismeretet, közpolitikai és szociálpolitikai ismeretet, jogot és más hasonlókat keresnek, amit – láthatóan – a létező mesterképzések elég jól kielégítenek.

A szociális képzésbe ágyazott vezetőképzést támogatandónak tartjuk, de egy „tisztá” vezetőképzés konfliktusokat generálna az egyetemeken belül, illetve az egyetemek és a vezetőképző vállalkozások között.

A Szegedi Tudományegyetem Egészségtudományi és Szociális Képző Karán felvett interjú összefoglalója

Az interjú időpontja: 2015. június 4.

Az interjú helyszíne: a Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék

Az interjúban részt vettek: a tanszékvezető, a szociális munka alapszak, a szociálpolitika mesterszak és a szociális munka és ifjúságsegítő FOSZK szakvezetője és a képzések terepkoordinátora

Az interjút felvette: Dr. Budai István

Az interjúalanyok átadták a képzési szakonként elkészített SWOT-analíziseket és a képzésekben részt vevők és végzettek adatairól szóló táblákat.

Az interjú nyílt-őszinte légkörben zajlott, igazi szakmai találkozó és eszmecsere volt, amelyben kifejeződött az interjúalanyok szakmai elköteleződése, felelősségtudata és lelkesedése.

Működő képzések/szakok, képzési rendszer:

- általános szociális munkás majd a bolognai rendszerrel szociális munka BA 1990 óta;
- szociálpolitika MA 2013 óta;
- szociális munkás asszisztens és az ifjúságsegítő asszisztens FOSZK 2014 óta;
- gyermek és ifjúságvédelmi tanácsadó (2 éves) szakirányú továbbképzés;
- szociális szakvizsga és továbbképzési központ.

A képzések filozófiája, szakmai szemlélete, küldetésnyilatkozata: a szociális szakma értékrendje a mértékadó és meghatározó.

Főbb eredmények, hatások:

- a soproni konferencia (1990) erősen pozitív hatása a képzés indításához és a képzés minőségi működéséhez;
- az időközben kialakított és működtetett specializációk erősek, különösen a fogyatékkal élők segítése területén;

a bolognai rendszerre (2006) való áttérés csökkentette a specializálódás lehetőségeit, de erősítette az általános jellegű képzést;

a folyamatosan kialakított, fejlesztett és erős iskolák közötti nemzetközi együttműködés;

becapcsolódás a szakmai továbbképzés rendszerébe, szakvizsgaközponttá válás.

Tantervek, képzési programok fejlesztése:

- folyamatos tanterv és tantárgyfejlesztés, különös tekintettel a társadalmi és szociális problémák változásaira: pl. mélyszegénységben élők segítése;
- záróvizsga-témakörök gyakorlati feladattal való kiterjesztése.

Képzési folyamatok, sajátos képzési formák és metodika, a képzőműhely mindennapi tevékenysége:

- projektmunka – több tantárgy együttes oktatásával;
- integrált tantárgyak bevezetése: a szociális munka területei tárgykörében;
- a szociális munka képességfejlesztése szociálmunka-oktatókkal;
- a társadalomismereti gyakorlat képzőfolyamatban betöltött igen hasznos identitásalakító szerepe;
- kurzuskonferenciák bevezetése;
- „élőkönyvtár”: szolgáltatás, fórum, találkozó a városban élő, szociális problémákkal küzdőknek;
- atipikus vizsgák: esetvizsgák, videokonferencia stb.

A hallgatók rekrutációja:

- ma már nemcsak az első generációs családok gyerekei jönnek;
- sok, már korábban itt végzett szülő gyereke jelentkezik;
- az emelt szintű érettségi negatív hatása: a jelentkezők számának csökkenése.

A végzettek munkaerőpiacon való elhelyezkedése, beválása (elégedettségek): a végzősök viszonylag gyorsan elhelyezkednek a munkaerőpiacon, alapvetően pozitív munkahelyi fogadtatásban részesülnek.

Az oktatói stáb (összetétele), tereptanári köre, belső továbbképzése:

- létező és természetes a tudományos és szakmai kettős elvárásnak való megfelelés;
- „a biztos kemény oktatói mag” mellett az újabb oktatók rekrutálása a korábban végzett kiváló szakemberek köréből;
- a tereptanári stáb korábban végzettekkel történő folyamatos bővítése, fejlesztése, számukra tereptanárképző kurzus megvalósítása.

Oktatási-képzési szakanyagok:

- az oktatók saját oktatási anyagai folyamatosan kikerülnek a tanszék honlapjára;
- „saját” egyetemi jegyzetek készültek;
- dilemma: miképpen lehet a segédanyagokat távoktatási formára is továbbfejleszteni.

Kapcsolatrendszer:

- Egyetemen belül: különösen a szociálpolitika szakon az egyetem más karaival, tanszékeivel történő együttműködés, áttanítás jellemző, a pedagógusképző-tanárképző kar szociálpedagógia alapszakjával pedig kölcsönös az áttanítás. A szociálpedagógus-képzés tantárgyi felelősség tekintetében háromheted részt itt van e tanszéken, a terepgyakorlatok viszont teljes egészében, viszont kapcsolataik döntően formálisak. Korábban a két szakon azonos tantárgyakat hallgató diákoknak közös tanórák voltak, idővel órarendi szervezési problémák miatt ezek megszűntek.
- Folyamatosan kialakított, fejlesztett és erős iskolák közötti nemzetközi együttműködés.

A képzések kritikus pontjai:

- az újabb kormányzati intézkedések következményei:
 - o az emelt szintű érettségi negatív hatása: a jelentkezők számának drasztikus csökkenése;
 - o a finanszírozás csökkenése következtében egyfelől a terepgyakorlatok és a tereptanárok díjazásának méltánytalansága és megoldatlansága, másfelől sok fontos, a gyakorlatban dolgozó óraadó oktató elvesztése (vö.: alapvetően gyakorlatorientált, adott szakmára történő képzés);

- a szociális képzőrendszerből adódó problémák:
 - o az alapvizsgák visszahúzó hatása: a szakmai értékek és követelményeknek való megfelelés devalválódása;
 - o a szakirányú továbbképzésekben való végzettség figyelmen kívül hagyása, a hallgatók szempontjából előnytelenége: fizetniük kell a képzési díjat, amit az intézmények a jelen költségvetési körülmények között nem vállalnak át, illetve a végzett hallgató bérében nem jelenik meg pluszjövedelem a szak elvégzése után;
 - o a FOSZK-on végzettek alkalmazásának megoldatlansága.

A képzőhely innovációi, képzésfejlesztési tervei:

- a szakok tekintetében még „több lábon állás” kialakítása, tervezés alatt a szociális munka mesterszak és több szakirányú továbbképzés beindítása;
- a hármás határ (Románia, Szerbia, Magyarország) kínálta geopolitikai helyzet kihasználása a beiskolázásnál, a tudás- és kutatásközpont-szerep fejlesztésénél;
- „saját” gyakorló terepintézmény létrehozása;
- a duális képzési rendszer kialakításában való közreműködés: mint egyfajta lehetőség kínálata, de modellszerep felvállalása nélkül.

Szociális intézményvezetők képzési rendszerének kialakítása, fejlesztése

- Tisztázandó kérdések: mi az indokoltsága, ill. mit jelent a „rendszer” kifejezés? Több képzési szinten is megvalósulna, avagy ugyanazon szinten, de intézménytípus-specifikus képzésekkel (idősellátás, gyermekvédelem stb. számára)?
- A jelenlegi mesterszakok eleve intézményvezetői feladatra is képeznek, továbbá a vezetői feladat betöltéséhez jelenleg a szociális alapvégzettségen túl a szakvizsga meglétét is megkövetelik a munkáltatók.
- Stratégiák a vezetői képzések jövőbeni alakításához:
 - o A meglévő mesterképzések (szociálpolitika, szociális munka, szociális munka-szociális gazdaság, egészségügyi szociális munka, közösségi és civil tanulmányok stb.) erősítése az intézményvezetői kompetenciák és tartalmak hangsúlyozásával.
 - o Új mesterszintű képzés kidolgozásával, bevezetésével állami ösztöndíjas helyekkel is futó képzések indítása, amelyek kedveznének a célcsoportnak és magasabb presztízst jelenthetne a képzést elvégzők számára, s egy szak elvégzése így béremelést is magával hozhatna.
 - o Az alapszakra épülő új szakirányú továbbképzés kidolgozása, bevezetése, a bemenetnél követelményként szakvizsga, és akik nem szociális alapszakon végeztek, 5 év szociális területen eltöltött szakmai gyakorlat előírása. Nem lehet elfogadni más tudományterületi, más szakirányú diplomát. A szakirányú továbbképzések az adott szakiránynak megfelelő intézményvezetői ismeretekre készítsenek fel, vagy azokat bővítsse.
 - o Képzési tartalmak:
 - o Általános tartalmak, pl.: szervezetfejlesztés, intézményfinanszírozás, pénzügy-számvitel alapjai, szociálpolitika, területi ellátás, vezetői ismeretek, valamint általános készségek, például vezetői kommunikáció, tárgyalástechnika, konfliktuskezelés, érdekképviselet stb.
 - o Speciális tartalmak, pl.: az adott ellátási terület speciális ismeretei, külföldi és hazai példák, fejlesztések, kormányzati törekvések, szakmafejlődés irányai, ágazaton belüli intézményi kapcsolatrendszer felépítése, ágazaton kívüli intézményi kapcsolatok felépítése, koordinálása stb.

- Szempont még: adott intézményben több terület szakemberei is együtt dolgoznak, ennek megvannak a sajátos tartalmai (szakmaközi – interprofesszionális együttműködés).

A szakképzésekben való végzettség alapszakokon való beszámítása:

- A FOSZK jelenleg túlzottan is figyelembe veszi a kötelezően beszámítandó kreditek meghatározásával. Ha az a cél, hogy a FOSZK-ot végzettek minél nagyobb arányban folytassák tanulmányaikat az alapszakokon, akkor ezt segíteni lehetne az emelt szintű érettségi követelménye alól történő mentesítéssel. De közismerten kérdéses a szociális munkás asszisztens és az ifjúságsegítő asszisztens FOSZK sorsa.
- Más rendszerű szakképzés tekintetében nem indokolt az előnyben részesítés.

Szociális szakemberek továbbképző és szakvizsgarendszerének továbbfejlesztése:

Célszerű megszüntetni a már régen funkciótlanná vált alapvizsgát. A szakvizsgacentrumokat fenn kellene tartani, azzal a kiegészítéssel, hogy a gyakorlati jártasság mérésére be lehetne vonni egy-két minősített intézményt is, ahol ezek a gyakorlatok megvalósíthatóak. Az egész rendszer regionális központjai lehetnének az egyes felsőfokú képzőiskolák (szakvizsgaközpontok), szakemberek és szociális intézmények közreműködésével

Ezáltal tovább erősödhetne a terület intézményeivel a kapcsolati háló, hiszen egy folyamatosan működő újabb csatorna jöhetne létre a felsőoktatás és a szociális terület között. A felsőoktatási képzőiskolák pontszerző indítását és a minősítési feladatokat is felvállalhatja, valamint, hogy gyakorlólhelyekkel közös képzéseket indítson. A szakemberek akkor tehessenek szakvizsgát vagy akkor lehessenek teljes jogú munkavállalók, amikor a munkájukat monitorozó szakemberek erre őket feljogosítják. Ki kellene dolgozni annak a rendszerét is, ha a pályakezdő például nem tudja teljesíteni ezt a minősítést, maradhatna ugyan a munkakörben, de továbbra is csak korlátozott tevékenységi kört láthatna el. Amennyiben a munkavállaló sikeresen teljesíti ezt a minősítést, akkor a korábbi továbbképzési rendszer alapjaira épülő rendszerben további fejlődésre, fejlesztésre kell neki teret biztosítani.

Értékelés – pontszerzés: egyfelől az új ismereteket (naprakészség, rendszerszemlélet, szociális szakmai értékek érvényesülése stb.) kellene számon kérni, másfelől mérni kellene a gyakorlati jártasságot, képességeket (szakmai érdeksérelmek felismerése, akciók megtervezése, megvalósítása, esetkezeléstől a közösségi munkáig stb.). Utóbbi mérésének kidolgozására munkacsoportot kellene létrehozni, melyben a felsőoktatásban dolgozó oktatók és a szakmában dolgozó nagy szakmai tapasztalattal rendelkezők együtt vehetnének részt.